

Heldere gezichten

Emmanuel de Bom

bron

Emmanuel de Bom, *Heldere gezichten*. Maatschappij voor Goede en Goedkope lectuur, Amsterdam
1920

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/bom_001held02_01/colofon.php

© 2017 dbnl / erven Emmanuel de Bom

AAN MIJN BROEDER
Joris de Bom

Een romance

HET was een dood-gewoon vierkant huis in baksteen, pas opgebouwd, knersend van nieuwhed, de planken vloeren nog onvast, met een vagen reuk van mortel en kalk overal. Daarachter lag een kaal tuintje, zanderig, met eenige jonge boompjes in een mager graspleintje en achteraan tegen een muur wat dunne heesters: als eenige oogenvreugde een drietal zonnebloemen, die op hun hoogen stengel de goudgele kroon beurden.

Het huis lag aan den stillen steenweg, tegenover een groot hof, met prachtige rijkgekruinde beuken en eiken. 't Aantrekkelijke van de streek lag aan de innige stilte die over alles hing, aan het stemmige kerkje, een eind verder, te midden groote boomen en haast altijd gesloten, maar vooral aan het verweerde kasteel, dat zijn rheumatieke steenen in de hofgracht spiegelde, en waar een ophaalbrug heenleidde. Dan waren er heerlijke eenzame lanen, die het groote hof van den schatrijken baron omzoomden, en aan den overkant andere hoven van groote heeren. Boven de kunstmatig in golvende bogen gesnoeide hagen, een arm breed, reikten de coniferen, stijve, geheimzinnige sierplanten, glimmende in hun donkergroene naalden, pyramide- of kegelvormig, die roerloos stonden en schenen te waken vóór die slapende kasteelen. Op de hofgracht, die verder in meanders het heele goed doorwentelde, dreven in peinzende rust de vorstelijke zwanen. Zij trokken een teere lijn door 't water, dat lijze rimpelde en dan weer ongerept glad uitgestreken lag.

Waterlelies ontploken hier en daar boven teergroene bord-ronde bladeren, waarlangs de zwanen gleden. 's Avonds, als 't late licht sijpelde tusschen 't loof der boomen om het kerkje, en zelfs geen vogel zich liet hooren, was het er haast beangstigend stil.

Een toeval had er André gebracht, en hij had spoedig een akkoord gesloten met madame Malfait om er als eenig huurling voor de zomermaanden een kamer te betrekken. Hij zou er alleen ontbijten; zijn andere malen zou hij nemen in een soort pension, een drie kwartier gaans van daar, in het dorp bij de spoorbaan. Er was daar geen kamer vrij, en, nu hij de eenzaamheid zocht, trof dit juist goed. Daar was het trouwens ook idyllisch; hij at er, alleen, aan een tafel onder een appelboom, een echten paradijsboom, waar de blozende vruchten hem uit toelachten. Er liepen binnenwegen van 't dorp tot het gehucht, en hij deed een omweg langs de mastebosschen en het duin, waar hij soms uren lang op den rug uitgestrekt kon liggen, luisterend naar de frazelende stilte boven al dat roerlooze groen van den jongen mast, en stil-genietend van den kostelijken harsgeur, van 't gezicht der donkere bosschen, met de stil oud geworden boomen in wier kruinen af en toe een wilde duif koerde. Er waren daar eeuwenoude dennen, met koperkleurige stammen, die als bazuinen naar den hemel toestreefden, en de kruinen teekenden zich sierlijk af tegen de teere luchten. Op het duin kropen de wortelen der sparren zichtbaar rond, als klauwen van roofvogels, in krampachtig zoeken en wroeten. Alles was er bladstil, men hoorde er, behalve 't gonzen van bijen en een onbenoemelijk geruisch, dat misschien van een aarzelend

windje kwam, maar dat was 't uitademen van 't natuurleven, niets, niets...

Het was een uitgelezen land om er tot rust en bezinking te komen, en André, die pas uit een zware ziekte - naar ziel en lichaam - was opgestaan, voelde er iets als de verkwikking van een oprijzend nieuw leven. Hij kwam uit een storm die zijn jong gemoedsleven hevig had doorschokt. Hij had het verdriet diep doorproefd, en hij begreep, dat, na die episode, zijn eerste jeugd afgesloten was. Nu moest dat alles gaan bezinken, tot hij, de ontredde te boven, weer de levenssappen in zich zou voelen ontspruiten, aan den drang tot leven zou durven toegeven. Nu was het al stil in hem, de naweeën alleen doorpijnden hem nog, 't zou wel bedaren, dat voelde hij aan zekere geheime kracht die in hem woelde, maar alles deed nog zoo zeer; nu maar het heilige zwijgen, het beluisteren zonder zelf te doen of te willen, het enkel ontvangen. Eenige maanden buiten, met enkel lucht, en licht, en zonnigheid... een paar boeken... zijn pijp, als de eenzaamheid ging drukken, en... zijn viool, dat instrument, waar hij zoowat aan liefhebberde, maar dat hij nooit aanroerde dan waar hij zich geheel alleen wist en ver van kunstmenschen.

Zoo was hij dan aangeland bij August, den knecht van den baron, die met zijn vrouw en zijn drie kindertjes niet ver van 't kasteel een pasgebouwd huisje bewoonde, en die in den stillen jonkman een welkome huurling had gezien.

Het was een echte knechtenfamilie. August scheen geen zware taak te hebben. Hij was een Waal, met name Malfait en die te Crèvecoeur geboren was, een bijzonder snugger en toch goedig heer-

schap. De baron was haast altijd weg, 't zij op reis, 't zij in de hoofdstad, waar hij als Senator een rol speelde in 's lands bestuur; tegen den herfst trok die naar een ander kasteel van hem in de Ardennen, waar hij zijn vrienden op groote jachten in de bosschen van Herbeumont noodigde. Hij nam meestal zijn kamerknecht mee, terwijl diens familie hier bleef. De vrouw van August zelf was de dochter van een ouden, nu gepensionneerden kamerknecht, die rustig in een huis ergens verderop in 't landgoed met zijn vrouw, zijn zoon en drie jongere dochters woonde: de moeder was vroeger bovenmeid geweest op 't kasteel, en 't heele gezin bezorgde nu den wasch en den strijk van den baron. Zoo verbleef het alles in den kring der dienstbaarheid, en zij voelden zich daar recht genoeglijk in. De kinderen van August schenen nu reeds voorbestemd om hem in dezelfde lijn op te volgen. De vader droeg zijn korte bakkebaardjes aan de slapen netjes geraspt in den vorm van 'lapjes van een suikerkist', en de eerste maal als de kleine jongen van drie jaar met een handje tot meneer André was getrippeld, - op bevel van zijn ouders: 'dis bonjour à m'sieu!' - had André onmiddellijk en onwillekeurig gekeken naar 't plaatsje, waar de lapjes van de suikerkist moesten komen. En inderdaad, er was alle kans voor, dat ook de kleine de kenmerkende stoppelhaartjes daar eenmaal zou dragen: het wicht had een echt knechtenkopje, en, nadat André het bedremmelde baasje eens tegen de wang had getitst, was het gehoorzaam en halfhuilend van beschaamdheid weer terug bij zijn mama gehuppeld, die een paar toekomstige bovenmeisjes, in witte schortjes, tegen zich aan drukte. August was trouwens een

pracht van een knecht: hij versmaadde geen aardsche versnapering en kon zich aan het heerenleven best aanpassen. Hij las de 'Figaro', waar 'zij (de baron-en-hij) op geabonneerd waren' en rookte voortreffelijke sigaren-met-bandjes 'Pour la Noblesse', zonder dat hem dit onnatuurlijk voorkwam. Hij was vrij als hij den baron had helpen aankleeden, hem het warme scheerwater en de zeep voorgezet, hem geschoren had en de tafel gediend.

Bij deze gemoedelijke Walen voelde André zich werkelijk heel rustig: hij hoefde niet te praten, zij waren vriendelijk zonder opdringerig te zijn, en hij voelde iets in hun houding doorstralen van den eerbied dien de knecht heeft voor iemand in wien hij 'een meneer' ziet. Vooral madame Malfait was onmiddellijk met hem ingenomen geweest: hij scheen zoo rechtgeëard en zij had zoo weinig last van hem. Dan hing er om André iets dat zij, in hun nuchterheid, als iets ongenaakbaars voelden en dat hen op een sympathieken afstand hield: iets als een vaag aureool, iets uit een onbekende wereld, waar zij niet bij konden en dat hen toch aantrok. Als madame Malfait meneer André, die, na zijn wandeltochten, veel op zijn kamer zat te lezen, of, tegen 't vallen der duisternis, soms in zijn ligstoel achter in 't kale tuintje bij het paar zonnebloemen kwam luieren, van uit haar keuken waar zij stilletjes doende was, even van terzij begluurde, reisden haar gedachten soms een heel eind weg, en ze vond, dat hij een aardige jongen was.

August, die anders aanleg had om familiaar te zijn, was geïmponeerd door zijn niet onhoffelijk zwijgen; hij vermoedde dat meneer André diep geleerd was; zonder een boek had hij hem toch

nooit gezien. De knecht, die zijn dagelijksch taakje gezapig afwerkte en 's avonds zonder gedachten in de roerloosheid van den slaap verviel, zonder dat zijn droomlooze hoofd ooit zwaar van fantasieën met slapeloosheid had te worstelen gehad, zag tot André op als tot een wezen van hogere orde. Als om tien uur alles naar bed was en meneer op zijn kamer nog zat te lezen, dan ronkte het lijze gesnork van de knechtenfamilie als gebrom van torren door de dunne muren van de aangrenzende kamers. André was erg zenuwachtig en hoorde alle geruchten: die heerlijke geruchten van te lande, verre honden die naar elkaar bassen in den nacht, 't geluid van een kar aandokkerend van heel ver, 't gewaai der boomkruinen, en soms, van den stroom beel aan den Westeinder, 't gerekte geloei van een stoomboot...

De heerlijke zomertijd verstreek allengerhand, en André kende welhaast ieder weg, ieder verholten plekje in de masteboschen. Hij liep ieder dag wel een uur of vier en voelde zich des avonds kostelijk moe. Diep in hem zong nog de weemoed van 't verleden, die zich nu in schoonheid voor hem opbouwde en als muziek in hem begon na te leven. Zoo was hij langs de stille laan naast het kasteel opgewandeld en was beland aan het groote witte, ietwat vervallen huis met pannendak, waar de ouders van madame Malfait met hun drie dochters woonden. Hij had voor het houten gelint, dat open stond, een oogenblik gedraald en was, toen hij er menschen zag, even binnengegaan. Daar stond de oude knecht Jean La Feuillée, een grijsaard met gladgeschoren wangen, met den breedgeranden panama op, in zijn bloementuin en knipte rozen af. Hij zat in een pilo pak, zomerachtig, een toonbeeld van landelijke rust

en weelde van wijze tevredenheid. André maakte zich bekend en de oude Waal ontving hem met stille hartelijkheid, verzocht hem binnen te komen en ‘bonjour aan de dames’ te zeggen. Daarbinnen was 't als een duiventil, maar kraaknet: de oude bovenmeid, madame La Feuillée, het haar heelemaal wit, met een rozig gezicht, zat op een stoel snijboonen voor het avondeten klaar te maken, terwijl de drie dochters, alle eenigszins overdreven rank en slank en alle in 't wit, achter een lange met waschgoed overdekte tafel, stonden stijfsel te sprenkelen of te strijken. Het waren: Charlotte, die één oog half dicht had, wat den indruk maakte of zij u voortdurend toepinkte, de oudste na madame Malfait, welke Marie heette; dan Melanie, die iets had van een struisvogel, met dichtgeknepen mond en gelaten trekken; eindelijk de jongste, tevens de langste, Euphrasie, met steeds half open glimlachenden mond, en boven haar lip een zacht blond donsje. Zij was aschblond, ze waren trouwens alle blond en wat bleekjes, alsof het witgoed een weerschijn van blankheid over haar wezens geschenen had. Haar haren waren in 't midden gescheiden, en zachte dunne krulletjes speelden langs de slapen. Het heele tooneel werd beheerscht door een groot Ons-Lieve-Vrouwe-beeld in blauw en oranjerood tegen den witgekalkten muur. Een geur van lavendel en thijm dreef door de kamer en deed eenigszins weeïg aan. Buiten koerden de duiven, die in een troppelke bijeen zaten op den grond en met op-en-neergaanden krop, met waaierenden achtersteven, feestelijk overendweer wandelden. In den tuin zag men een merel rondstappen, een wijsneuzig heertje in gekleede jas, als een automaat trippelend, opeens

stoppend, dan weer eenige tripjes vooruit, als in een angstige en bezige haast, om eindelijk, na een hapje, waarbij een krinkelend wormpje was opgepikt, dik omhoog te vliegen recht in een boom, waar hij dan helder zat te fluiten als een occarino. In dit witte huis tintelde een gemoedelijke vroolijkheid, en de lange meisjes in de grijswitte boezelaren met de witte schorten en de bleekblonde blomzoete gezichten vervingden het met aangenaam gekakel.

Zij leefden daar dag in dag uit, jaar in jaar uit, in de broeiende stilte van het groote hof, in dit erfje dat de groote heer voor de familie van zijn trouwen, nu rustenden bode had afgestaan. Behalve de drie dochters was er ook nog een zoon: Ernest, de oudste, een ruige noeste kop, een zwijghuis, soort filosoof met de pijp steeds in den mondhoek. Die was meest altijd weg, in de stad op een kantoor en deed de reis met de spoor ieder dag. Terwijl de ouders en de meisjes diep geloovig en zeer kerksch waren, maar met die Waalsche luchthartigheid welke alle gedachte aan fanatisme uitsluit, was de zoon door de dagelijksche aanraking met de stad en de bureaucraten tot een zoet scepticisme gaan neigen, en, terwijl zijn zusters ijverige leden van de Congregatie van Onze Lieve Vrouw van Bijstand waren, verkoos hij heele Zondagen rustig te gaan zitten visschen ergens in een weel ver in den polder.

Ook met hem had André kennis gemaakt, en deze goedige menschen waren hem een aangename afleiding, wanneer de eenzaamheid hem wat zwaar begon te wegen en hij aan 't hooren van een menschelijke stem behoefte ging voelen. Maar meestal verkoos hij de goede geluiden op zich te laten inwerken, en sprak niet meer woorden dan noodig waren

om niet den indruk van onbeleefdheid of menschenschuwheid achter te laten.

Toen André aan zijn hospita van zijn bezoek aan haar ouderlijk huis vertelde, scheen dit madame Malfait een diep genoegen te doen. 't Leek haar wel, of hij iets van zijn vreemdheid en wellevende ongenaakbaarheid had afgelegd, dat zij een stap nader tot elkaar waren gekomen. Zijn tochten door de fraaie streek brachten André wel eens meer langs het witte pannenhuus en men zag hem er blijkbaar gaarne komen.

Een Zondagnamiddag had hij lang op zijn kamer gezeten en diep genoten van het weelderige Vlaamsche landschap: zoover zijn oogen reikten waren 't, in deze zomersche weelde, de volrijpe korenvelden en daarachter de uitgespreide groenigheid van den polder; daarin stonden de manhaftige eiken, als goedige wachters verspreid, en over 't wijde, lage land regende het gezapig, maar een stille goddelijke regen, terwijl de zon niets van haar gloed had verloren. Over heel dit schoone land hing een doorzichtig gulden gordijn van regen en zon... Een vreugde, een nieuwe vreugde om dit vertoog van weelderige schoonheid doorstroomde hem met een ongekend gevoel van dankbare tevredenheid. Dit was dan toch het schoone leven, waar hij had aan getwijfeld of hij 't ooit nog in zijn volheid zou vermogen te doorvoelen. Gezellig zaten de musschen zoetjes te prevelen in de boomenkruinen, terwijl het gouden nat den milden bodem drenkte. En dat gulden licht over heel de wereld, die blijde straling van zon in water, al die natuurstemmen, het zinderde en zong in hem. 't Werd te zwaar haast om alleen te dragen, en hij kreeg, uit overmaat van blijdschap, de welbekende

kitteling om zijn beenen uit te slaan en te gaan lopen dwars door dit gezegende gewest, zich te laten beruischen en beregenen, in de geneuchte van een lang verbeid, eindelijk veroverd moment van algeheele innerlijke harmonie. Ginds ver, achter dit gordijn, had hij zijn vorig leven laten liggen. Wat had hij gedweept, verlangd, gezocht en gehijgd, wat had hij in onttoovering vaak gemerkt, dat al die onrust geen blijvende bevrediging kon geven; hij was een mensch geweest, sterk en zwak, uitbundig en vermetel, ijverig en loom, juichend en totterdood toe bedroefd: nu was hij als in een bui van gouden zonnigheid, en de aarde was toch 't begeerlijkste der paradijzen - ondanks alles! Verklaard en opgetogen rees al 't geschapene voor zijn heldere oogen op, dit gezicht was één helderheid, en geen spoor meer van weedom, zelfs ontwaarde hij voor deze blijdschap geen duidelijke reden, 't was of hij onverhoeds in die gouden glinstering 't aanschijn van 't geluk kwam te ontdekken.

De avond was zacht en de nacht beloofde, ondanks de bui van 's namiddags, zoel te blijven. Hij had zijn viool weer uit de kast gehaald en had ze weer gestemd. Dat was in lang niet meer gebeurd, en 't scheen hem, dat hij nu gerust den boog over de snaren mocht strijken... 't Was nu donker, en aan den diepblauwen Augustushemel stonden millioenen starren te flonkeren. 't Raam stond open, en hij streek met hartstochtelijk genoegen, dat de akkoorden als volle warme tonen gul uitvloeiden en zongen in den klaren nacht. Toen daalde hij de trap af en ging achter in het tuintje bij de zonbloemen zitten. Daar was 't innig-stil, geen geluid over 't land, ook in huis was 't stil, geen licht aan in de

keuken, waar hij nochtans vermoedde dat er mensen waren, maar hij wist niet wie...

Hij speelde 'de romance'.

't Was als 't verhaal van een droom. Een wordende liefde. In stijgend parelen van zachte klanken, geborrel van een fontein klaterend hoog op, nu lager ruizelend, dan allerhoogst bloeiend. Droomverloren weven aan 't onverwachte geluk. Toen plots, smachtend begeeren, in korte stooten, driftig snikken van jagend verlangen, weemoed om 't onbereikbare, verzinken in leed, kampen, opstormen, toch willen benaderen! Om open te bloesemen eindelijk, in een onuitsprekelijke zaligheid, waar 't gevoel hoog blijft zweven, in de ongepeilde hoogten, tot aan die eeuwige starren daarboven! Maar daarboven houdt ge 't niet uit, de wieken worden loomer, 't wordt weer een stil verzuchten, een trillend gebeef van klankjes, een siddering van moê verlangen, waar ge in nieuwen aandrang weer uit oprijzen wilt, er ook met hardnekkigheid weer boven zweeft, om eindelijk mat neer te zwingen, in dalend, nog even krachtig smeeken. Doorwoeld de borst, zwaar en langzaam in breede noten, bekent zich het gewonde, heerlijk lijdende hart, dat weer, in teeder stillen aanhef, zijn droom uitmurmelt, zijn liefde stamelt, zijn onweerstaanbaar voelen uitjubelt in steigerend klimmen. Als gebroken van dien hemelstorm, eindelijk nederzinken... 't Geluk is te hoog voor menschenhanden.... de vermoeide ziel stijgt, de tonen kwijnen, sterven uit in 't ijle der droomgeluiden; al ijler en ijler...

Boven André's hoofd praalde als uit een hoorn des overvloeds de oneindige wenteling van den [m]elkweg, de hemel tinkelde en danste als 't ware

van de oneindigheid der smeulende vlammetjes in die eeuwigheid daarboven.

't Was de overpeinzing van een levens-episode, een genieten van weeldige smart, een verklinken in romantiek van heel een jeugd. Ontwaken, groeien, bloeien en kwijnen van een heerlijkheid, zoo innig ver en schoon: dat had de viool gezongen...

Uit de donkerte van het huis had opeens een nuchtere stem geklonken:

'M'sieu André...'

Hij luisterde. In de stilte trilden de klanken nog na...

'Vous permettez une question?... Ce que vous venez de jouer, m'sieu André, n'est-ce pas une romance?'

En, op 't bevestigend antwoord:

'Vois-tu, je t'l'avais dit, que c'était une romance. J'l'savais bien, moi!... Merci bien, m'sieu André.'

August en zijn vrouw waren uit bescheidenheid gedoken gebleven achter de deur van de keuken, en hadden 't eerst niet gewaagd een klank te uiten. Maar nu was Malfait boordevol van zijn aandoening, en 't moest eruit. Die heerlijke avond, vol starren, zoo zoel en zoo lenig, en dan die mooie romance daarin...

'Houdt ge van romances, monsieur August?' vroeg André, wat ontnuchterd, maar niet ontstemd door de naïeve vraag.

- 'Ah m'sieu, j'en raffole, des romances. Nous en parlons souvent, ma femme et moi - avant de nous endormir...'

Maar nu was de bekoring eraf, en André had zijn instrument weggestopt, hij wenschte zacht goeien

nacht en ging in huis. Waarop de echtelingen alles zorgvuldig dicht sloten. Weldra werd door de dunne wanden van het huis het zachte en regelmatige geronk van de heele knechtenfamilie vernomen.

André zat op zijn kamer en rookte een laatste pijp, aan 't open raam. De maan hing over 't land en weefde zilverige sluiers om de slapende boomenkruinen.

De betrekkingen tot de hospita waren nu tot iets hartelijks geworden, dat in geen woorden, maar alleen in vriendelijke blikken en kleine gebaren en attenties uiting vond. Madame Malfait vertelde graag over haar ouderlijk huis en verzuimde daarbij nooit van haar zusters te spreken, onder wie zij 't meest hield van de aschblonde Euphrasie. Zij roemde wel eens haar huishoudelijke deugden en haar stillen aard, vroom en innig, en wat plezier ze er allen aan beleefden. Het was een gelukkige familie, waar nooit een hard woord was gevallen.

Madame Malfait moest van de muzikale talenten van haar huurling hoog opgegeven hebben in het witte huis, want den eersten keer dat hij er weer eens aanlegde, begon de oude La Feuillée over en zei, dat het een schoone gaaf was. Hij voegde er bij, dat hij geen stomme noot muziek kende en eigenlijk niet kon begrijpen hoe een mensch er aan toe kwam. Ernest trok eenige lange puffen aan zijn pijp en zei, dat hij er wel eens slaap van kreeg. Euphrasie daarentegen keek met groote blijde oogen naar hem, en zei, dat ze niets liever hoorde dan het orgel en de violen in de kerk. Charlotte pinkte, als wou ze te kennen geven, dat ze besepte wat daar achter stak, maar dat had niets te beduiden, want ze pinkte altijd. Melanie met haar dichtgehaptten mond scheen

aandachtig op iets in haar spijsvertering, al was ook dat maar schijn. De moeder was als Euphrasie, goedig en bewonderend was zij en vol lieve tegemoetkomingen.

Hij was er Zondags wat laat blijven hangen, en had zich laten bepraten om, na een kopje thee, mede aan te zitten bij het lotospel. Juffrouw Euphrasie glansde. Telkens een spelletje was afgelopen, werd het gesprek heraangeknoopt en kwam 't een en 't ander los. Madame Malfait, die even was komen aanzeilen, bracht het op het feest van Onslieievrouw-Hemelvaart, dat den 15^{en} Augustus in de kerk zou gevierd worden. Daar zou meneer André eens moeten naar toe gaan: de organist speelde zoo mooi op het orgel, en er was een processie van maagden in 't wit, die 't Lievevrouwenbeeld rond de kerk droegen.

‘En weet U, wie onder de maagden is, meneer André?’

André had begrepen, maar hield zich van den domme, om hun 't genoeg van een verrassing te laten. Euphrasie zat met neergeslagen oogen en scheen beschaamd te zijn om de aandacht die haar zuster zoo duidelijk op haar wou vestigen. Marie kraaide het dan ook triomfantelijk uit, en André zei, met overdreven geestdrift, dat hij dat wou zien, dat er niets was waar hij zooveel van hield als van zulke processies, dat hij er eens in zijn jeugd een had gezien ergens buiten en daar een onvergetelijken indruk van had bewaard.

De blijdschap ontvonkte als een vuurwerk.

‘Is dat waar? Meent ge 't? Gaat ge naar de kerk komen?...’

Zij wisten, dat hij er nooit heen ging, en 't was

hun een verademing te hooren, dat hij eigenlijk niets ‘tegen het geloof’ had, en dat zelfs bij anderen heel mooi scheen te vinden.

‘En ge moest zien hoe schoon onze Euphrasie is, als ze...’

‘Maar Marie toch...’, onderbrak het blonde lange wezen, met een rozige kleur op haar blomzoete wangen, ‘het is een schande’.

Ze lachten allemaal veelbeteekenend, en André lachte maar mee, dan was er geen kans voor hen om het ding zwaarder op te nemen dan noodig was. Hij begon dan te vertellen van de boerenprocessie die hij als elfjarige knaap had bijgewoond in de kerk en in 't veld, en de stevige boerenmeiden die het heiligenbeeld torsten, alle maagden van het meest robuste soort. Zij zagen in zijn realistische beschrijving heelemaal geen heiligschennis, en voelden er alleen uit, dat zijn nieuwsgierigheid echt was. Marie was innig vergenoegd naar huis gekeerd, waar August en de kinderen haar wachtten.

't Was vrij laat geworden, en langs de laan, met de kunstmatig gebogen hagen en de streng rechtoppe coniferen, onder de breede kruinen der beuken, voorbij de slapende heerenhuizen in de groote hovingen, was het ontzagwekkend stil. De maneschijn lag er tooverstil over en deelde den weg in twee helften, een diep donkere, en een blauw-groenig belichte. Het kasteel in 't water, met de drijvende zwanen, lag als iets onheilspellends te zwijgen, zonder een lichtje. 't Kerkje in zijn lijst van zware boomenkruinen, half in 't maanlicht, leek een betooverd huis. Geen gerucht, geen stem, geen vogelgetjilp, geen ruizelend blad zelfs in dit nachtelijk uur. Alles leek zoo onwezenlijk, zoo spookachtig;

die kunstmatig besnoeide hagen en struiken, al die thuya's, taxi- en cedersoorten, in hun gestyliseerde vormen, stonden er als het vreemde decoratief van een mysteriespel, waar hij, de als in een droom verdoolde, angstig in rondzwierf. Het drukte hem als een nachtmerrie, en hij repte zich om in de werkelijke wereld van zijn onnoozel burgerhuisje terug te zijn.

Dat kerkelijk feest was bij de La Feuillée's en de Malfait's tot een heel belangrijk gebeuren opgewerkt. Euphrasie zelf was vol schuchtere verwachting, maar in haar bloode ziel kwam de mogelijkheid van dat wonderbare niet spiegelen, zonder dat er als een rilling van maagdelijke schaamte door haar leden voer. Zij dacht aan meneer André met een heiligen schroom, een schroom waarin de aangeboren eerbied voor den 'heer' zich met haar teere kuischheid samensmolt. Wel voelde zij in zich opwellingen onnoemelijk zalig, om eens diep in die mooie donkere oogen te kijken, de handen te leggen op dien bruinen, peinzenden kop; wel meende zij dat het om te sterven zou zijn, als ge met uw hoofd zoudt komen te rusten aan de borst van zulk hooger wezen, meer dan een mensch, iets van den hemel, als van engelen waar ge in het kerkboek over leest. Maar ook in haar geheimste oogenblik, op haar blanke kamerke, alleen met zichzelf, als ze haar riet-slanke lijf in de blankheid der lakens ging bergen, toen kwam er niets van aardsch begeeren in haar op. Zij was tot in het verborgenste hoekje van haar ziel een reine maagd, en de wereld was voor haar een onbeschreven boek, hagelblank, zonder smet noch schaduw. Zij had nooit gehoord dan van heiligen en gelukzaligen; het stille gewest waar zij

verbleef was begrensd door het zwijgende duin met de fantastische pijnboomen en de geheimzinnige masteboschen eenerzijds, met het kasteel, de watergracht en de zwanen, en het juweelige kerkje anderzijds. Zij had nooit dan in een blanke omgeving gewoond, met linnen en neteldoek, met stijf sel en in thijm- en lavendelgeuren. De wereld was geordend op een bestendige wijze: zelfs de planten die rond haar bloeiden waren in hun vormen vereeuwigd en tot symbolen van planten geworden. Het gebed was haar een natuurlijke ademhaling en haar lichaam, zonder heuveling van heupen noch borsten, rechtlijnig en rank, was geslachtsloos en zonder drift. En toch woelde het in die witte bloem, alsof de zaaddragende stengel de zoete bij verwachtte, alsof haar leven, dat pas openbloesemde, nu eerst begon...

Zij was bovenmate lang, lang als een paaschkaars, en André, dit had hij zelf wel gezien, was haast een hoofd kleiner dan zij. Haar misstond dat ranke niet, alleen... hij voelde geen drang naar haar broze wezen, die ziel zonder lichaam... hij zag haar als een aardig figuur uit een primitief schilderij...

Madame Malfait had een weloverwogen plan, en zij belegerde de vesting 'meneer André' met een strategisch vernuft, dat bijna op eenige degelijke scholing kon duiden. Zij had beseft, dat hij vooral voor de schoone schilderachtige dingen oog had, en zij liet niet af te wijzen op de kleurige, oubollige plechtigheid van zulke processie, op het spel van licht en donker in de kerk, zoo'n zomerschen feestelijken namiddag, als het glorievolle licht door de geschilderde glasramen spiesde en de kerk met een bontheid van verwen overstroomde; op de diepe tonen waar het orgelgeronk de beuken der kerk mee

vervulde; over den gouden kazuifel van den pastoor onder het goudlaken van het baldakijn, het rood en wit van de missedienders, het geklinkklank der tjingelende koorknappen, de lieve stemmen der zangertjes op 't oxaal... en bovenal, de maagdenstoet, die rij van neergedaalde engelen, die de onbevleete maagd op hun teere schouderen torsten en het godgewijde huis met den dierbaren last doorwandelden...

Het was een verrukkelijk beeld, zij vond de woorden wel niet, maar bij ieder aanduiding zag André het scherper vóór zich en 't werd inderaad een eenig verlangd genot, om dat schouwspel te zien, die godsdienstige symboliek, die pralende katholieke ceremonie, weliswaar zonder de overgave van den geloovige, maar met het innig begrijpen van den kunstenaar te aanschouwen en te doorproeven in zijn naïeve schoonheid. Madame Malfait hoopte in haar verholen binnenste nog wel iets meer: haar geloofsijver spiegelde haar voor, dat zij die ziel kon redden, die ziel die voor de uiterlijke schoonheid vatbaar was en die wellicht, door de genade getroffen, ook de geheimen van 't geloof zou gaan bevroeden en de genade deelachtig worden. Dat wenschte zij voor hem, maar dit hoopte zij vurig voor haar lieve zus Euphrasie, die dan een uitgelezen geschenk in hem zou ontvangen, als hij ook haar schoone lieve ziel mocht ontdekken...

Zij had het vagelijk, wijl zij de 'romance' beluisterde, gevoeld: in den jongen man leefde iets als een verlangen... Het was toch geen leven, zoo'n eenzaam-duister, zich altijd in eigen gepeins opkroppend bestaan. Hij moest een huishoudster hebben, hij moest een vrouw hebben en kinderen kweken,

zoals zij met August Malfait had gehad: zeker, August, een beste man, was niet te vergelijken bij dezen meneer, hij was en bleef de kamerknecht van den baron. Maar wie had meneer André op hun wegen gestuurd, en waarom eigenlijk moest haar lieve zuster ongehuwd en ongetroost blijven? Haar naam was Maria: mocht zij op Maria's feestdag voor haar zuster geen geschenk van den hemel afsmeeken?

In het witte huis werd de voorbereiding tot het Lievevrouwefeest in alle punten aandachtig voorbereid. Het neteldoeken kleed van Euphrasie werd door de vlijtige handen der drie maagden, Charlotte, Melanie en zij zelf, met de vroomste gedachten geheiligd tot de verheven plechtigheid. Een hemelsblauw lint zou haar middel omstrengelen. Zij zou in dat wit bloeien als een communicant zoo geurig en zoo teer. De rokken moesten kort zijn, om niet te hinderen bij den gang met de zware vracht. De nachten waren blank van de droomen die in 't witte huis werden gedroomd.

Ondertusschen was André een tijd onzichtbaar gebleven, en een geheime vrees, dat hij de afspraak zou vergeten hebben, verontrustte wel eens Euphrasie, die over die zorg echter geen woord waagde te uiten. Zij vermoedde niet, dat haar oudste zuster met halsstarrigheid waakte over haar lot en geen dag zonder maning liet voorbijgaan. Ook begon de bepreking, die van geen versagen wist, wel een beetje op André te wegen, en zijn starre onafhankelijkheidszin werd door dien toenemenden drang wel wat gekrenkt. Het mocht geen opdringerij worden en zijn plan om te gaan kijken mochten ze niet opwerken tot een plichtmatig gedoe. Van een dogma-

tische inburgering wou hij niet hooren, noch van geloovige, noch van ongeloovige zijde. Er was niets wat hem zonder belangstelling liet in het leven, dat nu weer zoo rijk voor hem openlag. Hij had genoeg geleden, om te bevroeden, dat alle eigenmachtig verklaren van de groote geheimen, in welken zin dan ook, voor hem iets engs en onbevredigends had. Hij voelde zich voor de vrijheid geboren, en zou zich nooit laten inlijven, in welke kapel men hem ook lokken wou. De natuur was een ruime tempel en overal was plaats voor schoonheid en goedheid, geen kerk was ruim genoeg voor hem. Hoe anderen er over dachten kon hij eerbiedigen en zelfs innig meevoelen; ze te benijden om de zielerust die zij in de zelfgekozen beperking vonden, dat kwam in hem niet op. Er was zooveel tusschen hemel en aarde, dat nergens in de wetboeken van om 't even welken godsdienst geschreven stond. Hij voelde, dat er wat aan haperde bij zijn beste hospita, en haar kerkelijke ijver kon haar wel eens parten spelen. En die brave Euphrasie - het was een zoet kind, maar... kon zij zijn verlangen vervullen? De idylle was liefelijk, maar zij mocht niets meer dan een idylle zijn...

Het linnen lag gesprenkeld op het grasplein bij het witte huis, tegen de haag aan, waar de roode en groene beuken van het hof over welfden. 't Was daar onder de meisjes een zoet gemeemel vol blijde verwachting, ze stonden almaar te giechelen en ze zongen de liedjes van de Congregatie met verteederde gezichten. De oude mama, die in open lucht tegen de keukendeur koffie zat te malen, zag heel het spel glimlachend aan, terwijl de oude kamerknecht met zijn versleten panama op uit zijn meerschuimen pijp

de tabak opsnoof met een gezicht glimmend van stille voldaanheid. De drie ranke meiden tuurden met haar blomzoete gezichten zonder passie, maar met diep in zich geheime gewaarwordingen, waar ze zich amper rekenschap van gaven, voor zich uit. Broer Ernest liet er zijn slaap niet om. Hij sliep, als een rechtvaardige, den nacht door, tusschen twee pijpen in.

...Het lof van Onslieievrouw-Hemelvaartdag was aan. De kerk, zonnig in haar loofgordel, was vervuld met den kruidigen geur van boeren en boerinnen op hun Zondagsch: er dreef iets van aardappelgeur in de lucht, want het was een snikheete dag, en de lijven wasemden stevig uit. De koppen blaakten van de zomersche hitte. 't Was er een bonte warreling van hevig gekleurde rokken, zwart en bruin, donker okergeel en olijfgroen, zwarte en witte kant, hoeden vol rozen, veel goud op de borsten en in de ooren.

Op 't oxaal ronkte het orgel zwaardreunende tonen. Heel de kerk was vol geurs van wierook en van menschenademen, zwaar van zomersche gezondheid.

André was er: hij voelde de levensweelde die uit al deze wezens als 't ware dampte. De pastoor schreed bedachtzaam onder een baldakijn, met de remonstrans in de handen voor zijn borst, onder de beuken rond. 't Getjingel der koorknapen, die malkaar schevelings bekeken met blikken van verstandhouding, of ze om 't hevigst wouden tjingelen, baande hem een weg. De oude kerkvaders, met bakkebaarden en spierwitte haren, stapten, in een groep van de Derde Orde van den heiligen Franciscus, de rookende flambouwen in de hand. Heel

't kerkje zinderde van leven. Door de glasramen schoot de zon breede bundels en over de gezichten liepen nu en dan stralen ambergeel of cobalt-blauw, smaragd-groen of robijnrood. De drendels wierook stegen langzaam omhoog langs de pilaren, waartegen heiligen met den pelgrimstaf, waar een kalebas aan hing, met de oogen stijf ten hemel, pal stonden.

Daar dreunde het Tantum Ergo ten einde; alle stoelen werden rumoerig verschoven, de menschen maakten ruimbaan voor de processie. De suisse liep trotsch met zijn blauwgeschoren gezicht vooraan, de jas vol zilver, een vergaan-purperen band om zijn schouder en den tamboer-majoorstok met den knop dik als een appel erop in de lucht. De jongens kropen tusschen de stoelen door en vormden een haag vóór de moeders, diemet lang uitgestreken gezichten strak zaten te bidden, terwijl de paternosterkralen beierden tusschen haar eeltige vingeren.

Toen naderde de maagdendrom: de blanke wezens, met de kortgesneden witte kleederen. Als groote witte pioenen wandelden zij rond. Haar gezichten zagen rood van de inspanning bij het beuren van de kloeke vracht: de Lievevrouw in een stijven mantel glinsterend van goudbrokaat, met een krullebollig popje op den arm, dat met blinkende oogjes, zwart als bottienknopjes, verwonderd de wereld in keek. Zweetdruppelen parelden op de voorhoofden, want het beeld was zwaar. Blozend van ontroering en van de hitte stapten de maagden, matelijk op de muziek.

André keek alles aandachtig na uit zijn hoek, en hij voelde zijn nieuwsgierigheid inderdaad bevredigd. Maar de boeren hadden een paar malen op zijn teenen getrapt en de stoeltjeszetster en de man

met de geldschaal hadden voor hun deel het hunne gedaan om zijn stemming te verstoren. Hij zag het boersche geweld als een oubollig spektakel uit Breugels tijd en de zweetdruppels op de roode gelaten der manhaftige maagden, saam met de eigenaardige lucht van al die dampende lichamen, deden hem eigenlijk naar de lekkere buitenlucht, naar het duin en de geurige mastebosschen en de breede lanen met de wuivende boomen en de oneindige polder-verschieten verlangen. Hij was dan toch weer geheel de stadsmensch, die als toeschouwer stond tegenover de doening van dit buitenvolk. Toen de kudde zich blaerend achter de processie vervoegde, met werktuigelijk geprevel van mondsmakkend weesgegroeten, haastig, terwijl de oogen halsstarrig vooruitkeken, en ze elkaar aanduwden, wringend om de eersten te zijn, toen waren André de kerklucht en 't gedrang te druk geworden - en eens dat hij er kans toe zag, was hij, door een leemte tuschen twee drommen menschen door, weggespoed...

Aan Euphrasie had hij niet zoozeer gedacht: in de roezige, sterk-gekleurde vertooning was zij, als eenheid, verzwonden, en haar verschijning had hem geen bijzonderen indruk achtergelaten. Toen hij thuis kwam, en met eenige hartelijke woorden van zijn bevindingen verhaalde, waar hij niet speciaal de ontmoeting met Euphrasie bij vermondde, scheen er opeens een treurigheid in het huis te komen hangen. Hij was ook meteen scherp het opzettelijke van den toeleg gewaar geworden, terwijl zijn onvroomheid, onwillekeurig onderlijnd, bekoelend werkte op 't gemoed der hospita. Toen zij hem den volgenden Zondag weer naar de kerk woû hebben, antwoordde hij kort en beleefd afwijzend.

De maagdendrom was in zijn herinnering als een zwaar en geweldig boerenboeket blijven hangen, omringd van gedommel en gestommel van Zondagsche bonte boerelichamen. Hij had in die realistiek ook Euphrasie gezien zooals zij werkelijk was. Zij had geen heupen, haar beenen waren te stokkerig, haar armen te smal en haar handen te groot. Hij zag opeens als iets hinderlijks het dons op haar bovenlip, en bovendien een peperkool in het groefje naast haar neus, wat hij tot dan toe nog niet had opgemerkt. Toen zij zong, had hij gehoord, dat zij brouwde, wat hem niet beviel. Hij moest even terugdenken aan het zedig gescheiden haar en den zoeten schuchteren blik harer oogen om haar niet geheel onbehagelijk te vinden...

Zoo was ook haar romance verklonken, en zou zij haar stillen droom voor zichzelf uit te leven hebben... Hij kon toch in sentimenteel toegeven zijn levensplan niet verlaten, zijn weg voerde elders heen... Verderop lokte het leven, het duizendvoudige, het oneindige! Toen de zomer ten einde liep, kreeg André weer trek naar de stad. Hij zou 't hier nu zelfs niet meer tot het einde volhouden. Heerlijk was de natuur, maar apocalyptisch het visioen van de steeds nieuwe verten. Naar Londen wou hij nu... de wereldstad... die wereld... Toen dat plan in hem was opgekomen, liet het hem niet meer los en hij hield het ook niet langer uit in den kring der goede Malfait's en der La Feuillée's.

Op een avond had hij, door het heimwee der verten aangegrepen, opeens zijn weinige zaakjes en zijn boeken ingepakt. Ook zijn viool had hij weer geborgen in de kast. Hij huurde in de buurt een hondekar; en zoo, door de grondelooze stilte van

't gehucht, voorbij 't beeldige kerkje, rustig omlooverd, voorbij het somber kasteel, met de watergracht waar de zwanen dreven, ver van het witte huis waar Euphasie haar leliedroom uitleven zou, toog hij naar 't verre station. Onderweg, terwijl hij langs de slapende hoeven reed, blaften de opgeschrikte bandhonden, dat de eenzame streek er van weergalmde.

Aug. 1918.

London

To Mr. T.d.M.

OH! - zei, toen ik binnentrad, flegmatisch de kleine kantoorjongen, met zijn te rank opgeschoten knapenlijf en vaal dienstmatig gezichtje, terwijl hij nog in der haast een omslag met de lippen bevochtigde en dichtmaakte. Dan, zijn penhouder neerleggende, zijn hoedje opzettend, naderde hij, en zei, korrek dienstwillig, en met 't echt-Engelsche bewustzijn van de nuttelosheid der woorden: 'I know'.

'k Liet me leiden en doorkruiste zwijgend met hem de straten, in volle namiddagdrukke, omstreeks het sluitensuur der kantoren, wanneer Londen den volkomen indruk geeft van een waanzinnig steeple chase. Men zou daarin 't hoofd verliezen, indien men niet evenals die duizenden ook ergens in zijn hoofd een oogenblikkelijke bezorgdheid had, een bepaalde gedachte, die allen als met een onzichtbare vuist vooruit schijnt te duwen. Door een doolhof van zonderling stille zijstraten heen, stonden we plotseling vóór den chaos van the Strand, aan Charing-Cross-Station, in de woelige beweging der wereldstad, tusschen ontelbare cabs en 'bussen', met de menschenlichamen die daartusschen kruipen en wriemelen, de dagbladventers en leurders met allerlei kramerij - penny each! - en, allesbeheerschend, als een baken in den storm overal uitreikend, de policeman, geniale tooneelmeester der Londensche massen-beweging. Wij klommen op een

dier veelkleurige, met advertenties en lokschriften overdekte omnibussen, waarboven men eerst adem kan halen en met eenige kalmte ebbe en vloed van het straatleven onder zich gadeslaan. 't Licht werd ontstoken in de toonramen; in strelende golving gleed het over de voorbijgangers; de zorgelijke gelaatstrekken werden in een raadselachtig halfdonker vergeestelijkt; het was verbijsterend, en willoos liet ik me gaan en drijven boven die levende baar. O dat wereldleven, dat in zijn grootsche onverschilligheid voorbijbruist zonder u te kennen, zonder u te willen kennen! Men zou daar onbekend en onaangesproken leven en sterven, te midden van miljoenen mensen. En men moet zich hier in die drukte soms eenzamer voelen dan in het afgelegenste gehucht der heide.

Een fijne nevel verlengde de straten tot in 't oneindige, zoodat men 't gevoel had, of men nooit weer uit dezen maalstroom zou geraken. 't Was de echte Londensche mist nog niet, die later op 't seizoen komt, en als een grijze dikke wade is, weeïg en huiverig, alles uitwisschende, onbarmhartig begravende in weeke killigheid. 'k Droomde al de ellende die zich onder dat gordijn verschuilen moet, al de klagend opgestoken armen naar den hemel, die zich sluiert voor de bange akeligheid der Londensche miserie.

Wij reden langs pleinen met kerken en magazijnen, bazars en schouwburgen met vlamme reclames, voorbij de grootwereldsche restauraties, badend in blauwig-wit electrisch licht, waar zwarte heeren met fonkelwitte dassen vóór helderblanke tafels zitten te dineeren. Over de grijze gerechtsgebouwen stapten we uit, om ergens te verdwijnen

onder een oude poort. De housekeeper vernam den naam van mijn kennis en leidde ons een zware trap op. 't Was er als in een groot pakhuis, waar overal een ordelijke stilte heerschte, in hevige tegenstelling met het gewoel der straat. Mijn jonge gids ontving mijn bedankingen en wipte de trap af.

'k Landde aan in het bohême-domein van mijn Londenschen nieuwen vriend: zijn uitgebreide silhouët verscheen in de deur, een handshake deed mijn arm en mijn romp daveren, en ik kreeg hem te aanschouwen, gehuld in een onwaarschijnlijken chamber-cloack van de artistiekste vergane tinten. Zijn geheel baardeloos gezicht deed denken aan een dier uit hout of ivoor gekerfde satrapen, zooals men er bij sommige Gothieken aantreft, namelijk op een der strakke uitgestreken gelaten der scherprechters van Dirk Bouts. Het voorname van zijn gelaatsuitdrukking met den alles overschreeuwenden haviksneus, werd gemilderd door een goedjongensheid van gebaren, een zacht, eenigszins geaffecteerd, sierlijk wereldsche, doch uiterst melodieuze stemgeluid als een olie droppend in uw ooren, die Herodes met zijn wreeden primitieven kop, opeens maakten tot een salontype - terwijl dan eindelijk een ongedwongenheid, een studentikoze blijmoedigheid op eenmaal verkondigden den zich levenlatenden goedmoedigen bohême, een jongen-gebleven meneer, wiens lichthartige gezelligheid mededeelzaam op u uitstraalde.

Terwijl hij uitweidde in onnoodige verontschuldigen wegens zijn vreemdsoortige aantakeling, die mij integendeel uitermate beviel, voelde ik onweerstaanbaar in mij den lust opkomen zoo maar dadelijk met mijn beenen wijd uitgestrekt op de canapé

te gaan liggen; een meubel van onwaarschijnlijke afmetingen. 't Was of de gezelligheid dier kamer bij voorbaat alle 'ijs brak', alle gemaakte plechtigheid en fatsoenlijkheid uitsloot, en ik verbaasde er me zelf over, dat ik mij daar, na tien minuten pratens, bij een mij den vorigen dag nog dood-onbekenden meneer, zoo volkomen thuis gevoelde, alsof ik den man jaren gekend had. 'k Wierp een vluchtigen blik om me heen, bemerkte aan de wanden eenige luchtige schetsen van Londensche schilders, caricaturale halfdronken krabbels, o.a. het conterfeitsel van 's gastheeren fenomenalen neus - dan een boekekast met gapende leegten, en, in het halfdonker, een harmonium, dat mij deed droomen hoe heerlijk stil en eenzaam het wezen moest in dit oude gebouw, in de avondschemering, wanneer mijn bohème, in vlagen van spleen, met zijn lange vingersen zacht-streelende tonen lokken zou uit de waskaarskleurige toetsen... Men weet niet, hoe men iemands geheime ziel lezen kan in de kamer die hij bewoont. Ik zag hier, als in een spiegelbeeld, plots heel dit onregelmatige phantastenbestaan, het laatste bedrijf der onvertelbare fuifjes, de zotte redetwisten met de koud-humoristische teekenaars, de bijtende caricaturisten, de Hamletsche zielen, de zelfonderzoekende poëten, de befaamde critici - en het oude, eeuwig-jonge gebroed der cabotins en ratés.

Terwijl Herodes (laat ik hem maar zóo noemen) zijn verbazend hoofd onder de waschkraan hield en een grooten cirkel van sprenkelend water om zich heen trok, nam ik plaats vóór het grootte ouwerwetsche raam, met zijn opschuivende vensters en zijn wanden van drie duim dikte.

Boven de daken der Temple-gebouwen walmde en smoorde een rosse zinkende zon. Vóór mij lag een groote groene graszode, die in den avond diep verpurperde. Door een boomenlaan heen zag men menschebenen rennen, wielen van cabs onvermoeid om en om wentelen; en, heelemaal op den achtergrond, blonk het zieke water, het groenige doodsche water der Theems, waarin nu giftige koperachtige weerschijnen glansden. Uit den grijzen nevel die den anderen oever van den stroom overdekte steeg een dof gebrom van rijtuigen en millioenen stemmen; schel gekletter van vallende ijzeren balken; schrill treingegil; eenige gouden lichtspatjes boorden door den mist en door de rookpluimen der groote zwarte schoorsteenen van fabrieken. Log en langzaam schoven schepen door het water; onder de arkaden der brug verdwenen zij, met een dof gezuig, een gebrom dat door den steeds dichter wordenden nevel met moeite scheen te glijden... De grijze dampen gloeiden in de laatste stralen... En onder die verre boomen aan de kade altijd die millioenen menschebenen, nu in hoopen, dan weer nu en dan maar een paar. Vuil grauwig-gelig zakte de mist steeds lager en lager over alle dingen... Uit the Temple ving opeens een klokkespel aan, met een dartel feestelijk tampen; het geluid verstierf niet... Zou het zoo duren, duren, den geheelen nacht? Eindeloos, lijk alles in Londen, lijk de straten, het gewoel, en lijk de ellende?...

Opgeslorpt door dezen vizioen-avond, had ik niet eens de stappen gehoord van miin kameraad, die naast me stond, met zijn scherp bleek gelaat tegen 't purperen raam, godsdienstig aandachtig vóór het schouwspel van den stervenden dag...

- 'Mooi, hé?' - 'Verbazend!' - banaliseerden wij, zonder naar elkaars woorden te luisteren. In zulke oogenblikken heeft men een behoefte zich te ontlasten, al was 't door den gewoonsten onzin.

Al gaande met dien avond in ons, spraken wij zonder denken, in den geest maar altijd vóór dit raam - tot het gewoel der straat ons plotseling opslokte en, met een bons, de stille binnenkamer, waar de geheugenis dezer stonde bewaard zou blijven, toesloot...

't Was weer de hommelende en bommelende wereldstad, met haar chaos van geroes en gesoes, en ik ging, met het gevoel, weggesleurd te zijn door de reuzenarmen van een groot heimelijk voorhistorisch zeemonster...

1895.

Een moord

HET eerste wat de oude Dierickx was gewaar geworden, toen de nieuwe geuur zijn intrek had genomen in het zoolang onbewoond gebleven huisje naast het zijne, was een gevoel van vijandschap tegen het onbekende dat hij meebracht. Wie weet wat een stoornis die gast teweeg ging brengen in zijn rustig bestaan van ouden kantoorklerk, die, in afwachting van zijn pensioentje, zijn ouden dag reeds voorbereidde en tot in de geringste bijzonderheden zich voorgespiegeld had een reeks van aangenaam rustige jaren, die hij slijten ging in zijn huisje en zijn tuintje, thans zijn eigendom, dank zij zuinig leven en overleggen, nu zoovele jaren reeds. Dat komende leven, vrij van de dagelijksche bekommering om de ambtsbezigheid op een officieel kantoor - waar zijn plicht meebracht, dag aan dag altijd maar door adressen te schrijven op briefomslagen, die omslagen toe te doen en daarna een stempel te slaan op die omslagen, - maar dit alles dan ook zonder één foutje! - de angst op 't einde van 't jaar geen verhooging van jaarwedde te bekomen en de tallooze bezoeken, die hij daarvoor bij de ontelbare overheidspersonen moest afleggen - eindelijk de behoefte om zich naar hartelust te kunnen overgeven aan zijn passie voor kanarievogels en de zorg voor zijn tuintje waarin hij alles zelf wilde winnen - tot aardappels en kropsalade toe... - Dacht Dierickx, de bijna 65-jarige jonkman, aan die stille toekomst, zoo vol kleine maar zekere idealen, die misschien menig hoogstre-

vende filosoof hem mocht benijden, om het onmisbare geluk dat zij verschaffen - dacht Dierickx aan die zonnige stille toekomst, dan grinnikte hij eens, ruischte in zijn handen en diep adem halend, zuchtte hij: 'da' gaat 't manneke zijn'.

Maar, hoe dichterbij hij den gedroomden gulden tijd van het pensioen benaderde, hoe angstvalliger hij waakte op alles wat een schaduw op zijn geluk zou kunnen werpen - en daarom was de komst van dien geboortedag, nu juist dat hij zijn schoonste levensperiode dacht te beginnen, hem een oorzaak tot wrevel en strubbeling en keeringe des bloeds.

De eerste maal dat Dierickx eenig teken van leven in het anders zoo stille huis daarnaast had vernomen, was op een vooravond in den herfst. Hij hoorde opeens een harden klop tegen den muur der keuken - hij schrok ervan, en meteen liet hij het bakske met peekoffie vallen, dat hij juist in de hand hield. Met vragend gezicht, opgetrokken wenkbrauwen en wijddopen mond, bekeek hij den muur vanwaar het gerucht kwam - als vroeg hij hem wat er aan scheelde. De muur antwoordde niets en Dierickx trad een stap nader - maar een nieuwe bons van een hamer deed hem met een sprong achteruit deinzen - hij werd bleek van toorn - en met sidderende handen begon hij zijnen muur te betasten, te aaien, te streelen, als was de spijker, dien ze aan den anderen kant klopten, in een deel van zijn eigen levend lichaam genageld...

Hij wou luidop schreeuwen, brullen in een uitbarsting van verontwaardiging, maar een nieuw gerucht kleurde zijn bleek-geworden hoofd opeens blakend rood: wat wou die ongeluksvogel daar achter aan *zijn* muur, aan *zijn* huis? Was die

man razend? Nu begon die parmentelijk met een boor te werken in 'zijnen steen', hij hoorde een zaag krassen, en - wat later holder-de-bolder een heelen hoop potten en pannen, borden en glazen op den grond neerkletteren met een helsch spektakel! Dierickx bezag met twee woedende oogen den muur, als zag hij den kwaaddoener zelf voor zich - hij balde de vuist en wou hard aan 't bulderen gaan en roepen 'hou op, schavuit, respecteert de menschen hunnen eigendom!' maar hij hield zich in, zette zijn fok op, zag angstig na of er geen scheur in den muur gekomen was; hij bemerkte niets, dacht een poos na en kwam tot het besluit: 'de deugniet is misschien in zijn recht', toen scharrelde hij met een stukske lepel de gevallen peekoffie bij elkeiar.

Dien heelen avond hield het gerucht aan en Dierickx zat lang in den donkere te staroogen, te luisteren naar dat baldadige kloppen daarachter, waar de verennewatie van zijnen muur onverbiddelijk haren gang ging. Wat die man toch nagels te spijkeren had! En bij elken nieuwen slag daverde het door heel zijn lijf.

Hij stak eindelijk de hanglamp aan; en terwijl hij een pijpje trok, zich in zijn stoel naast de stoof voegde, en zich stillekensaan thuis begon te voelen, kwam er een verteederling in hem op, een zelfmeewarigheid om het ongeluk dat nu op hem gestort was, zoo onverwacht. Hij had den nieuwen gebuur nog niet gezien, maar hij wist al, hij vermoedde van nu af aan, dat die zijn schoon leven was komen vergallen, dat het gedaan was met den schoonen droom van den rustigen ouden dag en dat hij ging gesard, gekweld, gefolterd worden, tot hij eindelijk zijn zorgelijk hoofd voor altijd neer zou leggen.

Terwijl hij dit zoo mismoedig overpeinsde, tuurde Dierickx maar altijd starlings in de vlam van zijn lamp, nu en dan, na een korten zenuwachtigen puf aan zijn lange, goudsche pijp, den rook wegblazend, waarbij hij telkens met de beide oogen pinkte.

Toen begon hij zijn dagblad te lezen - wat er zoo al in de wijde wereld gebeurde; wie er gedecoreerd was, de Oostersche kwestie of wat voor een weêr het toekomende maand ging zijn - maar het spookte tusschen de regels; daarnaast hoorde hij altijd nieuwe geruchten; waren ze daar nu niet aan 't schetteren en aan 't kakelen - en, armoe-sta-bij! een snerpende vrouwenstem bovenuit! - hij hoorde messen en vorken hanteeren, een glas vallen - dan opeens hard schoklachen, en tot bekroning, God-in-den-hoogen-hemel! een zuigeling die aan 't snotteren ging!... Dierickx meesmuilde en zijn lip zakte lager en lager - maar toen hij omtrent het slapensuur, half tien, dien vreeselijken mensch een harmonica hoorde probeeren, hield hij 't niet langer uit... hij klopte zijn pijp, draaide de lamp uit - zijn pijp brak en de lamp smoorde - sloot voorzichtig schapraai, kast en deuren - en trok naar zijn bed. Om verder niets meer te hooren, sleurde hij zijn slaapmuts ver over zijn ooren... maar, niets te doen, hij hoorde ze toch - o hoe ze hamerden, zaagden, boorden, schetterden, lachten, jankten en kriipten! Zij vervolgden hem, geniepig en zonder genade, tot in zijn droomen toe...

'Slecht volk', zuchtte Dierickx, half ingedut, en viel dan eindelijk goddank goed in 't slaap.

's Anderendaags trok hij als naar gewoonte naar zijn kantoor. Toen hij 's namiddags thuis kwam was als steeds zijn eerste werk de kanarievogels eten te

geven. Hij stond dan in zijn hemdsmouwen op een stoel, en terwijl hij zijn lachachtig rood-rond gezicht tegen de traliën van de kooi duwde, vleide hij gedurig: Piet! Piet!... spitste zijn lippen tot een suikermoude en perste er siepende sjirpklanken uit, terwijl de zotte vogeltjes van 't eene stokske naar 't andere wipten, ook Piet antwoordden, en als de baas weg was recht naar hun bakske vlogen. Daarna ging Dierickx in den tuin zijn planten inspecteeren, hier en daar een rottend blad afknippen, verder wat selder, een savooike of een rammenas uittrekken.

Terwijl hij zoo doende was, loerde hij efkens met een gloeiend oog over het houten schutsel naar zijn geuur. Die stond ook in zijn hofke, een zwarte slordige kerel met een kapotte klak op, en bezig met een deuntje te fluiten terwijl hij iets timmerde. Toen hij Dierickx bemerkte deed hij beleefd zijn klak af en zei: 'Bejour, mesieu!' Dierickx antwoordde niet, grommelde iets in zijn eigen van: 'met al die Fransche komplementen' en keerde hem den rug toe. Hij goot wat water op zijn bloemen, en ging dan in huis om zijnen pot te koken. Maar als hij onder zijnen glazen koepel stond naast de keuken, keerde hij zich sluw om en tuurde naar wat de vent daar verrichtte. Hij stond daar zoo ijverig te werken, dat 't zweet hem van 't voorhoofd zijpelde en hij het met zijn hemdsmouw nu en dan moest afvegen. Hij verdween half achter de wijngaardblaren die hem met roode en rosse verwen omlijstten. Was dat geen duivekot dat die daar aaneenfoefelde? Dat zou de katten weer aanlokken, de duvelsche katten, waar hij destijds zoo'n strijd op dood en leven had mee gevoerd en die hij eindelijk verjaagd had door er een heele bende te vergeven en ten slotte geheel zijnen

muur met glasscherven en puntige nagels af te zetten. Hij haatte die beestjes, omdat zij in zijnen tuin kwamen en er veel schâ aanrichtten, maar vooral omdat zij hem eens een kostbaren nachtegaal vermoord hadden, waar hij danig veel van hield en dien hij zorgvuldig voedde met meelwormen op zijn eigen zolder gekweekt. Zij waren door den tuin in de verandah gekomen, waar de nachtegaal hoog in zijn kotje hing, zij hadden het arme beestje gemagnetiseerd, zoodat het een doodelijken schrik had gepakt en nooit meer zingen wou. Dierickx wist niet wat er gebeurd was. Maar eenige dagen later had hij het kotje bij ongeluk op de tafel laten staan - de katten waren gekomen, hadden de kooi omgesmeten, hunne klauwen er in gewerkt, en den armen vogel doodgenepen... Sindsdien moesten alle katten het ontgelden en, kon hij er een in zijn macht krijgen, begord, zij overleefde het niet lang.

Toen Dierickx 's anderendaags thuis kwam en afloerde wat er tijdens zijn afwezigheid gebeurd was, zag hij dat hij juist geraden had: daar prijkte inderdaad tegen den tuinmuur hiernaast een monumentaal duiventil, en ten teken van ornament had de ijverige liefhebber er triomfantelijk twee houten duiven bijgetimmerd, die het heele ding iets kunstigs bijzetten en het in Dierickx zijn oogen nog uitdagender maakten. Zoo ook schenen de katten er over te denken, want ondanks de glasscherven en andere hinderpalen gelukten zij er in op hun avondlijke wandelingen over daken en muren het brandend begeerde lokaas te benaderen. En nu hoorde men alle avonden een concert van angstig gekir, afgewisseld met femelachtig kattengeklaag, dat het deerlijk was om aan te hooren. Dan opeens een zwaar wie-

kengeklap, gevolgd door een wreeden bons, een rommelend gestuif van vechtende katten die naar duiven sprongen, welke omhoog vlogen als een donkere wolk; boven op het duivenkot zaten de katten naast de houten duiven en loerden met vlammend groene oogen naar de ontsnappende prooi. Dan begonnen ze als teleurgestelde monsterkinderen te schreien en te weeklagen, tot de man opeens uit zijn huis kwam gestormd, hen een steen achterna zond of met een zwaren stok bovenarms er over rammelde; maar, met een plotselingen bons, waren ze weg en de gaten uit - om seffens weer terug te komen.

Dat duurde zoo een tijd lang, tot de uitgeslapen duivenliefhebber er iets op vond: hij schafte zich een hond aan, een nijdig zwart kefferke met een zieltje blakend van kamplust, en nu begon iederen dag een heldhaftige worsteling tusschen de katten en den onwrikbaren waker, die den geheelen tijd als bezeten rond het kot draafde, er bovenop klauterde en van daar naar alle kanten speurde of er nievers geen onraad was. Snuffelend stond de zwarte spits met kwade zoekende oogen, en zijn snijdend geblaf scheurde door de lucht en door Dierickx zijn ooren. O 't was lang gedaan met de stille rust der avonden! Als hij in zijn tuintje stond en eens naar den hemel oogde, zag hij eeuwig en altijd den hond op de waak, die naar denkbeeldige katten vorschte en bij t minste verdacht geritsel in woede ontstak en uren lang scherpe dissonanten uit zijn nooit vermoeid keelgat joeg. Die snijdende klanken boorden als nagels door Dierickx zijn trommelvliezen, zij maakten hem wanhopig en dol. Maar de hond was niet te stillen: 't was of hij de katten riep, of hij er behoefte

aan had om te vechten, want altijd maar blaffen, en nooit eens degelijk doorbijten leek hem zeker wat eentonig; maar de katten bleven voortaan op een tiental stappen van hem stil ineengeknepen zitten, raadselachtig, met pinkende oogen, of ze hem voor den aap hielden; veilig buiten zijn bereik, beraamden zij, met heksen-kwaadaardigheid, of hun vijand toch niet eenmaal zijn geduld verliezen zou en van armoe zijn post verlaten. Maar jawel! Hou, hou? vroeg de hond. En, als verlaten kwezels, antwoordden teemend de katten: miauw, miauw! De hond deed soms of hij wegging, het spel beu, maar keerde zich dan weer onverwacht ineens om en deed een grooten sprong naar voren om ze te verschrikken; maar de katten bleven, stijf onbeweeglijk, ineengedoken zitten, treiterend ironisch, door niets uit hun boosaardig flegma te schudden.

Dierickx had dat spektakel nu veertien dagen lang verdragen. Zijn leven was hem geen pijp tabak meer waard; als 't zijn eigen steen niet was geweest, hij ware verhuisd ver weg om die schelmen te ontvluchten, die zijn laatste levensjaren kwamen verbitteren; maar woonde hij niet van kindsbeen af in dit huisken, dat hij van zijn ouders geërfd had? hoeveel zweet had hij er niet aan ten koste gelegd? had hij het niet ten minste honderdmaal zelf van onder tot boven in de olieverb gestoken, en de deuren nogal in den eik geschilderd? Wel duizend herinneringen bonden hem aan dien ouden woon vast, hij kon met diepe ontroering aan zijn tuintje en aan zijnen wijngaard denken, en de sterren boven zijn hoofd waren hem 's avonds zoovele vertrouwde kennissen: de gedachte dat hij daar, en nievers anders, zijnen laatsten asem zou uitblazen was met hem vergroeid.

Kon hij dit alles voor een ellendig beest opofferen? Hij dacht niet meer aan den gebuur, dien zag of hoorde hij niet meer en alles wat in zijn hoofd opkwam werd nu één zwaar denken aan zijn eenigen zichtbaren vijand: dien sakkerschen hond-van-zijn-botten, dien rekel, die het niet zoozeer tegen de katten had gemunt, als tegen hem, Dierickx, persoonlijk: die zwarte mottige kleine keffer wou hèm weg hebben; dat beest verpersoonlijkte nu ‘het kwaad’ dat hem vervolgde, en van nu af blafte de hond gedurig in Dierickx zijn hoofd, zelfs als het bij geval een avond stil was daarnaast.

En zoo stond eindelijk Dierickx vóór dit vraagstuk: ‘wie van ons getweën moet er aan? - Ik’, vroeg hij ‘of...’ en hij staarde met oogen vol haat naar het duivenkot, ‘of gij, Jeelijke zwarte duvel?’

De hond zag hem en grolde leelijk: hij voelde zeker dat Dierickx hem evenals de katten een vijand was. En terwijl de oude met groot lawijd zijn deur toesloeg, onder 't knauwen van scheldwoorden, begroette de ‘verdommesche rakker’ hem met een reeks blafgillen die rinkelden door de lucht lijk een bel. De wraakzucht deed Dierickx zijn neusvleugels trillen; hij blies van koleere: ‘hij moet er aan’, siste hij, ‘ik en kan niet meer’.

En geheimzinnig verliet hij zijn huis, bleef een tijd weg, kwam ongezien weer terug en haalde uit veel papier een raar rolleken te voorschijn: een rond vet glimmend ding, aan de twee eindjes vastgebonden, lag daar op de tafel en Dierickx, zwijgend en hijgend, verzonk een tijd in de beschouwing van - de worst...: de worst der wraak! Dan greep hij plotseling een mes, grinnikte eens en gaf profijtelijk een klein velleken in het vleezig ding: het vel lag open

en het vleesch zag er appetijtelijk uit. ‘Goed!’ zei Dierickx. Toen loensde hij eens wantrouwig rond of niemand hem zien kon of betrappen, haalde een heel klein aptekersdoosken uit zijn vestzak, nam op de punt van het mes een kleine hoeveelheid witte poeier en stopte het ijlings in de worst: daarna bond hij het vel weer zorgvuldig vast. Een diepe zucht steeg uit het diepste van zijn borst op: daar lag de worst weer te glimmen, met iets geheimzinnigs, iets vreemds nu in den bleek-vettigen schijn, de worst, waarin de dood zich verborg, zoodat Dierickx ze alleen nog met bevende hand dorst aan te raken...

Eens even buiten gekeken - niets te hooren - bladstil het loof - alles in vreemd stilzwijgen reeds. Het werd avond en, zonderling, noch van dicht noch van verre roerde eenig leven... 't was of alles den adem inhield... Daar, hoog boven zijn grijs hoofd, was het diepblauwe herfstgewelf en de avondster fonkelde met nieuwen gouden glans: 't was nu weer zoo jeugdig als vroeger in zijn tuintje en Dierickx voelde een oogenblik de heerlijke avondrust van al de jaren her weer terug... Sinds wanneer was dat kostbare ding dan weg of veranderd? Was het wel ooit anders geweest? Zou al die foltering, dat lijden der laatste tijden niet soms maar louter inbeelding geweest zijn? Hij talmde een wijl, maar - opeens besloten, greep hij de worst en zonder nog verder te denken of te aarzelen, wipte hij de tuinladderop, zoodat hij over het schutsel heen kon kijken... eerst goed opletten, eens uitzien... neen, niets te merken, geen muis - hij zal uit zijn, zijn baas is er zeker mee gaan wandelen... straks komt hij thuis, dan vindt hij... en, hap!...

Toen Dierickx weer in zijn huis was, de tuinleur

zoetjes in 't nachtslot gegrendeld, zonder gedruisch, was 't hem of er iets in zijn woning veranderd was. Hij wilde zijn ontroering afrooken, maar in zijn bevende vingeren ging het steksken dat hij wou aansteken altijd uit. Wat ging er nu gebeuren! Als de man zijnen dooden hond zou vinden, hij zou het seffens op hem steken, op weerwraak en op kwaad zinnen. Wat kon hij hem wel aandoen? Bij voorbeeld, onverwachts een kareelsteen op zijnen glazen koepel gooien, dat alles in gruizelementen op Dierickx zijn hoofd neerkwam, of, misschien, het lijk van den hond in zijn aangezicht smijten? Schrikkelijker dingen nog misschien? Daar ging, in alle geval, veel twist uit oprijzen.

Wel zou hij loochenen, hardnekkig zich houden of hij van niemendal afwist, en zeggen boudweg, dat die lawijdmaker zijn verdiende loon beet had, dat hij de geburen al lang genoeg had verneukt. De andere zou hem gaan aanklagen, hem een proces op den hals schuiven - ja maar, hij hield van geen processen; hij wou gerust gelaten worden; gerust, hoorde 't?

Dierickx kroop zijn bed in; hij voelde zich niets wel: zijn eten was niet verteerd. Den heelen nacht wemelde hij, draaide en keerde, kon den slaap niet vatten. Anders strekte hij zich en sliep dadelijk in; nu kwelden hem allerlei hersenschimmen. Hij schoot wakker uit een naren droom; hij zag een hand die vergif naar hem uitstak; onder 't bed school een man met een blinkend mes tusschen zijn tanden; hij hoorde haastige stappen op straat voorbijgaan en luisterde met angst, of soms de deur bij zijn gebuur niet open ging.

Hij kreeg spijt. Dat arme beest kon er eigenlijk

niets aan doen; was 't zijn natuur niet katten aan te snauwen? Een hevig meelijden met het lot van den hond greep hem aan. Hij zag hem daar lijvelijk liggen, op zijn zijde, de vier pooten in de lucht, zooals hij neergetuimeld was in den bliksemenden doodstrijd, zonder een kreet of een gerochel; zijn oogen sperden wijd open en waren met een dof blauwachtig vlies overtrokken, of de glans er uit weggewischt was; zijn muil was open, de tong hong er wat uit, schalieblauw, de balg was volgepropt, hij stak nog vol eten... Arm onbewust schepsel, dat slechts diende om te eten en te keffen, met in zich den drang van het instinct dat hem tegen den aartsvijand opjoeg. Het was zijn schuld niet, dat hij lastig was. Waarom moest hij het boeten, dat zijn snijdende stem de ooren verscheurde, de menschen hun rust stoorde? Nu lag hij daar uitgestrekt, en geen kat zou hem nog kwellen; nooit meer zou hij met den snuit naar de muizen snuffelen als zijn baas hem aanhitste met zijn kittelend: 'zoekt de beestjes!' Wanneer de bel door het huis rinkelde, of als 's avonds een zware stap door de stille straat weerklonk, zou zijn geblaf niet meer galmen als een antwoord en bericht, dat hij trouw op zijn post was en waakte. Hij zou niet meer happen naar de vliegen die rond zijn neus aasden, terwijl hij 's middags een dutje deed, of naar de muggen, die in den laatsten zonnestraal in dartelen zwerm gonsden. En als het baaske thuis kwam zou hij niet meer naar de deur dritsen, stoelen en banken omver gooiend, zijn lijf kronkelen van plezier en tegen den baas zijn ondervest opspringen. Ook zou hij 't genot niet meer kennen een uur lang rond te stuiven, in dolle levensvreugde te draven

den tuin rond, en eindelijk in huis te slibberen en onder de warme kachel weg te kruipen.

Heel het leven van het beest zag Dierickx daar joelen vóór zijn oogen, en hij voelde dat hij 't recht niet had dat bestaan af te snijden, dat ook dààr leven was, en een misdaad dat uit te dooven...

O kon hij hem nog eens hooren, was het maar inbeelding dat hij hem vermoord had - want een moord was het - en altijd, altijd zag hij de uitgedoofde oogen van den hond, en de schalieleblauwe tong die uit zijn muil hong.

Dierickx sprong uit zijn bed, en loozekens, op zijn bloote voeten, sloop hij tot bij 't venster. Buiten was alles donker: alleen hoog daar boven fonkelden zoo eeuwig schoon de starren...

Hij trok het venster stillekens open en stak er zijnen ouden grijzen kop door: 'Miauw?' kermde hij, heel zoetjes, vragend en smeekend, of hij wou zeggen: 'leefde nog, spitske? spreekt dan, om-de-liefde-Gods!' En nog eens: 'miauw...' Stil, stil bleef alles. 'Hij is dood', zei Dierickx, en trok overdanig bedroefd, terug onder de lakens.

Nu was er geen kwestie meer van slapen. En hij dacht, wat een heerlijk gevoel van bevrediging het anders alle dagen was zich zoo, met gerust gemoed, zonder iets dat u knaagt of bezwaart, te kunnen uitstrekken, en hoe weldadig dan de slaap is. Ja, dat moet de groote kwelling der misdadigers zijn, sufte hij, dat geen oogenblik rust hun meer gelaten is...

Was dat daar geen gerucht? Hij wipte half overeind; met wijd open oogen zag hij in den donkeren. Zou de vent zijnen hond ontdekt hebben? seffens misschien zouden er verwenschingen gaan klinken; nog in den nacht ging hij met hem te doen hebben...

O zijn rust, zijn rust!... 't Was een vergissing; een van die dwaze geruchten als men 's nachts altijd hoort en in den dag nooit...

Wat was dat dan toch, dat daarbinnen in uw borst zit, dat geheime ding dat daar over uw daden recht en u over uw eigen daden doet schamen? Het geweten? Ja, dat bestond, en niemand kon er aan ontsnappen. Dààr gebeurt de straf, en zij is onverbiddelijk. Hoe lang zou die innerlijke foltering nog duren? Kón hij die stem maar tot zwijgen brengen! Als die zweeg, vreesde hij niet wat kon gebeuren. Alleen, daar, in zijn diepste binnenste zat de straf en ieder mensch draagt de straf van zijn schuld in zich...

Ware het al morgen! Maar ai, wat ging de morgen brengen? Wat óók, dan toch licht en beweging, en een besluit zou hij toch moeten nemen...

Ja, een besluit; hij moet de kwelling verdrijven, zich kost wat kost van die knaging verlossen. En daar gaat een klaar licht voor hem op in eens: 'de waarheid', al wat gebeurd is, moet hij aan den man gaan vertellen, hem uitleggen hoe hij er toe gekomen is dien moord te plegen, wat of de man verlangt dat hij in vergoeding voor hem doen zou... Het mag dan afloopen hoe 't wil, maar er gaat rust zijn in hem - rust!

Dit besluit gaf den tobbeden Dierickx weer wat vrede en een paar uren lang sliep hij vast in, tot het fluitgillen eener fabriek uit den omtrek hem wakker deed schieten: het was reeds half vijf; hij dacht een oogenblik na, zijn hoofd was nog heelemaal in de war. Opeens ontwaarde hij het gebeurde, en met één sprong was hij te been.

Hij luisterde of hij bij zijn buurman eenig gerucht

vernam. Hij hoorde niets dan zijn eigen hart, dat geweldig klopte. Vijf uur... nog niets. Half zes... hij hoorde iemand de trap van het huis afgaan, de vrouw die hoestte. Hij huiverde. Nu gingen zij weten wat er gebeurd was. Zeker zouden zij in den tuin gaan en daar zouden zij dan 't gruwelijke zien.

Maar ho, hij wou hen vóór zijn, hij wou hun alles bekend maken en klaar uitleggen, zijn leedwezen toonen en dat hij alles wou goed maken. En de straat was hij op.

Hij belt, luider dan hij zelf gewild heeft, zenuwachtig, als in koorts. Opeens verbleekt hij, zijn beenen zinken schier ineen. Een hemelsche lach ontplooit heel zijn wezen. Wat hoort hij? Is dat niet het geblaf van een hond? Onmogelijk. De gebuur doet open. Een hardnekkig woest getier komt keffend uit de keuken, de vlijmende gilstem hem zoo wel bekend... Dierickx vergeet te spreken, hij luistert met wellust naar de snijdende, woedende galmen...

O die klanken, die oorverscheurende als messen door uw trommelvliezen borende wangeluiden - een melodie voor zijn begeerende ooren! Hij zwelgt ze in met weelde, geen deuntje kon hem lavender verkwikken, zijn afgesolde ziel beter opbeuren!

‘Koeste Max!’ beveelt de vent, maar de hond, eindelijk losgewoeld, schiet uit en zet onverhoeds zijn tanden in Dierickx zijn broek en - vleesch.

En opeens, weer klaar ziende in 's levens praktische werkelijkheid, met het gevoel van schuldeloosheid allen deemoed verloren, hervatte Dierickx den ouden wrok, en op steeds kwader wordenden toon viel hij uit:

‘Zeg eens, baas, ge wilt gij uwen hond niet doen zwijgen, newaar? Hewel, den eersten keer, dat de

loeder me nog belet te slapen, verstade mij? ik schiet hem omvèr, zulle! Dood, verstade 't, ratsdood, zulle! 't is me leste woord'.

De verbauwereerde man, die den onverwachten uitval op zijn nuchter maag kreeg, stamelde eenige woorden van verontschuldiging: hij zou zijnen hond binnen houden, hem doen zwijgen. 'Koeste begaarlingen!' Maar Dierickx... weer heelemaal opnieuw de oude ingrimmige nijdas, was paarsch van koleere geworden; de woorden wilden bijkans niet meer uit zijn keel. Hij wou de deur toetrekken met alle geweld, maar eer hij zoover was, stak hij zijnen ouden borstelkop nog eens binnen en siste kwaadaardig:

'Rats-dood, zulle, man! rats-dood: peist er wel op!'

De kameraden

Van de liefde die vriendschap heet...

ALBERT VERWEY.

ZIJ waren vier dikke kameraden, en alle vier hadden zij zulke goede ruggen. Misschien leerde hun rug u meer omtrent hun ziel dan hun aangezicht en heele voorkant.

Rechts ging een heele groote zware, links een danig kleine, en, weinig verschillend van elkaar, stapten de twee anderen tusschen beiden.

Zij droegen alle vier een zwarten bolhoed, net een nauwkeurig in twee gesneden Hollandsche kaas, met kleine randen; daaronder kwam het hoofd, dan de nek, vervolgens de schouderlijnen zwenkend naar links en rechts; de armen bengelden langs het lijf of waren op den rug gekruist, en de beenen deden regelmatig hun werk onder die kameraadschappelijke lichamen.

De groote dikke had spierwitte muisharen tegen zijn hoofd plakken, waardoorheen het rozige vel schitterend glom; 't was als jong verkensvleesch, zoo glad zuiver, zoo blinkend net, zoo spekkig, en, om zoo te zeggen, eetbaar. Eén enkele rimpel liep door den nek, geen rimpel, een plooi, een vouw, waar twee vetlagen elkaar ontmoetten en harmonisch ineensmolten. De rug was geheel in akkoord met dien veelbelovenden nek, zoo smakelijk gespannen, zoo rond en gul en bereid om de naden van den jas, bij een onvoorzichtig gebaar, te doen scheuren. Maar zulk gebaar deed hij niet. Zoo ooit iemand, dan zag

hij er ‘gezapig’ uit: hij ging daarenboven op zeere voeten, de zuilbeenen ver open, wegens osseknieën; de twee handen konden elkaar moeilijk naderen op den rug en hielden samen een paraplu vast, die, als een koeiestaart, gedurig heen-en-weer wiggelde.

De kleine van de linkerzijde vormde een scherp contrast met den reus van rechts. Hij had moeite om zijn stap te regelen op de groote passen van zijn collega. Indien de struische aanvoerder rechts aan een Newfoundlander deed denken, dan was de korte van links te vergelijken met een vinnig mopske, hardnekkig en stevig gebakken; hij hield zijn paraplu altijd in 't midden vast en zwaaide hem met steeds gelijkvormig gebaar, kort en stijf, afdoende; hij ging als een goed opgewonden pendule; hij deed denken aan een dier gemakelijke postuurkens welke men bij menschen van den goeden ouden tijd nog wel aantreft, in het tuintje, zoo met een snuifdoos of een boeske in de hand, met sullig gezicht den toeschouwer toegrinnikend: er zijn ook zulke tabakspotten.

Nummer 1 van de middelmatigen had een rug die niet dadelijk zijn geheim vertelde; misschien zou zijn buik u iets naders bekend hebben, althans er lag weinig expressie in zijn regelmatige ronding, noch te malsch, noch te scherp; hij was eigenlijk meer jas dan mensch, deze trouwens onberispelijk gesneden, korrekt; heelemaal een mensch dien men niet kon onderscheiden van de anderen, één onder millioenen; als men dien rug zag, vroeg men zich af: mensch, waar heb ik je meer gezien? Vóór 't raam van elken gemaakte-kleeren-winkel lag hij kant en klaar. Zijn nek was droog en gierig; nu en dan, bij een kopgebaar, ontwaarde men de tippen van zijn

bakkebaarden, in den hoogsten graad korrekt alweer; hij moest ongetwijfeld zijn: de man der stijve vaste grondbeginselen, een steunpilaar van de gevestigde meeningen, een die er wèl zorg zou voor dragen, dat zijn kinderen doen zouden als de ouders, de groot-en-overgrootouders gedaan hadden: die rug was de dagelijksche rug, de rug van iemand die met niemand overhoop ligt, regelmatig, onbeduidend.

De rug van den tweeden centrum-man was inderdaad de magerste van alle, maar er was iets aan, ik en weet niet wat, 't was zeker maar dilettantisme bij hem, want die weinig edele magerheid had iets duns, iets griezelig onderkomelingachtigs over zich; 't was zeker de rug van een vent die zweefde tusschen twee stroomingen: breed of eng, - tusschen den flinken vetten rug van den voldane, en de snijdend moedwillige ribbenkast van den dweeper, door het ideaal gestempeld.

Zij stapten gevierden elken morgen, zonder fout, op 't zelfde uur, weêr of geen weêr, zij aan zij, getrouw in dezelfde orde - de dikke groote rechts, de korte vinnige links, de twee middelmatigen tusschen beiden.

Zij woonden in het aristocratische kwartier der stad, niet ver van elkaar, in de nabijheid van het Lustpark - in 'meesters- of heerenwoningen' met cacaokleurige gevels, paleizen zooals zij er in hun geboorteland, toen ze nog jonge verlangende striebers waren, met verblufte oogen en monden, kwijlend van bewondering, hadden aangegaapt. De kleine, die 't verste af woonde, ging eerst bij den droge aanbellen; die gingen dan getweën, aldoor flink op stap, naast elkaar; de droge belde aan bij den 'idealist', die dadelijk zijn gewone plaats in

't gelid kwam vullen; en eindelijk vonden zij den geweldigen dikzak, die met vroolijk open gezicht als een volle maan stond te glimmen aan zijn deur, en die hun reeds uit de verte toeriep: *'Morjen, meine Herren, jut jeschlajen?'*

Handen werden geschud, over 't weer geredekaveld, naar de wederzijdsche mevrouwen en kindertjes geïnformeerd - en als ze die dagelijksche reeks vragen af en ten einde waren, begonnen de zakelijke gesprekken.

Zij gingen door de groote overlommerde dreef van 't park, alle vier de handen op den rug, met welgezind hoofdschudden, eenieder volgens zijn temperament en snelleren of langzameren bloedsomloop. De kleine gesticuleerde heftig en met schokskens, een pak zenuwen. De dikke had altijd een rond vergoelijkend gebaar. De miezere droge was wiskundig zeker in al zijn bevestigingen of ontkenningen. De 'idealist' overstroomde alles met een tintje poëzie: hij onderbrak b.v. een heel ernstig gesprek met een opmerking over... een zoneffekt op de mosgroene stammen, of deed hen plotseling geheimzinnig stilstaan om naar iets vreemds te luisteren - naar 't gefluit van een vogel - het doodgewone tjilpen van een musch somtijds - waarop de anderen dan, half verwonderd, half boos, medelijdend altijd, hem opeens voorttrokken en gemoedelijk lachten: *'Immer derselbe! O dieser Schwärmer! Was?!'*

Zouden er gelukkiger menschen op de wereld bestaan? vroeg men zich af, als men ze zoo dagelijks, eendrachtig, broederlijk, elk met volkomen eerbiediging van elkanders strekking of eigenaardigheid - zonder dogmata - zag voorbij stappen... 't Was aandoenlijk om zien, hoe elk hunner zich op

den andere regelde; hoe de dikke zich bevljigtde zijn stappen te verkleinen om den 'lagere' toe te laten bij te blijven; en de kleine zette zijn beentjes wat verder uit om den algemeenen rythmus niet te storen. De stellige geest van den droge lenigde en maakte zich gesmijddiger door aan te leunen bij de meer muzikale organisatie van den 'idealist' - en zoo gingen de vier kameraden elken morgen gerust en gezapig de schepping in...

Het waren vier kooplieden, herkomstig van over den Rijn, in hun jeugd uit hun vaderland weggetrokken naar de vermaarde handelsstad ergens aan de boorden der Schelde, - dàar waar de kostelijke stroom een malschen elleboog vormt, schilderachtig en profijtelijk tegelijk; - de wereld door voor haar haveninrichting, haar stoer werkvolk en haar zware bonken van paarden bekend -: daarheen waren in de laatste helft der eeuw uit alle gewesten de gelukzoekers getogen, en, vooral tijdens den noodlottigen oorlog tusschen twee vijandelijke naburige stammen was de bloei der koopstad onmatig toegenomen. Van toen dagteekende de fortuin onzer vier. Zij hadden gevierden een ferm slag geslagen; de oorsprong van hun vermogen was dezelfde - en dat verbond hen voor altijd.

Bescheiden waren zij begonnen: als vrijwilligers op een kantoor, zonder wedde; zij aten als kostgangers in dezelfde *Pension* - ergens in een armoedig *Wirtschaftje* aan de dokken (alle dagen *Sauerkraut* en *Leberwurst*). Van huis kregen ze maar luttel maandgeld - amper genoeg om van te bestaan, de eene wat meer, de andere wat min, - maar elk bezaten ze toch één redingote en kwamen steeds netjes vóór de menschen. Eén weeldeartikel hadden

zij zich voorbehouden: tweemaal in de week (nooit driemaal) 's avonds *moesten* zij hun anderhalven liter Franciskanerbräu leegen in een Duitsch bierhuis. De andere avonden waren aan de huiselijke *Gemüthlichkeit* gewijd en het overige van hun leven aan de zaken verbonden.

Hoe was toch hun vriendschap ontstaan? Zij waren omtrent hetzelfde tijdstip naar de haven gekomen; op één kantoor zaten ze dicht bij elkaar; ze ademden dagelijks dezelfde lucht in en dachten ongeveer dezelfde gedachten; het noodlot had hen tot elkaar gevoerd - waarom zouden zij het met elkaar niet gehouden hebben? Men bemint wat men heeft. Maar er gebeurde iets wonders, dat, meer dan al 't overige, er toe bijdroeg hen aan elkaar te snoeren: slag op slag, trouwden zij, alle vier, elk met de dochter van een patroon. *Tüchtige Kerle*, alle vier, eindigden zij door zich met den schoonvader te associëren - en, ten slotte, hem op te volgen.

Die vier romans waren evenwijdig als op rolletjes afgeloopen, net eender, aandoenlijk symmetrisch.

Reeds op hun eerste kantoor hadden zij de gewoonte aangenomen, samen na afloop der dagtaak denzelfden weg te gaan. Dat viel soms lastig, vooral in de periode der verliefdheid, omdat men dan zooveel dingen in den bol had - de 'idealist' zelfs soms... 'verzen'! - '*Der Schwärmer! Was!?!*' - Hij vooral voelde die aangenomen gewoonte van het dagelijksche gezelschap soms als een dwang, een onverdraag lijke tyrannie, maar hij durfde zich aan de tyrannie der vriendschap niet onttrekken; eerstens uit benauwdheid dat ze 't hem kwalijk zouden nemen, indien hij alleen ging loopen, - immers, de waarheid: dat hij 'zijn stemmingen' ongerept

wou houden, zouden zij of belachelijk, ofwel onbegrijpelijk gevonden hebben, en kon hij hun dus niet openbaren; eindelijk kwam er nog iets bij, iets waarover hij zich als ‘mensch’ schaamde, maar dat hij als ‘koopman’ een noodzakelijk kwaad achtte: het was van 't hoogste belang dat niets hem onbekend bleef van wat er in de gedachtenwereld zijner kameraden omging... Want ze vulden elkander wondergoed aan. De kleine had een bijzonder neusje om buitenkansjes in de gaten te krijgen, hij snuffelde die dan met welbehagen op, en was er bij als de kippen; daar kwam dan gewoonlijk wel iets van ten goede aan de gemeenschap, en zoo'n kans te verzuimen had zeker een dwaasheid mogen heeten; en, al maakte hij ook verzen, dwaas was de idealist niet: zijn idealisme was eigenlijk maar een *modus vivendi*, een verdrag of kontrakt tusschen handel en poëzie. Wat den dikke betreft, die werd algemeen om zijn gulle rondheid vertrouwd, al was er in den grond bij hem ook geen gering deel wantrouwen en berekening aanwezig; maar de natuur had op zijn vollemaanstronie een stempel van dusdanige goedjongensheid en argeloosheid geprent dat men zich bij hem steeds wel en thuis gevoelde - wat zelfs in zaken niet onaangenaam is: 't geeft een gevoel van rustige zekerheid, en men hoeft er niet gedurig op zijn tellen en zijn woorden te passen. Zulke naturen vatten het leven niet zwaar op en hun eigen vet schijnt hen zonder moeite te laten bovendrijven op de wateren van het dagelijksch leven. De droge werd geprezen als een toonbeeld van nauwgezetheid; alles bij hem was onveranderlijk in de puntjes; men kon er op aan bij hem; zijn merk was: ‘solied, hoogst solied’. Eindelijk de dichter gold voor een

fijne, voor iets laags volkomen onvatbare natuur. En al moesten zij meestal lachen om zijn invallen, al konden zij zijn geestdrift om zonnegespeel en musschengekweel niet billijken, hij ook gaf een bijzonderen toon aan, dien zij in hun quatuor niet missen konden. 't Was of hij een waas van schoonheid spreidde over hun doen, en dat zijn fantasie, de luchte buitelingen van zijn vernuft hun stroef werk opvroolijkten en geurig kruidden. Dan, zij waren immers alle vier Germanen, en 't muzikale en kunstenaarachtige mishaagde hun dus niet '*von Hause aus*'. In hunnen aard waren zij alle vier exemplaren van een ordentelijk, volkomen achtbaar soort menschen, waarmeê onze samenleving ten zeerste gediend is, die niets anders kunnen dan het algemeen welvaren bevorderen en zichzelf en de medemenschen nuttig zijn. En meer dan ooit bestaat er behoefte aan zulk slag van burgers: wij hebben een stevige kern van eerlijke, warmhartige, gegoede en voor 't volksheil niet-geheel-onverschillige lieden noodig.

Zoo voelden de vier kameraden, in diepe onbewustheid, maar toch kalm overlegd, dat zij bij elkaar hoorden, dat de eene niet zonder den andere kon. Ook werden ze onderling peter over elkaars kinderen, ze hadden kransjes alle acht dagen, musicerden 's winters in den gezamenlijken schoot der familiën - en in 't schoone getij richtten zij Lustpartieën en Pic-nics in te lande en in het bosch.

Maar... de eigenlijke, de wezenlijke, onuitgesproken reden van hun onverbreeklijk eendrachtig samenhouden was...: *dat ze elkaar niet vertrouwden*.

Het was al gebeurd, dat een enkele maal een der vier kameraden afwezig was, en regelmatig had toen

het gesprek geheel over en rond den afwezige gedraaid: men onderzocht zijn gedragingen sedert eenigen tijd, men toetste zijn zakenkennis, men critiseerde, vrijer dan wanneer hij er bij was, zijn gebreken; men durfde wel eens spotten of glimlachen, en men sprak wel eens een enkele maal kwaad van den afwezige. Dat ging eerst met mate, later werd het een vlijtige gewoonte. ‘Hoe dom van hem, hé, dat hij niet inzag dat hij nù geen Cheribon mocht koopen...’ en dergelijke, maar meestal erger. 't Was genoeg, dat elk der drie aanwezigen duidelijk voelde dat, wanneer hij afwezig zou zijn, hij hetzelfde lot zou ondergaan. Dat wisten zij alle vier, en dat ontstemde hen eenigszins, als ze alleen waren, en er kwamen dagen voor, dat ze dien gedwongen marsch 's morgens en 's avonds - almaar door onder hun gevieren, zij aan zij, zooveel mogelijk op stap, - als een zware verplichting op zich voelden wegen: zij kregen soms zoo'n gevoel of ze aan elkaar gebonden waren als galeiboeven aan één ketting. Maar ze hielden stand. Den bond - of den band - verbreken, uit louter gemoedsbezwaren of omdat ze 't nu eenmaal anders verkozen - dat ging niet aan: zij zouden samen zegevieren of ten ondergaan!

En zoo kwam het, dat als er één een dwaasheid zei, er een andere was die in zijn binnenste jubelde: ‘gaat hij zóó door, dan begaat hij straks weer een misslag!’ Maar zeggen deed hij 't niet, en informeerde naar het jongste kind van den kameraad, dat de mazelen had.

...Er was een groote crisis uitgebroken, zooals men dat noemt wanneer de stapelhuizen, magazijnen en zolders volgepropt liggen met koopwaren, maar

de speculanten de prijzen vervaarlijk doen dalen om ze dan weer plots te doen stijgen, of andersom. Alle dagen hoorde men tijding van krach's, van bedrieglijk bankroet en failliet, en huis op huis sprong; menige beursman ondernam een speelreisje naar de nieuwe- en sommige zelfs naar de andere wereld. De vier kameraden alleen bleven het hoofd kalm recht houden, zij bleven overeind te midden der algemeene verslagenheid, en hielden zich stevig aan elkander vast. Bij hun verschijnen op de Beurs werden zij met ontzag aangestaard. Bewonderend keek men hen na op de straat, eendrachtig en broederlijk hun gemoedelijk quatuor voortspelend: de dikke met zijn zeere voeten, de kleine heftig vinnig, de middelmatigen: droog of dweepend - maar alle vier één, stevig en door-alles-door en voor eeuwig één. 'Zoolang die vier aaneenhouden is er voor ons niet te vreezen', murmelden kleine beginners. En er waren er die 's morgens opzettelijk hun gang naar 't kantoor derwijze inrichtten, dat zij noodzakelijk de vier kameraden moesten ontmoeten. Op hun rug, uit hun gebaar zou men kunnen lezen en verstaan den stand der zaken, of er kans was of niet, of men rustig mocht voortploeteren.

Een wintermorgen. Nare lucht en motregen. 't Park kaal en verlaten. De dreef, 's zomers vol vogelenzang en luidruchtige wandelaars in kleurige vroolijke kleedij, thans doodsch, geheel zonder conversatie. Alles scheen te treuren; zelfs de musschen, die straatloopers en kwâjongens onder de vogelen, zwegen.

...Langzaam langs de huizen voortsloffend, het zware hoofd naar den grond gericht, moedermensch alleen - wie naderde ginds ver? De dikke. De ge-

moedelijke trek was uit zijn wezen gewischt, zijn voorhoofd was gefronst, zijn wenkbrauwen staken uit als borstels; en zijn rug, zijn rug was waarlijk dunner geworden; zijn armen hingen slap langs zijn lijf; zorgelijk staarden zijn oogen strak voor zich uit, of schenen de straatsteenen te tellen...

...Een straat verder volgde de droge. Hij ook zag bleek, scheen heelemaal in de war, de anders zoo zorgvuldige deftige man zat slordig in zijn jas, en hij had zijn regenscherm vergeten open te zetten...

Eindelijk, met bedachtzaam stapje, ineengetrokken rug, stugge wenkbrauwen, en kwaden stompeligen neus, kwam een pietluttig heertje aangepikkeld, die verwezen in zijn eigen mummelde, nu en dan gesticuleerde als een simpelaar: hij was geheel van streek...

Wat was er gebeurd, welke booze wind had er gewaaid, dat zij niet meer bijeen waren, dat zij zoo merkwaardig ontsteld en uiteengeslagen waren, de onafscheidbare kameraden - en, o akelig voorgevoel, waarom de bond, het heilig verbond verbroken? - waar verbleef de vierde, de aestheet, de idealist, de man der zoneffekten en der zoete vogelentaal...?

De idealist was failliet - en de vier kameraden waren uiteen en verstrooid, verbroken hun edele vriendschap - en hun galeiboevenketting.

Het avondmaal der twaalf apostelen

Ik heb de twaalf Apostelen gezien, de Apostelen alle Twaalf heb ik gezien. Ik heb ze zien eten. Smakelijk, deugdelijk, gezapig eten, en Kartig, degelijk, goed-in-God drinken. Zij waren, alle twaalf, naast elkaar gezeten, de beenen grondvast onder de tafel, de lange tafel die Leonardo da Vinci te Milaan op één muur heeft geschilderd. Maar 't waren Vlaamsche apostelen, lijk onze primitieven ze zagen: glad geschoren, met tanige koppen, de oogen stijf en steil daarin geplant, Gothieke koppen. En gezamenlijk waren de apostelen plus minus 840 jaren oud.

Uit meer dan honderd kweekelingen van het ouderlingen-gesticht, waren zij, de twaalf braafste, oppassendste, meest orde- en tuchtlievende ouwe jongens, uitgekipt, uitverkoren en uitgelezen om vanavond plaats te nemen aan den traditioneelen disch, die de heeren bestuursleden van het Sint-Julianus-gasthuis deze dapperen ter eere alle jaren dezen dag aanrichten. Twaalf maanden lang wordt er over gesproken: de eerezucht om 'de braafste onder de braven te zijn' wordt er 't heele jaar door geprikkeld. Als een verre droom, als een zonnig perspectief, als een glansrijk visioen praalt in hun verbeelding de avond van Witten Donderdag - herinnering aan het Laatste Avondmaal, door Christus zijn Apostelen aangeboden.

Het is een oude zede, waarvan de oorsprong in den nacht der tijden wortelt en hier algemeen bekend als de 'Pelgrimstafel'.

't Gebeurt in een lange lage zaal, waar men diep ten einde een altaar bemerkt met Onze Lieve Vrouw; de muren zijn behangen met oude schilderijen, waar godsdienstige onderwerpen op afgebeeld zijn; aan de lage zolderbalken hangen luchters, met petroleumlampen, die een rijkelijk gedekte tafel verlichten. Op die tafel, zoo lang als de lange zaal haast, een weelde van kostelijke appetijtelijke dingen: winterradijskens, eieren in room geklopt, aspergiën, rijstpuddings, frikadellen, erwtes, kabeljauw, rog, kleine vischjes, sneetjes rooden beet, worteltjes, taartjes, gebak in alle vormen, suikergoed, koekskens, enz., enz. En tusschen al die schotels, opgesierd met kers, fleuren bloempotten met bloeiende bloemen, en kandelabers dragen vlammeende kaarsen, die een zacht licht over alles gieten. En te midden van al die vettigheid dezer aarde praalt een Nood Gods, een keurig beeldhouwwerk, in - boter. Om van te watertanden.

't Heeft er niet stil gestaan, van dezen morgen af heeft de loop van 't volk niet afgehouden: een ieder wil de Pelgrimstafel gaan kijken en genieten met oogen van al de spijzen die heden avond grootendeels in de uitverkoren magen der uitverkoren twaalf zouden verdwijnen.

De bestuursleden hebben het maar wat druk. Zij staan met zorgelijke gezichten in de voorkamer, de zgn. Beiaard, de bezoekers af te wachten, en rinkelen met de geldschaal, de 'caritaat', waar het centen en nikkeltjes in regent. En daar komen, van heinde en verre, bezoekers toegestroomd om al het heerlijke te aanschouwen. Volksvrouwen, belast en beladen met zuigelingen, mannen met ongeschoren gezichten die naar de tafels scheeloogen, kwâjongens

met heele benden, die o zoo gaarne hun vinger even tegen de boter of in die rijstpap zouden steken, gichelende meiden, vriendelijk-glimlachende rijke dames, famieljes die van dezen goddelijken lentedag een feestdag maken, ja zelfs gardeviles loopen de tafel voorbij, en tong-smekkend werpen zij begeerige blikken naar het Kanaän, waar zij niet ingaan zullen. Tantalus leed geen erger temptacie dan al deze, over gullen appetijt beschikkende menschen.

Maar de plechtigheid, het groote moment was vanavond.

Voor halfacht klokslag was het aangezegd, en de twaalf gasten waren er ook, strijdvaardig, met gezichten als geslepen messen en oogen die een muur doorboord hadden.

Ik ben de éénige toeschouwer geweest van het voorspel. Dat gebeurde op een koertje achter de eetzaal. Het was schemerdonker. Tegen een diepblauwen, heerlijken avondhemel, vlekkeloos als de mantel van Maria, teekenden zich de donkere silhouetten der achtergevels af, de oude Gothieke kapel, zwart als een ets. En daar stonden in een groepje, zonder één woord te spreken, de Twaalf Apostelen te wachten. De Apostelen die straks gingen eten. Die twaalf stakkers in hun grauw complet, het gestichtsklakje netjes op den ouden kop geplakt, allemaal om de zeventig oud. En al die oogen loerden naar het deurtje, dat seffens moest opengaan, en waar wondere dingen moesten gebeuren.

't Werd al donkerder. En die twaalf strakke schimmen stonden onbeweeglijk als beelden van honger.

Een der heeren van 't bestuur trad vooruit en zei:

- Gasten, allemaal op een rij, nie-waar? Het

klein gerij vooruit... ge gaat ordelijk naar binnen, achter uwen stoel staan, we lezen 'nen vader-ons, en dan... vooruit!

't Was een heele beweging. Men roept op 'den burgemeester', een heele kleine schrale, die ievers in een hoekje verstoken stond, en niet begeerig scheen aan 't hoofd van de bent op te trekken. Een zware, met dikken buik, lachachtig gezicht, riep gul: 'Allee, burgemeesterke, jongen, 't zal ons smaken, geen tijd verloren'.

En, één voor één, met strenge, strakke gezichten, stapten de Twaalf Apostelen door het kleine deurke, waar in eens de volle klaarte van de feestelijke zaal op hunne kniekers viel. Er waren een dertigtal toeschouwers, die vast-besloten post hadden gevat op banken tegenover de ouderlingen. Van daar werden deze met aandacht bekeken, nagespeurd, onderzocht en geen enkel van hun gebaren ontsnapte aan de nieuwsgierigen.

Zij stonden stokstijf achter hun stoelen, en de baardelooze koppen waren onbeweeglijk. De oogen, ietwat bedeesd terneergeslagen, verslonden als 't ware de borden, maar ik ben niet zeker of zij iets gezien hebben: de mannen waren inwendig bezig, en vervreemd door de zeldzame plechtigheid, schuchter ook door al die oogen op hen gevestigd.

Opeens rammelde iemand een Vader-ons af. Toen een druk bewegen van stoelen, en zij voegden hun beenen onder tafel. Hier en daar kuchte er een, verlegen, een enkele durfde dievelings opzij kijken, naar 't gebaar van zijn geuur, en het zware kunststuk om de servet om te binden begon. Dat ging inderdaad niet gemakkelijk. Zoo sierlijk hoog was dat blanke ding ineengewerkt dat prijkte boven op

hun teloor, en zij wisten maar half wat dat beteekenen moest. Zij loerden eens naar malkaar, merkten hoe dat in zijn werk ging, en probeerden het dan ook achter hun hoofd, draaiden de twee uiteinden in een knoop als een das, en keerden 't heele spel naar voren. Klaar.

Een diepe zucht...

Daar stonden twee 'heeren' in feest-kleedij achter de ouderlingen, en die hadden maar werk om hen te bedienen; 't waren tafeln knechten, en vol eerbied werd hun gewichtig werk door de gasten gevolgd. Op ieder bord lag een fijn gebak, en nu met vork en mes gewerkt om dat klein te krijgen. Steil stonden de oogen in de hoofden, en geen keek van zijn bord op. Met regelmatige steken in de eetbaarheid ging het avondmaal aan gang. Een groote ernst heerschte door de zaal, en geen gerucht werd gehoord.

't Was een stil smakken en zuigen, een kauwen en knabbelen, een geborrel van klokkende flesschen die 't bier in kleine glaaskens goten...

En aldoor die oogen van de toeschouwers, die zichtbaar medeleefden met die rustig zich te goed doende peekens.

Zachtjes aan begon een zekere tevredenheid, een stil monkelende voldoening op de gezichten merkbaar te worden. Er was er een die zijn glansenden bol even moest afvegen. Een andere verslikte zich, en hoestte wat.

Maar 't smaakte terdeeg. Dat duurde zoowat een anderhalf uur. En 't publiek werd het verheugende schouwspel niet moe. Een Engelsche familie had post gevat aan een tafeleind, en 'Oh yes indeed, very fine', konk het af en toe. Dikke Vlaamsche

koppen stonden glunder alles op te nemen, en twee gardeviles vonden dat het goed moest zijn...

Eindelijk loste een der apostelen een woord.

- Pol, riep hij leuk tot een van zijn kameraden aan 't ander eind der tafel, hoe is 't?

- Wel goed, Jan.

- As 't au mor wel bekomt.

- Hij is er weeral binnen, jongen.

En de aangesprokene verhief zijn glas, en dronk op de gezondheid van een nonnetje over hem, dat ook was komen kijken.

- We meugen toch al eens iets zeggen, hé heeren?

- Zég gij maar, jongen, ik zal drinken...

Een stilte. Opeens dezelfde weer:

- Pol, hoe is 't?

- Stillekens aan, jongen, 'k heb een beetje keurts...

De bel rinkelde.

- Jongens, we gaan 'nen Vader-ons lezen, 't is uit, zulle.

Groote mummeling van weesgegroeten, een laatste flesch borrelt uit, de toeschouwers trekken af, de geldschaal rammelt, en nadat de Apostels papieren zakken gevuld hebben met nagerecht, en al proestend en niezend zijn opgestaan, begint de aftocht.

Ze zien er glanzend uit. De oogen zijn grooter geworden, en schijnen scheef in 't hoofd te staan. Eén trekkebeent, en is goedlachs.

De heele kudde staat buiten in 't donkere oude straatje. Gedwee, op rang, twee aan twee, trekken zij door de Stoofstraat, het Heilig Geeststraatje en de Vrijdagsche markt...

- 't Was éérste klas, zulle, hoor ik er een zeggen.
Ze zullen zwaar slapen vannacht, de Twaalf Apostelen.

De piano

MIJN vriend Lodewijk de Simpele, de eenzaam, is, bij 't avondschemeren, neergezeten in zijn armstoel. Uit zijn wat bleek en nu vermagerd aangezicht kijken de groote blauwe oogen me kinderlijk goed en vertrouwend aan. In zijn blauw katoenen huisjasje, naast zich zijn hond, die zich stokstijf en roerloos van genoegen achter de ooren laat streelen, zit hij daar, en de avondlijke rust hangt over heel het huis. Moeder de vrouw is, de handen saamgevouwen op den buik, met stillen glimlach komen bijzitten. Ik, de late bezoeker, lig in een luien stoel te schommelen, en... luister naar de woorden komende uit den mond van mijn wijsgeerigen vriend, Lodewijk de Simpele.

- Ja, ik heb het me honderdmaal gezegd, daar moest ik toch onzen goeien vriend Hieronymus eens van vertellen. Want, dat is toch iets voor hem, die liefhebberij heeft in al die aardige dingen, in die ouwe herinneringen... en in al wat menscheijk is... Vriend Hieronymus, gij hebt toch onzen bekenden Vlaamschen musicus Engelbrecht Carels wel gekend: dààr heb ik van genoten, jongen! ik ben er nog van harte dankbaar voor. Hij woonde, toen, op een gehucht hier in den omtrek, den Zilverenhoek, in een simpele arbeiderswoning; ja, meer kon hij zich niet veroorloven; hij had er eenige kamers, waar ze alleen verbleven 's avonds en 's nachts en met kwaad weer, en hij was daarmee tevreden. Maar hij had er vooral de weelde van een dicht bewassen tuintje, vol met fruitboomen en met bloemen. Vlak

achter den tuin stond een molen, de trots van Engelbrecht, waar hij iederen Zaterdag, als hij van stad kwam om het weekeinde bij zijn familie door te brengen, op kroop om nog eens zijn schoone Vlaamsche streek te overschouwen, te verkennen waar al de schoone boomen, die zijn vrienden waren, zich bevonden; elkaar de namen van de eigenaars der bijzonderste landhoeven te noemen; en, als de avond was gevallen, elkaar den Grooten Beer, den Kleinen Beer, de Poolster aan te wijzen, en te probeeren den hemel te ontcijferen... Dat was toch beter dan over politiek te spreken, newaar, vriend Hieronymus? en al bracht de hemel alleen dāt op, dat hij ons dwingt omhoog te zien! Engelbrecht was, precies als ik, zoo'n soort natuurmensch. Ik praatte gaarne met hem, en deed daar Zaterdags een wandeling van twee uren voor. Kostelijk, die Zaterdag.

's Namiddags op zijn zeven gemakken langs veld en bosch naar hem toe, en tegen dat ze hun avondmaal gebruikt hadden, landde ik daar aan, en werd er door mijnen grijzen artiest, met zijnen Druïdenkop verwelkomd: hij zat in zijn werkmans-pak (hij zag er zoo wat Tolstoï-achtig uit, hé?) vóór zijn deur, op een gewonen houten stoel, die tegen den baksteen-muur van zijn nederig huisje achterover leunde, en hij rookte dapper zijn eeuwige sigaar. 'Da-ag!' riepen zijn meisjes me uit de verte al toe, en wuifden met hun zakdoeken. 't Was zomer natuurlijk, als ik die uitstapjes deed, want in den winter, als ge tot over de knoesels in modder of in sneeuw trapt, dan is het niet te doen. En wij, die met de zon en de kiekens leven, kruipen dan vroeg onder de lakens. Toch was hij ook 's winters op zijn kasteel, zooals hij 't noemde, want hij behoorde niet tot die dilet-

tanten, die den buiten in 't 'schoone seizoen' alleen schoon vinden: wilde gelooven, Hieronymus, dat het hier 's winters nog schooner is dan...? Maar, genoeg, we waren dus alle Zaterdag-avonden bij elkaar, en genoten er van stillen kout. Waarover we 't hadden? Over Vlaanderen, natuurlijk, hé? Vlaanderen! Vlaanderen! waar zouden we anders over spreken? Rodenbach heeft dat zoo goed gezegd:

Zij loechen en staken hun schoudren op
omdat ik hun klapte van Vlaanderen.
Zij loechen en zeiden: Van anders wat
en hooren wij nimmer u klappen.
Wel neen! neen! Mijn Vlaanderen is mijn ziel,
mijn leven, het doel van mijn streven;
mijn leven voor Vlaanderen en Vlaanderen voor God,
o mocht ik dat winnende sneven!

Wij hebben groote mannen, Hieronymus, goddank! Ik heb maar één liefde: mijn volk! Och, als ge in mijn binnenste kost zien, wat ik voel... Ik kan dat zoo niet uitdrukken. Gijlie, die gewoon zijt te spreken en te schrijven, gij hebt de woorden tot uw beschikking, gij zijt woorden-rijk (woorden-rijk, zoo zeggen ze dat toch, hé?) maar wij moeten scharrelen in den hoop, wij grabbelen naar het beetje woorden dat wij op school geleerd hebben, en zoo goed en zoo kwaad als 't kan komt het eruit... Klinkt het niet, zoo botse 't: 'De liefde tot zijn land is ieder aangeboren', zei Vondel. Ja, ik heb wel wat gelezen. Maar vooral veel nagedacht, en ik voel het toch goed. Ik ben, als mijn naam, simpel. Ne simpele volksjongen... Een ouwe babbelaar, als ge wilt, maar ik meen het goed.

Daarom kon Engelbrecht nog al goed met mij om. We hadden bovendien veel gemeens in ons gedachten. Ik, een werkman met mijn handen, hij, een werkmanskind ook, die artiest was geworden, een van ons beste, en een apostel... Wat kon hij met een warmte en een geloof spreken over onze groote mannen. Vooral over één onder hen, dien hij 'zijn vader' noemde, zijn geestelijken vader: Peter Benoit... Ziedewel, dat vind ik zoo schoon, iemand die zoo'n vromen eerbied heeft, die met zoo'n kinderlijke vereering opziet tot een grootere dan hij, tot het genie, dat hij 't geluk had gehad te ontmoeten op zijn levensbaan, dat hij had begrepen, omdat hij had bemind. Want Engelbrecht had den meester lief, die was zijn afgod, zou ik haast zeggen, als 't woord 'afgod' niet totaal verkeerd was.

Als twee jongens, ik een jongen van over de vijftig, hij een van over de zestig, zaten we daar in de schemering, en dat ging er van droomen en van dweepen, van anekdoten ophalen en van plannen smeden! Engelbrecht had van zijn meester den ziensblik geërfd. Zijn verbeelding weis altijd gespannen op nieuwe plannen. De groote droomen van den meester, die de dood stil had gelegd, hij wou er, zoolang hij asem had, aan voortwerken. Wat is er niet in Vlaanderen nog alles te doen! Zoo had Peter Benoit eens de grootsche gedachte opgevat, om een verbond te maken dat 't heele Vlaamsche land omvatte: al de muziekverenigingen, uit alle steden en uit alle dorpen, zouden zich ondereen verstaan, en uit die gilden zou een leger van uitvoerders tot stand gebracht worden, die over ons land een hemel van geluid zouden spannen... Lach er niet mee! Middeleeuwsche gedachten? Is het voor Vlaande-

ren niet nog of we in de middeleeuwen waren? Was dat niet onze groote tijd ook? De Neringen en Gilden... Wat hebben ze niet vermocht in 1302? Waren zij er niet geweest, we waren nu een wingewest van Frankrijk, vriend Hieronymus! De Vlaamsche democratie heeft toen misschien Europa gered... Maar ik ben geen geschiedschrijver. Zeker is 't, dat Engelbrecht zich heel en al ingewijd en ingewerkt had in de gedachten van den meester, en dat er geen wenk van den grooten man was dien hij niet had onthouden... Waarom is hij nu ook al dood? Zie, ge moogt er niet aan denken, niet waar?

Een avond, dat we samen boven op den molen gekropen waren, van daaruit den hemel bestudeerden en uit de planeten de toekomst van ons arm Vlaanderen poogden te lezen, begon het opeens te druppelen... Engelbrecht had er niets van gemerkt, zijn sigaar glom in zijn grijzen kop, en in den donkere zag ik niets dan zijn glimmende bruine oogen, zijn zilveren Druïdenbaard en het vurig topje van zijn sigaar. Hij peinsde. Opeens vielen de droppels dik op zijn hoofd (hij had geen pet op), en hij zei: 'Lodewijk, daar vallen labboonen, jongen, we moeten naar beneeën'. We krabbelden de steile ladder af, en gingen in huis. Ik wachtte het einde van de vlaag af om den terugtocht te blazen. Nog twee uren marcheeren in den lekkeren regen... Een paraplu heb ik nooit bezeten. En Engelbrecht ook niet, geloof ik. Hij liep in zijn gekleede jas, en met zijn hoogen hoed op, door alle weer...

We zaten dan in de woonkamer, in de kleine kamer, zoo vol, zoo vol... Een groote foto naar de musicerende engelen van Memling uit het Antwerpsch Museum aan den wand. Boven de bruine

piano in glimmend palissander het portret van den Meester, met daaronder een met zijn eigen hand gekrabbelden notenbalk met eenige noten en een improvisatie: 'Vlaanderen... Vlaanderen...'

De vrouw en de meisjes zaten met handwerk aan de ronde tafel, waar een kop koffie geurde (hij was zot van koffie), en als zijn volk naar bed trok, bleef hij nog op om muziek te kopieeren, om te werken tot diep in den nacht... Dat waren zijn gelukkigste oogenblikken, zei hij...

Ik zweeg en luisterde naar den regen. Ik dacht aan mijn Lot, die thuis zat te wachten en zeker zei: 'waarom heeft hij toch geen paraplu!...'

Opeens kreeg ik de piano in 't oog en 'k zeide:

- 'Dat is een schoon instrument, waarde vriend Engelbrecht! Die palissander glimt zoo schoon, en al de engelen spiegelen er zich in. En de meester schijnt er op te waken...'

- 'Ja, vriend Lodewijk', zei hij. 'Maar dat is niets tegen de piano die ik éens heb bezeten... 't Was mijn eerste instrument. Als ik twaalf jaar oud was, heb ik, snotneus die ik was, zelf een piano gekocht... Ik was koorknaap in Sint-Joris... Een reut van 'ne jongen. 'k Was ook missediender, en ik was de vriend van den zoon van den koster. Mijn vader, die in Sint-Andries-kwartier - de Parochie van Miserie, zeggen ze te Antwerpen - getogen en geboren was en in de Sleutelstraat woonde, dat is in volle Sint-Andries-kwartier, was een schoenmaker. Hij klopte er zolen en achterlappen van 's morgens vroeg tot diep in den nacht. Heel de straat kende ons. En er was geen straatjongen of ik had er mee gespeeld, geravot en gevochten. In de zomeravonden zat iedereen aan zijn deur, en de geburen

leefden er ondereen en deelden samen wel en wee. Dat zijn van die oud-Antwerpsche zeden, - ze gaan er nu meer en meer uit. Toch vindt ge nog van die straten...

'k Was dus de vriend van den kosterszoon, en ik kreeg er les van den koster. Ik mocht op zijn piano kloppen, en ik klópte er dan ook op - tot ze me 's avonds aan de deur zetten als 't donker was... Met hartzeer ging ik altijd weg. Het was een oud stuk, in Empire-stijl. In mahoniehout, bruin als honing, en met toetsen, vergeeld-ivoren toetsen, waaronder er waren die stom-doof geklopt waren...

Die piano was mijn nachtmerrie. Ik sliep er niet van. Wij hadden geen piano thuis, en ik zou er ziek van geworden zijn als ik mijn drift er niet op los had kunnen laten. Maar was 't mijn eigen bezetenheid, die het arme instrument had afgerammeld tot het haast versleten was? De koster kreeg er stilaan genoeg van. 'Dat wordt nachtlawijd!' had hij geklaagd aan zijn vrouw, en er werd besloten ze maar van kant te doen. Ik had dat gehoord, en sedertdien was ik wanhopig. Wat moest er van mij geworden? Zonder piano, God in den hoogen hemel! Ik kreeg een inval: de inval van een kwâjongen van twaalf jaar. Ik ging bij de kostersvrouw en zei: 'Als ge de piano verkoopt... (de krop zat in mijn keel), als ge de piano verkoopt... kan ik ze dan koopen?...' De brave kosterin bekeek me als geslagen. Wat gaat er in dat manneke om? dacht ze. Dat heeft geenen nagel... en dat wil piano's koopen... 'Hoeveel moet ze kosten?' vroeg ik, met oogen vol angst. Mijn hand zat vast op mijn broekzak, waar ik mijn Zondagsche centen in bijeen had, in een linnen beursje.

- ‘Och, dat meubel is niets meer waard... 'k Zal er met onzen baas eens over spreken...’

Ze sprak er met haren baas over. En... wij kwamen overeen, dat ik, de twaalfjarige koraal en missediender, dat ik de Empire-piano met de doofstomme noten zou koopen voor... de somme van twaalf frank!

- ‘Maar ge moet ze zelf komen halen en wegvoeren...’

Een kleinigheid!

Het was in de Sleutelstraat een gebeurtenis van belang. Er was geen een piano in heel de straat, misschien niet in heel Sint-Andries... De mededeeling was in ons huisgezin neergevallen als een donderslag... Waar gingen ze dat meubel plaatsens? Hoe dat hierheen gekregen? Hoe in huis? Wie zou helpen dragen?

Mijn vader springt van zijn driepikkel; een gebuur, een behanger, zorgt voor een draagberrie; een derde, een sterke vent, die aan de dokken werkte, zou samen met vader, de berrie tot bij den koster dragen, het kostelijk stuk opladen, en het behouden in ons huis brengen...

Daar gaan ze, door de oude stad, zwijgend, en 't hart vol verwachtingen, met de berrie... Bellen bij den koster, opengedaan, nadenkelijk de piano aangestaard, en eindelijk, met armen en beenen aan 't werk om ze te vertillen, en op de berrie te porren.

Helaas... onderweg brak de berrie middendoor... de piano viel op haar kant... Ik liep er naast, als een herdershond, heel en al vuur... 'k zou gehuild hebben, maar 'k moest me sterk houden... Komt ze niet héél thuis, dan is 't met mij gedaan... 't Was een levenskwestie voor mij... In die mahonie-

houten piano met de doofstomme noten stak mijn toekomst verborgen... Mijn leven hing er aan vast...

Wat gedaan? Ik loop in onze straat, en scharrel er mijn sterkste kameraden bij elkaar. 'Mannen, komd' eens helpen... we moeten *ons piano* binnen krijgen...'

Met ontzag keken de jongens naar 't wonder, dat naast de gebroken berrie stond, zoo hulpeloos... en ik die, buiten asem, er almaar rond liep en raad gaf, en haast een oorveeg opliep van mijn vader, die zoo zenuwachtig was...

Eindelijk grepen wij hem met z'n achten vast, en feestelijk ging de stoet door de avondstraat, waar de vrouwen vóór haar deur zaten te babbelen. 't Gaf een oproer. 't Groeide tot een heelen optocht achter de piano. Er waren eenige honderden menschen bij elkaar, die 't geval hartstochtelijk bespraken, vóór en tegen wikten en wogen, en 't ging er van: 't is de piano van den kleinen Carels... de piano van den kleinen Engelbrecht, 't koraaltje...' 'k Was ineens beroemd!

We kwamen vóór ons huis. Moeder stond aan de deur met haar zwarte kanten muts op met roode bloemen. Ze sloeg de handen in elkaar, als ze 't gevaarte in de gaten kreeg. 'In Godesnaam, waar gaan we dien kemel plaatsen?' Maar moeder zag mijn oogen, begreep wat er in mij omging... 'Bertje', zei ze, 't zal hem wel schikken...'

Ik luisterde naar niets, had oogen noch ooren voor niets dan voor mijn piano... Ze móest binnen... In de plaats van mijn bed, onder of boven mijn bed... op zolder, onder de pannen... *binnen* moest ze.

Er waren al twee mannen in huis gegaan, die

met veel geschreeuw begonnen te roepen; ‘langs hier! langs daar!’ Ik liep naar binnen, dan weer naar buiten, en struikelde over een schabelleke... maar 'k bezeerde me niet... de piano... de piano...

Zestien armen grepen het meubel vast, en tilden en torsten...

- ‘Laat nie' vallen... hou vast! hieve way! hop-la!’

Daar ging ze!

De piano hing schrijlings door 't raam van de eerste verdieping... Met razerigen ijver wordt er nu gestuwd en gewroet. ‘Als ze maar niet middendoor breekt, lijk de berrie’, was mijn angstgedachte.

Daar was ze binnen.

De mannen trokken af, al pratend... de mensen trokken in hun huizen af, er kwam een stilte... en terwijl vader zijn zweet afveegde en een glas bier dronk... sloop ik alleen in de kamer, en ging zitten... aan mijn piano...

Mijn piano! Van mijn eigen centen gekocht, ik de twaalfjarige koraal en missediender...

Maar ik was zoo moê...

Toen ik de toetsen aansloeg, die een geheimzinnig geluid gaven in die nieuwe kamer, een geluid, zooals ik nooit had gehoord... iets mysterieus, als van een vreemd wonderwezen... moest ik het hoofd er bij neerleggen...

Moeder vond mij, in diepen slaap, met de twee armen onder mijn hoofd, op de toetsen in slaap gevallen...’

1917.

Zigeunerleven

Ik weet niet, achtbare lezer, of gij ooit ‘Preciosa’ hebt zien opvoeren? Voorwaar, een zeer aangenaam, ouderwetsch-romantisch, toch nog frisch zangspel, libretto van Pius Wolff, geloof ik - bewonder mijn memorie - en jeugdig-lustige muziek van Weber. Daar komt een wereldje van Zigeuners in voor, van die Zigeuners ‘wie's-im-Buch-steht’: allerliefste, propere, deugdzame, uitsluitend-schilderachtige Zigeuners, waaronder een allerliefst Zigeunerinnetje of ‘Heydinetje’, zooals 't vroeger heette, waar dan ook al gauw een vurig jong Spaansch edelman op verliefd, en wel zóó vurig, dat hij er huis en kruis voor verlaat, alleen om 't genot met dat heidinneke vrij te mogen boeleeren en roekedoeën amoereuse romances in den maneschijn onder het wuivende loof der Webersche wouden.

En als het troepje Zigeuners - vrouwen links, mannen rechts - dan reisvaardig staat, om, onder het vriendelijk licht van Luna, met pak en zak naar elders te tijgen, dan is het zoet al deze pittoreske menschen, inderdaad-uit-één-mond, de volgende woorden te hooren opdreunen: ‘Naar Valen-ci-a! Naar Va-len-ci-a!’

Aan de jaren 90 herinnert ons dat, toen wij alweer zóóveel jonger waren; toen de wereld ons een zoo begeerenswaard te veroveren goed scheen, dat wij erin haptten als in zoetekoek of in een fleurigen appel, tot over onze ooren; toen wij den vrijen teugel lieten aan onze dartele jeugd; toen geen enkel wasempje,

geen wolkje nog de heldere, de weelderig-jonge beschouwing van 't leven, waar wij ons in verheugden, had beneveld; toen wij, als veulens losgelaten in de weide, ons maar lieten leven, zonder kommer noch zorg, de oogen vol van de blijde genieting der vrije horizonten, waar nog geen bruine tikkels aan te bemerken waren; toen wij dweepten met onze vrienden, - 'er waren toen nog vrienden!' - die even dwaas waren als wij; toen wij alle avontuur met graagte, met gulzigheid tegemoet gingen en beleefden, tuk als wij waren op 'feiten', op 'gebeurtenissen', die ons weer wat ouder, wat wijzer, en... wat meer ontgoocheld zouden maken!...

Hoe kom ik zoo romantisch om over 't verleden te spreken in een soort elegische stemming? Is 't om die Zigeuners van Preciosa, is 't om de Zigeuners die wij-zelf toen een beetje waren, of is 't om... de prachtige Zigeuners die op dit oogenblik binnen onze muren verwijlen? Misschien is 't om een-en-ander, of om 't een-en-ander ietwat onder elkaar? De romantiek is den mensch ingeboren, steekt hem diep in de ziel, en ik beklag den uitgedroogden burgerman, die, al ware 't maar in zijn verste herinnering, niet een greintje van die Zigeuners-romantiek in zich heeft bewaard. Zoo'n leven, dat rechtlijnig, als met een lineaal getrokken, of als een voos kanaal, met vlakke boorden, almaar-door zijn sukkelgangetje gaat, is toch niet het hóógste ideaal dat zich droomen laat... Al was 't maar in uw verbeelding, gij scheidt toch gaarne, in deze lage landen, bergen en dalen, bochten en ravijnen, en wie niet van jongs af door mummie-achtige beschouwingen zijn hart heeft verrimpeld en verdord, zijn hoofd heeft leeggemaakt van iederen droom, zijn heele

wezen onttrokken heeft aan de bedwelming van ‘het avontuur’, van den ‘tuimel’ in de onbewustheid, buiten u, die zal nooit in later leven een sappige rijpheid bereiken, zal nooit in zich zonnigheid vergaren, om wanneer de geest koeler wordt, het bloed trager gaat kloppen, alle onstuimigheid is bedaard, nog jong genoeg te blijven om nieuwe jeugd te begrijpen, om met elke lente weer opnieuw het genot-van-de-herleving uit de overwintering te smaken. Leve de Zigeuner-in-ons!

...Zooals gij terecht opmerkt, welwillende lezer, is 't voorgaande geschreven eenigszins onder den invloed van dit prachtige voorjaar. De perzikboomen zijn thans immers een rozig wonder, de pruimelaars staan ook al in feestgewaad, en eerstdaags genieten wij van de Sinxen-blijheid, en zullen dan weer de verzen uit Reinaert de Vos mogen meumelen:

Het was in eenen tsinxen daghe
 Dat beede bosch ende haghe
 Met groenen loueren waren bevaen...

En ik denk daarbij ook aan den stam van Zigeuners die hier sedert drie maanden de gastvrijheid genieten van een... onbebouwde ledige plek gronds te Borgerhout, achter de laatste woningen, vlak tegen de wallen, vanwaar de Hollandsche reiziger uit den spoorwagen hun tenten kan zien staan. Daar zijn ze gelegerd, op een morsig terrein, afgeheind door planken, beschermd tegen de indringerige nieuwsgierigheid en onbehoorlijke bemoeizucht der Borgerhoutsche inboorlingen. Een gardevil waakt bij drukke dagen, als laatst met Carnaval om de orde in de gemeente te handhaven. Maar met wie hij

't meeste werk heeft, met de Gyptenmannen en -vrouwen, de krulharige jongens en meisjes met hun smoezige wezens, die op de dito's van Napolitaansche lazzaroni gelijken - of met de tamelijk woeste jeugdige Barbaren die onder den Borgerhoutschen hemel opgekweekt worden - ik maak dit liefst niet uit.

Borgerhout, als voorstad intra muros, wordt, ondanks zijn faam niet heel erg zindelijk te zijn, dikwijls met de stad vereenzelvigd, en de wondere vreemdelingen zijn dan ook tamelijk dikwijls in onze straten te zien, waar zij om hun ambacht, het ketellappen, wel vaak te doen hebben. Het is dan telkens buitengewoon boeiend, dat groepje van twee of drie donkerharige kerels te zien opstappen, met hun bronzen gladgestreken gezichten, mooi als op prenten bijna, heel elegant, in hun donkerblauwe pak, met de wijde broekspijpen, onderaan de laarzen dichtgebonden, als bij zoeaven. Er gaat van die mannen als een atmosfeer van vrijheid, ja van rustigbewuste superioriteit uit. Men vertelt trouwens, dat zij er warmpjes in zitten, en men zou 't gaan gelooven, als ge hoort wat een borgtocht ze te betalen hebben voor een verblijf in een of ander gemeente, en ook hoeveel geld zij verdienen met hun ketelwerk, waar zij onovertroffen meesters in zijn. Deze Zigeuners beantwoorden niet geheel aan de legende, dat zij hoofdzakelijk uit rapalje en dieven zouden bestaan. Wel gluurt de slimheid hun de oogjes uit, maar waarom zouden die lui er liever bot en dom uitzien? Over zindelijkheid hebben ze blijkbaar andere opvattingen, dan waar fatsoenlijke Europeërs zich doorgaans laten op voorstaan. De jassen en broeken van de jongens vooral zien er soms scha-

bouwelijk uit. Zoo heb ik onlangs eens hartelijk leute gehad met twee Zigeunerknaben, die blijkbaar 't spoor bijster waren in de groote stad, en die, met verrukkelijke naïefheid, de menschen aanklampten met hoog in de lucht gestoken trambriefjes, waar ze geen blijf mee wisten. Ze zagen er bewonderenswaardig verhakkeld uit. Met verlot gezeid, heel 't achterste van den eenen zijn pantalon was aan flarden, en de zakken van den anderen haast op zijn hielen slepende vest hingen letterlijk te zieltogen. De jongens keken drukkelijk uit hun angstoogen, die prachtig waren, al waren hun haren in geen weken gekamd, en al had men ze zoo eens even onder de kraan willen houden, de jonge rakkers. Maar wat waren ze slank, de schalken, wat waren ze mooi, al waren ze eventjes van de pokken geschonden, wat bij nader toekijken te merken was. Een lompe gardevil wou de knaben als galgenaas behandelen, als Lombroso-klantjes, die door niets dan schelmerij aan onze onschuldige maatschappij verergeren komen geven. Maar een tramconductor ontfermde zich over de doolaards; gij hadt nu die kinderlijke blijdschap, die dankbare glinstering der oogen, dat vroolijke huppelen van heel hun knabenlijf moeten zien! Zij sprongen, men-kan-niet-zwieriger, de elektrische tram op, vooraan bij den wattman; al gauw voelden die duivelsche kapoenen zich tehuis, zij staken grootsch hun handen in hun hooge broekzakken, en bekeken de wereld met hun lachende oogen van uit de hoogte, terwijl de tram verder slierde. Dat waren geen verhakkelde bedelaarsjongens meer, die daar stonden, 't waren prinsekinderen. En, zonder overdrijving, ik heb op schilderijen van Venetiaansche meesters pages gezien even fraai als deze

zwerwers-kinderen waren, fraaiër echter niet. Het vergaân-blauwe fezje stond zoo parmantig op hun naar achteren tot een dikken bos gegroeide krullen, en men had ze zóó willen meenemen naar een artiest, die ze zou uitbeelden in verwe of in potaarde!

Voornaamheid, zelfbewustheid, ziedaar wel eigenschappen die men niet bij zulk volk zou gaan zoeken. Toch vergeet ik niet gauw de drie struische, breed-borstige mannen, die ik over het drukke asfalt der Meir zag heenstappen, in hun wijde hozen, met vasten wiegelenden stap, of er een danswijsje in hun kuitën zinderde... Zij rookten een sigaretje, en ze keken nauwelijks scheevelings de menschen aan. Oud-grijsblauw of diep-groen waren de kleuren van hun plunje, maar geen dandy haalt het bij den zwier waar zij die losse kleederen mee dragen. Het is wel te betreuren, dacht ik nog, toen ik die lui zag, dat Jean Richepin niet onder hen gebleven is... Zou het amusanter zijn in de Académie?... Nu, de man heeft ook al zijn goeien tijd achter zich, en de duivel wordt wel eremijt, als hij zijn tanden kwijt is...

‘Ein freies Leben führen wir!’ Dàt kunt ge hun op den vrijgevochten smikkel aflezen. Die kerels, waarachtig, ze lachen ons uit. Verbeeld u, wat zoo'n vorstelijke ketellapper, die daar als een zeilboot over de Meir laveert, wel in zijn eigen zou denken over - laat eens zien, ja bijv, over een stadhuisclerk, die hard loopt om te 9 uren de ‘aanwezigheidslijst’ op zijn kantoor te gaan onderteekenen? Wat hij over hem denkt? Wel, heelemaal niets! In de wereld zijner voorstelling bestaat zulk een merkwaardig verschijnsel als zoo'n kantoorclerk niet eens! Deze eeuwige zwerver heeft nooit in zijn hoofd de begrippen kunnen krijgen van ‘kantoor’ en ‘beambte’;

en alles wat reglement en alles wat tijdelijk is, als grenzen, toldienst, en dergelijke, het moet dien man bij tijd en gelegenheid wel danig de keel uithangen. Van al die nuttige dingen heeft hij geen benul, en hij, die zich verwant voelt met Ismaël wellicht, den zoon van Abraham en Hagar, hij die zijn land voelt waar 'zijn beenen' zijn - ubi bene ibi patria, immers? - is niet gediend met een menigte zaken die wij, plantaardige, huisbezittende, door vele beschaving ontzenuwde, ontkleurde, ontaarde westerlingen, voor lief nemen.

Trotsch, o ja, heerlijk-trotsch zijn deze Nomaden, en ik ben er van geslagen geweest, toen ik probeerde hen met een bezoek in hun kamp te 'vereeren'. Zij waren pas hier, en den Maandag van Carnaval wou ik gebruiken om ze op te zoeken. Daar was veel toeloop, want in Borgerhout ging er een ommegang uit, en het kamp der Bohemers was een aantrekkelijkheid te meer met die voorbarige lentedagen. Maar jawel; ik vond het hek gesloten, en geen kans om er binnen te geraken: het consigne was zeer streng, en de heeren verstonden geen pramend betoog. Af en toe kreeg men, behalve een beweeglijke kudde van krijsch-gillende dreumessen van beide seksen, een volwassener bentgenoot te zien. Hem die blijkbaar voor een hoofd gold kreeg ik te pakken. De man had een vol jongemans-gelaat, met fieren oogslag, en zijn kleeding was veel meer verzorgd dan die der anderen. In een Fransch, dat me deed denken aan het Fransch zooals Russen en Boelgaren en Serviërs het spreken, liet hij me, zonder veel complimenten, verstaan, dat ik niet binnen mocht, evenmin als wie ook. 'Dat meent ge niet... Zie...' en ik haalde een ding voor den dag, waarvan ik een

buitengewoon uitwerksel verwachtte: een perskaart, 'laisser passer!'

Never mind! En nooit vergeet ik dat oogenblik. Een buitengewoon smadelijke uitdrukking, waarin geringschatting en medelijden elkaar den voorrang betwisten, kwam op zijn lippen. 'Pas presse, pas presse! Pas besoin ça!' Op gezaghebbende wijze versperde hij ons den weg, drong ons stilletjes naar buiten. Ik wilde geld aanbieden, maar ik was sprakeloos - ik kon niet nalaten den brutalen kerel te bewonderen: ik had hem zóó de knuisten willen drukken. Ha, dat was eindelijk eens een kerel-met-hoogmoed, die de vorstin der aarde aan zijn laars durfde te lappen; die schunnige Zigeuner mispreeft de wereldveroverende, de roemverkundende, de glorie-spendeerende Pers! - 'Pas besoin!' - 't kon hem geen sikkepit schelen, hij gaf er geen halve cent om, 't was hem 't omkijken niet waard. En wij, mannen-van-de-pen, die gewoon zijn den Berg Sesam op een geheimzinnig teeken onzer hand, op vertoon van dat papiertje, te zien opendraaien; waar de meest gechamarreerde autoriteiten gedwee 't hoofd voor buigen; waar zoovelen voor schrikken en beven, de veel nagelopenen, de gekoesterde, de vergode Pers: 'pas besoin!' Ik kon er niet van over, en ik was heelemaal deemoed, maar ook stille vereering, voor den koenen revolutionnair. A la bonne heure, mijn prins! Zoo zie ik het graag... 'Pas besoin!...' Uitstekend!

Maar met dat al, moest ik buiten. Te grievender voelde ik, niet de wonde die aan mijn vaktrots was geslagen, maar het brandende leedwezen, dat ik een wensch van vele vele jaren nu toch niet vervuld zou zien... Dat was nu al dertig jaar omtrent, dat ik mijn

hart uit verlangde om nog eens 'echte Zigeuners' te zien, die bandeloozen langs 's Heeren wegen wandelende en los van heel de wereld die zich voegt naar wet en regel... Eénmaal in mijn leven slechts, ik was hoogstens een tienjarige knaap, had ik nog eens zoo'n volk hier gezien. Zij legerden toen op het oude Kasteelplein, achter de Kloosterstraat, nabij het oude Zwemdok. Zij hadden allerlei bizonders bij zich: dansende beren, muilezels, karretjes, - later, toen ik 'Mignon' zag in het theater, moest ik er menigmaal aan denken. Wij, kwajongens, stonden 't spel af te loeren door de spleten van de houten schutting waar alles achter gebeurde. Nu en dan kregen we een donkerbruine tronie met een paar gitzwarte oogen in, te zien: daar waren, zei men, kaartlegsters bij, en mooie jonge meissies dansten, en lieten zich kijken voor geld. Dat alles was me bijgebleven als een vage droom, vol schittering van hevige roode, gele, groene kleuren, een wemeling van oude en jonge vrouwen, van groote, foorkramerachtige mannen, een bont woelen, waarboven 't gekraai van tallooze kindertjes en 't janken van honden boven uitsloeg. Alleen op plaatjes en in boeken, erg conventioneel, of in een of andere opera had ik sedertdien nog van Bohemers gehoord. En nu waren ze daar weêr, en... nu mocht ik er niet bij. Ik probeerde met geld. Maar de jonge hoofdman verstond geen scherts. 'Pas besoin!' En hij liet me staan, aan den gardevil de lagere bezigheid overlatende om mij buiten te zetten...

Toen kwam een toeval mij ter hulp. Daar zijn n.l. twee kampen, gescheiden van elkaar door een planken schutsel. Naar het tweede kamp zou ik gaan, en zie, dat trof: een kanselist van den Servischen consul moest bij den hoofdman, Siorun genaamd,

zijn, met een aan zijn adres opgezonden postwissel. Mijn verzoek om mee binnen te gaan vond gehoor, en zoo kwam ik dan eindelijk binnen.

Een terrein, een kwart hectare groot, waarop een zevental tenten, en in de halfgeopende tenten zaten ze. In de grootste vonden wij drie groote mannen met grijze en zwarte baarden. De oudste was de chef. Op den grond stonden alle soorten van ketels, vol blutsen en builen, en een hoop houtskolen smeulde nog, waar men de tin gesmolten had vermoedelijk. Er lagen allerhande lappen links en rechts, in de schilderachtigste wanorde, en tamelijk verslenste vrouwen in bessenroode, zeer dunne kleederen, waar hun magere leden armelijk doorheen schenen, liepen er in en uit, terwijl allersmoezeligste snoetjes van kinderen in verhakkelde slunsen op den blooten grond rondkropen. Een beeld van het Nomadenbestaan. Maar wat deden die drie mannen daar groot onder het grauwe zeildoek hunner tent! Ik dacht aan Abraham, den patriarch, en twee zijner zonen. Wat een waardigheid bij dien grijsaard, die er alles behalve een stakkerd uitzag: een echt vorst integendeel, regeerend over een gedwee gehoorzamenden stam. In een andere tent stond een jong meisje, dat, als er eens een flinke geut water over haar wezen gestroeld ware geworden, ontegensprekelijk een Boheemsche schoonheid zou verbeeld hebben. Zwarte glimmende haarvlechten tegen het hoofd klevende, een rond bakkesje, en zeer dikke lippen, zoete oogen en zeer slanke, ietwat laksche bewegingen; iets Oostersch, iets soepel-teers, iets... muzikaals was er aan dat kind. Mijn vrouw, die met mij de vesting ingesmokkeld was, had bloemen bij zich en liet er bij ongeluk een vallen: de jonge

Zigeunerin bukte zich, raapte de mimosa's op, en gaf ze met een bekoorlijk gebaar aan de eigenares terug. 't Was haast aandoenlijk. Toen... vroeg zij... geld. Dat deden al de kinderen overigens: een tweede natuur is dat geworden. Wij zagen nog magere, voorbarig versleten vrouwen met heele smala's van kleuters, allemaal om ter meest behoeftig naar een waterstraal, maar - vormend al te zamen een echt 'tableau vivant'. En op geen van al die zwerversgelaten stond eenig verdriet of misère te lezen: dat was zoo hun lot, zij droegen het met gelatenheid, en zelfs kwetste hen de nieuwsgierigheid der Borgerhoutenaars niet meer: van beiden waren de Zigeuners ongetwijfeld de voornaamste, de meest aristocratische exemplaren.

Wij zijn, mits geld en goede woorden, achteraf ook in 't ander kamp geraakt, waar de bevolking veel dichter is, het getal kinderen en pijpenrookende oude wijven veel grooter. Daar lagen er of zaten ze op matrassen, aan 't schaften, of elkaar aan 't kammen, en, afgescheiden van de automatisch uitgestoken bedelhanden der kleine schreeuweelijken, kreeg men daar van 't familieleven der Zigeuners een allergezelligsten indruk.

Toch geloof ik ten slotte, dat Jean Richepin, van zijn standpunt uit, gelijk heeft gehad, den zetel in de Fransche Academie verkozen te hebben boven de matras onder de tent der Zigeuners. Maar of hij dààr zooveel leute heeft, als deze zwervers onder elkaar hadden in hun groezelige tent, dāt betwijfel ik.

28 April 1908.

Van een wonderbaarlijke en avontuurlijke reize in Vlaanderen

I

MAAR andere zangen ditmaal, hóogere wellicht! Ik zinge thans de daden van een nieuwen held, neen van meerdere helden, van een geheele verzameling, van een genootschap van helden! Laat mij toe, eer ik verder ga, dat ik ze u àllen voorstelle, van den jongsten tot den oudsten, den slimsten tot den meest beperkten, den snuggeraten tot den geestdriftigsten, den smalsten tot den diksten, den langsten tot den geringsten, den ruigsten tot den meest kaalhoofdigen, den sierlijksten en bevalligsten tot den meest vormeloozen en door de natuur gewraakten. Het was een vroolijke bent van jonge menschen, allemaal Vlaamsche menschen, uit de meest diverse hoeken van 't Vlaamsche vaderland samengestroomd verleden Woensdag in het liefelijke Brugge, en daar verbroederend en verzusterend, ten eersten en beslissenden male, met de beenen onder den tafele. Ende dit geschiedde den eersten dag, en alle gerechten waren 'wederspannige gerechten', anders genaamd: 'plats de résistance'. En er was een overgroote toeloop van menigerhande vreemdelingen - daar waren vrouwen en mannen te zien als Brugge er alleen nog had aanschouwd in de dagen der oude, nu nog steeds niet voor altijd teruggekeerde glorie: men zag daar aan zwaar met ossen- en kalverenvleesch beladen tafelen neergezeten in een eet- en slaaphalle die naar den

goeden prinse 'Karel den Goede' is gedoopt, alle standen der samenleving, exemplaren van zeer uiteenlopende menschensoorten, vogels van diverse pluimage uit onvermoede verten naar hier gevlogen als naar een oord waar wat schoons, iets wonderbaarlijks te zien was. De zwartgerokte priester elleboogde tegen den vrijgeest aan, de Spanjaard klonk met zijn glas tegen dat van den Gentenaar, Vlamingen zag men schuchtere liefdeblikken wisselen met donkergeöogde Walinnen, een dikke vetweier uit Veurne-Ambacht lag met zijn rood rond hoofd scheef haast op den schouder van een op een gaar lijkenden edelman, die macaroni at met lange tanden. Een ware vreugde heerschte aan dezen welvoorzien disch, en de geestige kout vonkte in sprankelende geluiden alover de tafelen, terwijl de talrijke zonen des huizes, voor de gelegenheid in schaffers herschappen, als dienstbare geesten hijgend rondraafden met reusachtige schotels ossenvleesch en met borden vol pinten van het roode Brugsche bierke de armen vol.

Maar daar was in deze ruime eetzaal een groep, waar ik gaarne uw bijzondere belangstelling voor vragen wou. Zij immers zijn bestemd om in dit wonderbaarlijk verhaal de hoofdrollen te vervullen. Laat mij u dan bepaaldelijk zeggen, dat daar vooreerst een zeer slanke, prinselijk uitziende man met den vork en het mes wrochtende zat, pikkende met gierlijke hartstochtelijkheid van zijn teloor de schellen hesp met slâ op. Deze jonge prins droeg ee[n] kruine op zijn schouderen, die hem van al de omstaanders onderscheidde, en er werd gefluisterd, d[at] alzoo de rampzalige Karel de Tweede, van Engeland, door Anthony van Dijck wonderlijk geconter-

feit, uitzierende is geweest, alleen niet zóó overvloediglijk door den hemel met een mane van blonde zijden lokken gezegend... En fijn was zijn neuze, dun zijn blonde snor, lang waren zijn vingeren, en smachtend zijn blikken. En, neem het mij niet kwadelijk, deze man was in-der-daad een minnestreel van adellijken bloede, en in den lande van overzee met lauweren meermaals den schedel gecierd. Ik noem hem hier volgaarne: Erik Monk, misschien wegens de monkelende snede zijner rozeroode lippen en den zoeten glans zijner teederblauwe oogen. Heb ik alreeds gezeid, dat zijn vingeren rank waren, zijn leden slank, en zijn gang als van een zeer rijzige gazelle? En deze illustre man zat daar en jeunde zich zeer. Hij geneerde zich djentelijk met wrongelen, wei, brood ende kaas, en hield dit voor goddelijke gave.

Naast dezen vreemden en wonderen man (een astrakhan hoofddekseel, later in de garderobe teruggevonden, verklaarde zijn verwantschap met den edelen Hafis, der Perzenzanger), zat een nog wonderbaarlijker meiske. Zij had een vreemd zuidelijk gelaat, en hare zwarte oogen doken hun glans onder oogschelpen die van exotischen vorm waren: haar lokken waren van het git, waar in thans verouderde romances steeds zoo gul sprake van is, men dacht aan Carmen, en aan Mignon; een bloedroode bloem bloedde op haar keurs, en haar oogen keken u lievelings ter sluik aan met borende schichten; zij had den gekrulden mond der Gyptenvrouwen, en men zou gaarne zijn hand in de hare gelegd hebben om van haar zijn toekomst te vernemen, of men had haar, met boemelende tamboerijnslagen en rhythmisch castagnettengekletter, de segeduilla

gaarne zien dansen, terwijl een grollende beer de verliefde omstaanders ten respekte dwong.

Maar naast haar zat beter dan een ontembare beer, naast haar zat, lijvelijk en onvermurwbaar, Don José zelf, met vervaarlijk gekrulde donkere snor, krullenden donkeren baard, conquistadors-neus, hoog voorhoofd, waaronder vlammen af en toe glommen in gewoonlijk zacht-dof kijkende oogen... En deze was de minnaar, of verzuchtende naar deze Boheemsche schoonheid, schoon geen mensch dit te vermonden waagde. Zijn vlamme oogen zeiden het evenwel.

Geheel liefeljkheid nochtans was de blanke, door zeebries gouden gekuste jonge deerne, die dapper tegenover dezen bloedwarmen dragonder had plaats genomen. Roodkralen snoer lichtte op haar perzikdonzige borst en alles aan haar was blank en jeugdig en bloemig, Graziella, Raphaëla, Tonia of anderszins in a, klonk haar zoete voorname. En ook zij werd van weerskanten trouw bewaakt.

Rechts flankeerde haar een slanke, als een degen zoo fiksche page; met een hoofd als een kop van Jan Toorop, beenig, smal, met groote blauwe oogen, geheel baardeloos en niet eens door een snor opgeluisterd. Alleen zachte en trage, maar zeer fijne en teedere dingen kwamen uit zijnen monde, en zijn zeldzame name was: Motte, 'de Vriend Motte', zeide men, en ieder wist waarvoren.

Naast dezen Motte zat een zeer gulle en geestige vrouw, die onder zijn bescherming - wijl tijdelijk door haren gemaal verlaten - reisde, en haar oogen waren van puren glans, als een vrouwe Memlinc's. Ende was geheeten: Allicia.

Maar links van het meisje met de kralen zat een

ruige man, met uitgestreken schipperskop, kort afgeknipte snor en rosachtigen baard tegen een beenig gezicht, waar een bril op fonkelde, en achter dien bril twee scherpe, kleine oogen, die eigenaardig vorschend keken en pinkten, en deze man mat alles op met zijn oogen, en hij en was niet veel van zeggen, maar zijn appetijt was schrikbarend. En hij verlangde steeds naar een pijpje fijne zware, tonneke 23... Zijn naam was Johannes, en dit wel terecht.

Geen vrouwe zat tusschen dezen man en den volgenden, die vereenzaamd scheen en als op een eiland, maar die dan ook een bijzonder levensdoel bleek te hebben: want de geuur van den man met het schippershoofd was niets meer of niets minder dan een - ontdekkingsreiziger. Hij ook en was van mane niet ontbloot, zijn neus ontbeerde geenszins een nijper, zijn baard was eveneens naar den rossen kant, en hij en was ondanks alles niet geheel van buikje verstoken... Op zijn signalement kon men lezen, dat hij uit een groote stad kwam, waar schepen van alle vlagge naar alle werelddeelen reizen, en toch was hij steeds zoekende naar nog nieuwe werelden, zoodat hij hier in Vlaanderen's edelste stad maar tijdelijk nederzat, om spoedig op te tijgen naar nieuwe streken, naar oude steden nu, steden die eertijds havens geweest waren vol met schepen, en nu alleen een paar oude straten met massieve kerktorens, een klooster of godshuis, en verder gras in de straten waren geworden. En deze laatste man was 'de zoekende naar 't onbekende'; tevens de president van de reizigers-club, de Pickwick van 't gezelschap, ik noemde hem zeer gaarne: Doctor Jef Spijkers, en dit verdiende hij volkomen.

Zóó was dan dit gezelschap, en zij aten en dron-

ken naar hartelust, ter eere van Karel den Goede, en beraamden groote daden.
Waarover in een volgend hoofdstuk.

II

De gezapige en goedjongstige lezer wordt ondersteld zich te verkneuteren in 't bezit eener olifantenmemorie: hij moet zich dus herinneren gedaante en wezen van het hoogachtbaar gezelschap dat ik in het vorige caput de eer had hem voor te stellen.

Hoe deze gasten, met verruimden omvang, stralende gelaten en verkwikte ledematen van Karel de Goede's gastvrijen disch opstonden, na eerst zich vermeid te hebben in het lepperen eens voortreffelijken kopjes koffie, hierover zal het wel onnoodig zijn lang uit te weiden. Het volsta dat ik hier vermeldde, dat zij verheugd van zin en diep doordrongen waren van het besluit: malkander als gezworen kameraden door dik en dun, in wel en wee, bij te staan, hulpe te verleenen en verder deze dagen aangenaam klein te krijgen. Toen mengden zij zich onder de groote menigte, die Brugge's straten met ongeziene en ongehoorde drukte en conversatie vervulden. Het gezelschap kuierde lanterfantend langs de oude reien, nu zonderling vervreemd van de diepzinnige bekoring haar anders eigen: overal de Belgische driekleur, en waar droom en meditatie zich anders schuil hielden, was nu kermisjolijs en ietwat barbaarsche vermomming.

Neen, 't en was Brugge-van-weleer, Brugge-van-vandaag ook niet meer, 't was een 'n beetje opgedirkte, aangekleede, oneigen Belgische stad geworden, waar de rust uit gebannen was en men de oude ziel niet meer terugvond. Wel waren er toch nog eenige verlaten hoekjes, tot waar de herrie niet had kunnen doordringen, en de zwanen, die op het Dijverwater dobberden, waren zoo edel en zoo blank als altijd.

Maar Brugge-de-Schoone was feitelijk overrompeld en overdaan door schel getier van ongewone klanken, en af en toe zag men, langs de gepinte straten, zonderling en wat kersversch aangetakelde maskeraden loopen, die straks als Bourgondische edelheeren en -dames, als magistraatspersonen, narren, reuzen, dwergen, Gulden Vliesridders en diergelijke zouden fungeeren. En menigeen treurde er om, dat de roerlooze atmosfeer van de oude stede vertroebeld werd door al deze wereldsche doening.

Maar, zooals Doctor Jef Spijkers, die zijn gezelschap, met groot topographisch instinct, door allerlei bochtige straten, over ledige pleinen, door oude kerkportalen, voor oude gevels en godshuizen leidde, zeer juist aanmerkte: men was op voorhand gewaarschuwd geweest, en wie zich iets anders had voorgesteld, diende de teleurstelling alleen zichzelf te wijten.

Rond de Grootte Markt was de drukte onoverkomelijk: voor geen goud was daar nog een zetel te bemachtigen, alleen de prinselijke minnestreel vond genade in de oogen der steekspelers, en het gezelschap moest hem niet zonder eenige pijn het houten verhoog der uitverkorenen zien bestijgen, vanwaar zijn begeesterde oogen de weelde der geharnaste ruiters zouden komen te begluren. Wij vergenoegden ons derhalve met het kalme bestaren der ruggen van de toegestroomde Bruggelingen en andere inboorlingen. Tot niemand minder dan de 'Ware Bruggeling' zelf zich ontfermde over de blatende en verwezen kudde, ze in zijnen huize gastvrij opnam en hun, van uit de logeerkamer van een dier uitgelezenen welke tot hem vermochten door te dringen,

de blijde wereld van den historischen optocht liet zien.

En zal ik nu beschrijven wat, aan de dorpels der vensterramen daarboven, genoten werd aan ooglust, terwijl al die schaterende gouden, citroengele, appelgroene, Bourgondisch- en scharlaken-roode gewaden voorbijtogen? Het ware on- en aandoenlijk te zeer. Waartoe ook zoude het dienen, meer nadruk nog te leggen op de golvende menschenmassa, die onder de oogen der verbabbereerde raam-toeschouwers, als ebbe en vloed, in rhythmische gedragenheid, een zeer sterken baarslag gelijk, krioelde en woelde? Het waren oogenblikken van massief genot, van zich éénvoelen met het volk dat feestviert en in de blijheid der zonne zich doopt en zonder veel nadenken zich leven laat. Echte vacantiestemming, deugd-doende, zaligende gewaarwording van op te gaan in 't algemeene hijgende bewegen van het teven!

Maar de avondtreinen, volgepropt met Zondagsmenschen, hadden reeds den overvloed van de feestvierenden weder opgeschept, opgeslokt en naar elders verstrooid; iets dunner werd in de donkerende straten het volksgewoel, toen mijn reizigers elkaar op de Markt tegenover den Halletoren terugvonden, nabij een muzikale tent, waar deuntjes weergalmden, die toeterend opstegen naar de zachtjes rijzende mane. Jonge Italjaanderkens en Savoyaards sijfelden op dwarsfluiten, trokken schetterende of teemige accordeons, of schalmeiden herderlijke danswijsjes, die 't volk, achter pintjes gezeten aan lage tafelkens, in 't halfdonker, vreugdig medezong.

Brugge bij nacht... Nu werd het weer mooi. Men moet de oude Vlaamsche steden, men moet trou-

wens alle oude steden het liefst éerst bij avond zien: dan wordt alle fel geklater, al wat leemte of gat is gevuld door milde schaduw en donkerte, dan krijgen de zwijgende dingen taal en teeken, en 't leven komt terug, waar de zon, krijtwit, alles had doodgenepen of hard en stroef gemaakt. O herinnering aan leperen, nu elf jaren geleden, toen wij voor de eerste maal, 's avonds zeer laat, op de reusachtige Grootte Markt, vóór de eendelijke Halle kwamen te staan, en verrukkelijke benauwdheid die ons aangreep, toen wij, aarzelend door een donkere poort geschreden, allengerhand terecht kwamen op een onbeschrijflijk stil en eenzaam pleintje, waar, uit de binnenkamers van een vrouwenklooster, de late vesper- of nachtgezangen ons oor bereikten... En de elf zware bronzen slagen die bonzend neervielen van uit den hoogen St. Maartenstoren! En de huifkar, uitgespannen, ergens verlaten op den binnenkoer, met het zwarte hondeke wakend nabij een oude lantaarn op de lading, en de buitengewone roerloosheid van dien nacht, in dat grootsch decor van oude gebouwen, dat ons onwillekeurig aan een tooneel uit Lohengrin deed denken...

En nu hier te Brugge. Ja, gij moet dit ook zien bij nachte, als de fatsoenlijke menschen allemaal naar bed zijn, en gij de straten, de ledige straten, hebt voor u alleen, en voor de maan en voor den beiaard, en voor een enkelen nadenkenden nachtwaker ook misschien... En dan moet gij, in gezelschap van Vlaanderens grootsten schrijver als 't kan, en van zijn broeder, zoo mogelijk, en van eenige lustige, gedegen Bruggelingen, zonder veel nuttelooze woorden, dwalen langs 't Speelmansreitje, en langs allerlei hoeken, die de fabrikanten van prentbrief-

kaarten in hun verzameling hebben vergeten, en dan zult gij iets wonders zien, iets totaal onvermoeds, iets dat gij niet geloofde, dat in het zoo dikwijls reeds bezochte, maar nooit moe-bewonderde Brugge nog mogelijk was. Bij nachte moet men de oude steden zien, dan krijgt ge in ééns de visie van het wondere verleden, en laat er dan misschien 's anderdaags eenige teleurstelling of onttoovering volgen, dat ééne groote, dien fellen eersten indruk, kan men u niet meer ontnemen: dat hebt gij in u tot een altijd-durend, rijk en wonderbaar bezit.

...De troep was verstrooid, de 'gezworen kameraden' reeds gescheiden! Naar zee waren zij gevluht, uit het Brugsche wonder, door de vreemdelingen belegd, ingenomen, overwonnen, en zij hadden den 'ontdekkingsreiziger' moedermensch alleene gelaten - niet echter zonder de wederzijdsche verzekering, dat weldra de bent wederom vereend zou zijn, en zij als trouwe maats in andere steedjes aan de kust, en in de duinen, elkaar weder zouden begroeten...

Dr. Jef Spijkers, door zijn noodlot gedreven, pikkelde dus eenzaam voort langs de wegen, en 's anderen daags kwart vóór drie kon men hem 't laatst, onder den luifel van het Mandetje, een bloederig biefstuk met slâ zien verorberen, waarna hij, met bevelend gebaar, een witgejasten kruier zijn eigen grijzen overjas toewierp. alsook zijn minuscuul valiesje - waarna de gestrengte man op een drafje, den goedaardigen gids volgzaam op de hielen, liep naar 't plekje waar de boot voor de oude haven van Damme aanlegt. 't Was klokke drie, toen beide dravende mannen hun doel bereikten.

Zij kwamen, wijl de boot een half uur te laat

kwam, even lang te vroeg. Maar de doctor gebruikte dit tijdverloop zeer voordeelig om uit te blazen.

De eenzame tocht te water ving toen aan, en niet zonder weemoed zag meergenoemde doctor, die in zijn diep gemoed al het heerlijke van den vorigen dag had opgestapeld, met het blauwen van Brugge's torentinnen aan den einder - Salvator, Ste-Maria, Halletoren: goddelijke drievuldigheid! - al de herinneringen van gisteren vóór zijn geest opdoemen...

Door waterleliën heen, langs groen-bezoomde oevers, waar eenzame hengelaars gemoedelijk baars en witvisch bespieden, vette weilanden vol bonte koeien, met verre klater-witte en roode huizekes - alles zoo landelijk frisch en keurig, daar in een gulle bui door den goeden God verspreid - gaat de reize, en na korten tijd zien wij reeds den reusachtigen stompen toren der oude haven van Damme oprijzen: statig overheerscht hij 't gewest. De stad van Jacob van Maerlant en van Thijl Uilenspiegel - van dezen laatsten echter alleen volgens de legende - is nu een onbenullig plaatske geworden: één enkele breede straat, met een stuk of wat oude huizen, een stadhuis (de Halle), grootendeels uit het einde der 15e eeuw, het St. Jansgasthuis, gesticht omtrent 't midden der 13e, waar vooral de grootsche overblijfselen van een tempel, wiens reusachtige afmetingen alleen u reeds doen vermoeden wat een groote beteekenis eenmaal dit doode stadje heeft gehad...

Maar het volk zelf is niet dood. Er leven in Damme zelf niet meer dan 700 menschen, en, met de omgeving erbij, ruim 1300, maar... die weinigen doen blijkbaar geducht hun best om er nieuwe bij te krijgen! Wij hebben daar 't genoeg gehad

uitgang der school bij te wonen: een zwerm van bubbelkes van beiderlei geslachten. Het ras is prachtig, fraaie gezonde knechtjes en meisjes, op verre na geen ontaarden, en allen toekomstige vaders en moeders ongetwijfeld... Wie weet, als eenmaal Brugge weer 't oude Brugge is geworden, of die ook Damme niet tot het oude Damme hermaken!... Maar - dit is louter opwinding... Thans is Damme een nestje, waar vooral Engelsche dames met hun sketch-books komen neerstrijken, om een kiekje te nemen naar 't oude mooi...

Van het huidige Damme is zoo weinig te zeggen dat men, om inderdaad eenige belangstelling te gaan voelen, de historie moet raadplegen. Zij is dan ook merkwaardig, die geschiedenis.

In 1168 tot stand gekomen, als natuurlijke aanwas van den dijk door Zeeuwsche en Hollandsche dijkgravers aangelegd om Brugge tegen het geweld der zee te beschermen - de stad heette oorspronkelijk: Hontsdam, d.i. dam tegen de Hont of Westerschelde; vandaar de hond in 't stadswapen, al legt de sage het anders uit. En wel als volgt: gedurende de dijkwerken merkten de arbeiders op, dat een zwarte hond zich op gezette tijden vertoonde; regelmatig brak de dijk door waar die hond geloopt had; het was heksenwerk; de hond werd eindelijk gevat, men stak hem dood en begroef hem in den dijk, die toen flink stand hield. Si non e vero... Op drie jaren kwam de stad klaar. In 1180 kreeg zij groote voorrechten, in 1213 vaarden er 1700 Fransche schepen binnen van Philips-August van Frankrijk ten krijg tegen de Vlamingen en de Engelschen: de stad werd grootendeels verbrand, maar werd weer opgericht. Tijdens de Hanze bloeide zij op; een

kanaal, de Lieve, verbond haar met Gent. In 1403-1404 dreigde zij in een orkaan te verdwijnen. Karel de Stoute trouwde er den 3ⁿ Juli 1468 met de zuster van Eduard IV, Margaretha van York, wier beeltenis thans te Brugge in de tentoonstelling van het Gulden Vlies te zien is: een echte roastbeef-eetsterskop. In den aanvang der 15^e eeuw begon de zee zich terug te trekken; in 1475 was het Zwijn reeds tot bij Sluis verzand...

De oude haven is nu een uitgestrekt weiland, en als ons oog thans speurt, waar eenmaal de golven der zee de tallooze scheepsmasten geschraagd hebben, dan ontwaart het alleen golvende korenvelden en weiland-groenigheid, zoover het oog reikt.

Maar - een aardige trek, en een bewijs van de taaiheid der overleveringen - thans nog spreekt het volk van 'het Zwijn', net of het er nog bestond: 'ik ga mijn koren afdoen aan 't Zwijn'...

Op de Groote Markt - waar nu een schilder in hemdsmouwen een zicht van de dorpsstraat met kermistinten staat te borstelen - staat de Halle, een gebouw dat schoon geweest is, bedenkelijk 'hersteld' echter, in die ongelukkige jaren om de '60, toen men daar nog minder van begreep dan heden. Er is daar anders nog wel merkwaardigs overgebleven. Eenige jaren geleden was dit Gothieke stadhuis nog gedeeltelijk een... herberg, en in de keldering vindt ge een stalling, waar biggen knorden tegen Gothische muren! De Staat is daar eindelijk tusschengekomen.

Belangrijk is het houtwerk voornamelijk, het dakwerk, dat een grootsch lijnen-poëem mag heeten. Aan de hoeken der zolderbalken is oorspronkelijk houten beeldwerk, waar de maker van bekend is:

een zekere Walter van Inghem, uit Damme, kerfde die in 1465. Men beziet die dingen het best in een handspiegel, die de ijverige en babbelzieke huisbewaarster u onder den neus duwt: zij stellen voor den profeet David, de Heilige Maagd met het Kindje, en een ander profeet, deze met bril en pen, schrijvende in een boek. Verbeeldingrijke menschen hebben in dezen profeet onmiddellijk Jacob de Coster van Maerlant herkend; de huisbewaarster verzekert het u, alsook Jan ten Brink in zijn geïllustreerde Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde. Niet overdreven kuische tafereeltjes - een badscène o.a. - vindt men er ook nog. In den toren hangen 14-eeuwsche klokken van Daniel en Michiel de Leenknecht van Harlebeke.

De groote stompe toren van de O.L. Vrouwekerk dien men uren ver ziet is inderdaad een machtig stuk: het panoramisch uitzicht dat men daarboven geniet moet heerlijk zijn; men ontwaart er behalve de streek ook de zee...

Een halve eeuw geleden lag daar nog de grafsteen van Jacob van Maerlant; aan zijn voeten een uil, de vermaarde uil, die oorzaak is van de taaie legende, als zou de beroemde Thijl hier te Damme begraven zijn. Er is niets van aan, schijnt het. In 1829 werd het belangrijke stuk aan een steenhouwer verkocht, die er kapiteeltjes uit sloeg... Uilenspiegel is trouwens nog niet dood: vraag het onzen vriend Lode Baekelmans, die er alles van weet...

Een groet aan den steenen Maerlant van den zoetsappigen Pickery - den gewonen dader der officieele beelden in het arrondissement Brugge rond de jaren '60 - en een herinnering aan den 9ⁿ September van dat jaar; dààr stond Matthijs de Vries en

beredevoerde op prachtige wijs den grooten Jacob, en Jan van Beers declameerde er zijn bekend dichtstuk...

Maar de boot is daar - wij gaan mee, en stevenen verder 'het Onbekende' en den avond toe.

III

Het avondde, en koel was 't maar aan dek van de kleine boot, die, met regelmatig stampen en bonzen, ijverig rookend, dampte door het stille vaarwater, aan weerskanten begroeid en beschaduwd door een dubbele rij van hooge wuivende boomen, trouwe maten die daar de eenzaamheid opvroolijken.

Hier was 't rijk der toeristen uit. Nu begon men te voelen, dat men verre van huis was, onder menschen die tot onze dagelijksche omgeving niet behooren, lieden uit de streek, die om een of ander boodschap, zich uit hun dorp begeven hebben naar een der zeldzame plaatsen die aan de vaart liggen. Een rood-geroosterde boer van Lapscheure, met een blauwen kiel, geheel baardeloos, en in zichzelf verknepen glimlachende, terwijl hij pijp na pijp stopte, zonder eens te verpinken of even behoefte te hebben aan één woord; een geeuwende huisvrouw met een zwaren pander vol kermisproviand, links en rechts door drie druilerige, half reeds ingedutte spruiten, op hun Zondagsch, geflankeerd; en, op een bankje, heel alleen, aan den kop van 't schip, een zeer bleek nonnetje, met zeer groote grijze, peinzende oogen: men heeft nooit zoo'n levenden Memlinc gezien. Wat was zij schoon in haar zwart geestelijk kleed, dat in stijve plooiën haar tengere leden omving, zonder iets van haar lichaam te verraden; wat een onendelijke weemoed in dit verslenste jonge leven, met die lang-uit en zonder vast doel starende oogen. Zoo tuurt Johanna van Castilje op het luik, eertijds te Zierikzee, thans in het Brusselsch Museum, en te zien ter stonde in de Brugsche Gulden Vlies-tentoonstelling.

Heel de avond, met de schemerluchten en de tinten van parelmoeren blauw en grijs, rakende aan de verre kimmelijnen, over 't eenzame land waar geen enkel levend wezen roerde, heel de avond was als een beeld van dit peinzende leven. En nog eens kon men hier terugvinden hoe de wonderbare kunstenaars, die in de 14^e eeuw te Brugge leefden, grondig de ziel van dit gewest hebben begrepen. Het is ongelooflijk, hoe dikwijls men hier luchten, toonaarden en motieven van de primitieve Vlaamsche schilders terugvindt. Vooral van Memlinc. Heel zijn landschap vindt men in deze streek terug, en een hoekje als dit: een boomenkruin, wuivend en trillende boven een laag oud huisje met Gothiek trapgeveltje, ergens diep in 't land, beschenen door een avondzon, 't is als een vergeten ding, dat onbewoond en mysterieus daar verloren ligt: zoo is het hier, en de reiziger die op de boot naar Sluis, met opgehaalden kraag, handen in de zakken, starende staat naar 't wegschemerende landschap en diep in zich groote stilte vergaart en vage weemoedigheid voelt worden, ondergaat de zwaarernstige stemming. Men is niet meer van de 20^e eeuw, men vaart niet op een stoomboot en zal straks niet naar een nachtverblijf in een hedendaagsch gasthof gaan zoeken: men is wel en wis een vijftiend'eeuwer, en 't geheimzinnige van 't verleden heeft in 't avondlijke peinzen uw zinnen voorbereid tot gelooven aan heiligenlegenden, aan wonderen, aan sagen en sprookjes...

De boot stopte. En het nonnetje, zij alleen, stapte, als een schim, in het meer en meer wegschemerende licht, aan land... Ik heb haar lang achterna gekeken, gespeurd hoe zij, klein en mager, maar edel en

teer, over de wijde, eenzame bane is geschreden, haar oogen neergeslagen steeds, de armen strak; en verre, zeer verre lag het klooster zeker, of doken zich weg de menschenwoningen, want niets ontwaarde men dan den smallen wegel en verre vlakke velden, en boomen langs een vaart, en over alles de nacht die ras ging dalen... 't Was zóó geheimzinnig. Zuster Beatrijs moet zóó gegaan zijn, toen zij weer terug keerde, na den verbrijzelden liefdedroom, toen zij de Moeder Gods weder ging bidden, haar te vergeven haar zonden, vele en groote... 't Was een wonderlijke avond.

De boer en 't vrouwmensch met den pander en het thans ingeslapen kroost moesten er nu ook af, en niemand bleef nog aan boord buiten den stuurman en mijn 'Ontdekkingsreiziger', die, in zijn bewondering voor Brugge-bij-nachte, duchtig kou had gevat, en, behalve eenige nies-aanvechtingen en keelprikkelingen, een koortsachtig verlangen naar lafenis voelde opkomen...

Door vreemde droomachtige streken ging het nu, met als eenige ontmoeting het kruisen van roerlooze kanalen vol giftig-ruikend water, die in 't ronde de lucht bederven en de menschen verdrijven; tot... weer een wonderbaarlijk ding inderdaad zich aan den tot mystische huivering geheel voorbereiden reiziger vertoonde: de vaart zwenkt even naar rechts, en daar rijzen, boven 't grondeloos-lijkende water, aan weerskanten twee dubbele rijen van machtige populieren op, de bladerenkruinen zwierig hellend over 't watervlak, onbeschrijfelijk geheimzinnig, of men in een rijk van sfinxen en nixen aanlanden ging... Nooit had Dr. Spijkers (zoo vertrouwde hij mij toe) een sterker gevoel gehad van Maeterlincksche of

Böcklinsche suggestie... Als daar nu opeens sirenen aan 't schreien waren gegaan, of harpen gingen in de boomen aan 't ronken, of elven in blanke gewaden kwamen dansen onder die roerlooze hooge boomen, of als libellulen zweven over 't water, langs de boorden van 't schip... 't hadde hem zeker aangegrepen, maar verbaasd, verrast niet zoo zeer.

Wat of daar achter die boomen zich schuil hield? Lag daar ginds een gewest waar menschen woonden, of zou achter dit zeldzame landschap nog onverwachter zeldzaamheid volgen? Ging de boot behouden aanlanden? Was daar geen klip ergens, en zaten er geen meerminnen of Vlaamsche Loreleyen verborgen in onderwatersche grotten, bereid om met Dr. Jef Spijkers desnoods een definitief dansje te dansen?

Niets hinderlijks van dien aard gebeurde. De ontdekkingsreiziger had koorts, maar hij moest spoedig erkennen, dat de werkelijkheid onmiddellijk naast den droom staat in dit leven, toen hij, in het aloude Sluus aan wal stappend, klappertandend en 't hoofd verhit door menigerhande vreemde humeuren en denkbeeldige voorstellingen, onmiddellijk tamelijk barsch werd aangesproken door een... vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden, een achtbaar tollenaar n.l., die hem uitvorschend bekeek, zijn minuscuul handtaschje met argwaan tot in de geheimste hoekjes doorvorschte, tot hij, teleurgesteld, den eenzamen reiziger op Nederlandschen bodem vrij liet opstappen. Dr. Jef Spijkers, zijn neus volgende, landde onwillekeurig aan in een hotelletje, waar Engelsche dames aan de deur zaten likeur uit zeer kleine glaasjes te drinken; hij trad binnen, liet zich gloeiheete vloeistoffen klaarmaken,

en, na een vruchteloze poging om in het pikdonkere steedje nachtelijk toch nog wat rond te kuieren, ging hij, in een onwaarschijnlijke kamer, een soort sigarenkistje, zonder ramen, op een hoge opbobbende matras, zijn huiverende leden uitstrekken...

's Anderendaags leek het ledikant een soort molshoop. De arme doctor had er een heldhaftigen kamp gestreden met meerminnen en naïaden, die, in bondgenootschap met de portieres van het stadhuis te Damme, den directeur van het Museum voor Kunstnijverheid te Haarlem, den Waren Bruggeling. Karel den Tweede, een tolbeambte, den Vriend Motte, Johannes, Carmen, Don José en verscheidene Vlaamsche letterkundigen van de beste reputatie, hem bestookt hadden en gepoogd hem te doen zwemmen in de vaart van Damme naar Sluis...

Behalve den belangrijken vierhoekigen toren van het oude raadhuis en een aardig meisje, dat in een 'anzichtskarten-winkel' u hoofsch te woord staat, was er te Sluis voor mijn ontdekkingsreiziger niet veel te grasduinen.

Derhalve was hij 's anderdaags - de zweetkuur had hem reeds half opgeknaapt en te been gebracht - in den ochtend reeds opgestapt, en had den boeg weder in de richting van Vlaanderen, zeewaarts, gewend.

Naar St. Anna ter Muiden! was zijn eerste kreet, toen hij zijn kop koffie uitgeslurpt had. En inderdaad, na een kwartier loopen had hij 't vaderland van Moeder Boddery bereikt.

Moeder Boddery is een beroemdheid, die de achtbare lezer vermoedelijk nog niet kent. Hij leze, neen, hij savoereere de heerlijke bladzijden van dat innige

boekske van Stijn Streuvels, voor mij een van zijn allerschoonste, 'Stille Avonden', waarin onze bonkige Vlaming als 't ware zijn heele gemoedsleven overgaat, toen hij op een beslissend moment van zijn rijke leven stond. Voor de eerste maal, de mensch Stijn Streuvels die zijn 'ik' ontbloot - Pastor Verriest heeft het juister gezeid: 'Stille Avonden, dat is: Stijn Streuvels in zijn hemde!' - en het is dan ook al de diepte, al de wijdde, al de zuiverheid van dit begenadigde menschenkind, in een reeks tafereelen, 't bonte vertoog van zijn eigen Vlaamsche gewest, waar hij, als lustig, peinzend, strevend jonkman over gedwaald heeft, gepraamd door den drang naar beweging, naar uitgebreide horizonten, naar ontmoetingen met ondaagsche figuren, die hij dan met zijn gulle pen in blijvend schrift zou doen herleven, in rijke, leutige fantasie...

In den binnenzak van zijn overjas had Dr. J.S. dat kostelijke boekje zitten, en het was zijn overmoedige bedoeling, daar weer in te gaan lezen, ievers op zijn rug in de blekkende duinen, 't oog over den wijden plas weidend, uitgestrekt, genietend...

IV

Den trouwhartigen en verduidigen lezer, die met eenige goederentierenheid het relaas dezer wellicht wonderbaarlijke, edoch voorloopig nog niet zeer heldhaftige geschiedenis gevolgd heeft, heb ik verlaten aan de oevers der Noordzee, liggende uitgestrekt in het door zon en zoelen wind gekoesterde duinzand, oog en hart vol van velerlei heugenis aan beleefde dingen, gebeurd aan een in vacantie zich verheugenden Vlaming op reis, in een deel, het fraaiste misschien, van zijn eigen land. Dat daar ietwat buitenissigs zou vemomen worden in 't verloop dezer beschrijving kon, op het overmoedige opschrift afgaande, door sommige op nauwlettendheid gestelde geesten wel verwacht worden... Maar het weze toegelaten te wijzen op het diepzinnige woord, dat Maeterlinck zoo gaarne als thema tot fraaie bespiegelingen heeft gebruikt: 'le tragique quotidien...'

Toch wordt het nog altijd maar niet zeer 'tragisch', dit verhaal. Niet aan ieder is het vergund, 'het tragische', als ik het zoo eens zeggen mag, zoo maar met den lepel op te scheppen. En zeg mij, wàt is er eigenlijk 'tragisch' voor een in vacantiestemming zich verheugende? Bitter weinig, nietwaar?

Praeambuleeren wij niet langer. Ter zake!

...Ik weet niet of ik een zeer alledaagsche gedachte uitspreek, dan wel iets heel erg revolutionnairs beweere, wanneer ik als mijn persoonlijke meening te kennen geef: dat, over 't algemeen, vacantiedagen veel langer behoorden te zijn dan andere dagen. Want, indien zulks voor den schrijver dezer

regelen inderdaad 't geval was geweest, een zeer schoon ding ware aan zijn diepergaande opmerkzaamheid niet ontsnapt. Dit schoone ding is het Hollandsche, of, wilt ge, Vlaamsch-Zeeuwsche dorpke: Sint-Anna-ter-Muiden, een lieflijk plekje gronds, vlak aan den grenspaal tusschen Noord en Zuid, aan de uiterste Zuidelijke grens van het Koninkrijk der Nederlanden neergezeten. Eenige schilderachtige huisjes, getropeld rond een machtigen stompen toren en omringd en omgeurd van bogaarden, moestuinen, en van onstoorbaren vrede, waar koebeesten in weiden, als vreedzame symbolen. Hier ook was éénmaal een levendige met schepen vervulde haven; de polder die zich rekt tot aan de wallen van Sluis was eenmaal de bedding van het Zwijn; hier gebeurde, zegt men, in de donkerste middeleeuwen de inval der Noormannen; in 1604 werd van hier uit de eerste aanval van Maurits van Nassau tegen Sluis afgeweerd...

Maar - het dorpke is nu een droom, en van al dat historisch-geweldige zouden alleen nog de oudste steenen van den kerktoren, konden zij spreken, een en ander kunnen vertellen.

Te snel vliedt de tijd voorbij, voor iemand die een 'sentimental journey' onderneemt, en daarvoor over hoogstens een vijftal dagen beschikt. Er zijn hoekjes op de wereld, waar men, alles vergetert en door iedereen vergeten, gaarne eenige weken zou willen wegschuilen, onbereikbaar voor moderne uitvindingen, als post, telegraaf, telefoon en dergelijke; en waar men, in de ongerepte en onbedorven schoonheid der rustig ademende natuur zich zou kunnen herpakken, zich zou kunnen hersmeden voor den dagelijkschen kamp. Zoo'n uitgelezen

oord, voor wie het weet te proeven, moet Sint-Anna-ter-Muiden zijn. Alleen de schilders weten het wel, die er hun 'ezels' laten 'weiden', die in het landschap onuitputbare stof voor hun borstel oefeningen vinden. Wat staat daar al fraais over te lezen in het kostelijke boekje, waar ik in het vorige kapittel over sprak. Hoe sterk heeft Streuvels gevat wat de verfmengers en penseelers naar dit rustige oord lokt! Hoe ontleedt hij met eenvoudige scherpzinnigheid hun drift voor het lijnen- en kleurenspeel, en hoe heeft hij, de landelijke eposdichter, het gemis aan dieper zin, aan volledigheid in het werk der uitsluitend op kleur- en lijn-verliefden, naar eigen opvatting blootgelegd. Daar wordt in die bladzijden een teedere idylle geschetst, waar ik in onze literatuur nauwelijks de weerga van ken. En men leest in die weinige bladzijden meer van de ziel van dit schoone land, dan op vele doeken van knappe schilders.

De geestige herberg van Moeder Boddery, waar de 'landschap-schilders' wel eens bijeen zijn en het hebben over hun heerlijk bedrijf, met veel getheoretiseer en met opwekkende geestdrift ook, zal door deze bladzijden voor altijd in de heugenis van latere geslachten bewaard blijven. Ja, het is niet verzonnen wat daar al naar den levende neergeschreven is: 'de statige, ernstige waardin met heur trekmut en heur fijne katoenen jak die heel heur zwaar ronde lijf omhing' - 'eene van den ouden stempel, die er alles wilde -behouden gelijk ze 't van moeder gezien had'... En heel de beschrijving van het binnenhuis die volgt, alles: natuur! Daar een brok uit te plunderen waag ik niet - lees dat mooie stuk, o lezer!

Onder de beschreven schilders is er een wiens

signalement ook zeer herkenbaar is, als men, met of zonder opzet, voor het levend model komt te staan: 'een Duitschman, een mager kereltje met vinnige oogen die flinkerden achter de groene glazen van een zwaarronden bril'. Een kronkelenden wegeling langshenen verstrooide huizekens volgend, komt men aan een kleine kluis, onder loof verscholen, en van verre treffend door de zeldzaamheid van een geheel zwart bezetten muur: van nabij bemerkt gij, dat het gebitumeerd zeildoek is, blijkbaar tegen de rheumatiek-bijbrengende vocht uit het Westen. Daar huist dat mager kereltje met de vinnig flinkerende oogen achter een ronden bril, en hij ontvangt den reiziger, die, niet als een snob, maar als een hem aanbevolen kameraad, van verre tot hem komt, als een verwachten gast. Daar heeft hij zich, met een wonderlijken smaak, tot een geriefelijk en sierlijk home omgebouwd een visschershuisje, zeer laag tegen den grond, dat ge over een vlonder bereikt. Stemmig is hier alles wat uw oogen treft, en in uw herinnering herleeft de zielvolle stemming van een, op een tentoonstelling te Brussel, bewonderd binnenhuisje. Wat een nauwkeurig en liefdevol rondkijker, een op schoonheid verliefde kunstenaar op zijn werk-tochten, jaar in jaar uit, op een goeden dag toevallig links en rechts heeft kunnen opduiken aan oude, fraaie dingen uit landelijk huisraad is hier harmonisch tot een verkwikkend geheel bijeengebracht. Het is verre van een oudheidkamer, en toch is hier bijna geen, enkel ding van heden. Men zit op honderdjarige biezen stoelen, aan eiken tafels, men aait met de oogen tinnen borden, fijngeslepen glazen, kannen, koperen kandelabers, kantwerk; het wordt u geoorloofd te

kijken in een reusachtige alkoof, waar ook een huisapotheekje in praalt. Men rust gemoedelijk op de kussens van een oude zitbank, met een rek waar eenige mooie boeken prijken, die de eenzaamheid der winteravonden en de luierende oogenblikken van den kunstenaar geestig vervullen... En men verlaat het aantrekkelijke kunstenaarsnest, waar een man van edele gaven woont met zijn gade, in de verborgenheid van een onbekend dorpke, te midden van de door hem uitverkoren natuur, met dankbare genegenheid om het gulle onthaal. En als wij weer eens, op een tentoonstelling in een of ander kunstcentrum, te midden drukdoende kunstliefhebbers, de stemmige doeken van dezen artiest zullen tegenkomen, dan zal een aangename en doordringende geur van goede herinnering bij het zien oprijzen: de gedachte aan den eenzamen, stillen werker daar ginder ver, de barre winters en de heete zomeren door, in het verre vergeten dorpke Sint-Anna-ter-Muiden...

De Zee! de Zee!

‘...klotst voort in eindeloze deining...’

Op den rug in de duinen te Knocke, bradend in zonnegloed, bewuifd door de koelte, waaiende van over den plas te uwaart, o Dr. Jef Spijkers!

Een paardentrammetje heeft u daar gebracht, en een antiek omnibusje u weer terug - na een anderhalf uur ligkuur in het duinenzand - daar vandaan - voort, immer voort! Maar gij hebt, zooniet van de lange zeestraat met de onbeduidende badgastenvilla's, dan toch van het duinen-tafereel genoten, en van de eerste begroeting op dit merkwaardig tochtje van ons aller moeder, de Zee!

Wat is 't, dat ons, in onze lage landen, in Vlaan-

deren en in Holland, zoo onwederstaanbaar aantrekt? Het is ons land, voorzeker, wij zijn er gewonnen, geboren en in opgegroeid; wij voelen ons aan den bodem verwant, en, gaat het u als mij, dan begroet gij in de echte inlandsche boomen altijd een soort... bloedverwanten. Maar, buiten dat atavisme, is er ook niet een stil bewust geworden denken, dat oqs 't eigen land liever maakt dan een vreemd land? Ons lage land is als de voortzetting van de zee; het is geworden een vlakte als de zee, niet de zee met haar verpletterende grootheid, haar somberheid en haar grijze eentonigheid, die u soms met angst bevangt, als gij bedenkt hoe dat wilde oneindige daar sinds eeuwen onveranderd, altijd even rusteloos, en altijd toch dezelfde, levende is, een beeld van 't noodlottige der steeds terugkeerende dingen. Ons land is 'de blijde zee', met wisseling van blond en kleurig leven, vol menschen en boomen en dieren, vol wiegewagend koren en vol stroomende rivieren, vol steden en dorpen, waar menschen laag bij den grond hun woon oprichtten, dat zij gezellig dicht bij de moederaarde blijven zouden... Geen land als 't onze, waar uw oogen zoo lekker over heen baden kunnen, uren en uren ver turen over groenigheid van landouwen, en de blekkende zon en de varende wolken hoog daarboven! De wolken als schepen door den onbelemmerden hemel, de wolken die onze bergen zijn, bergen véél schooner dan die ondoorzichtbare rotsblokken elders, waar raen steeds zou willen overheen kijken - en die, als men er boven op is, weer op andere rotsklompen uitzien...

Van de zee ook komt ons die malsche weke lucht, die al de dingen in onze landen met smel-

tende tonen omgolft, de Nederlandsche lucht, die onze schilderkunst heeft gemaakt.

De lage landen aan de zee, zij zijn voor stille en diep-ernstige menschen en door henzelf geschapen. 'k Ben blij dat ik daar geboren ben.

...Dien dag ging de reis, in al te koortsige gejaagdheid, heel de kust langs, voorbij Duinbergen, een aardig badplaatsje, met smaak aangelegd en vol aardig-Vlaamsche huizen in baksteen, voorbij het reeds wereldsche Heist, voorbij Zeebrugge, met het ontzagwekkende havenhoofd, het wereldsch-wufte Oostende, en verder, al maar door dokkerend met de stoomtram, langshenen Mariakerke, Middelkerke, Lombardzijde, de prachtige oude stad Nieuwpoort, waar de Vlaamsche populieren heerlijk over heen waaien en de visschersvloot schilderachtig schuilt, al maar verder voorbij Nieuwpoort-bad tot het goede, het verlangde, het kostelijke, Oostduinkerke, waar de helden, die ik na mijn eerste caput verliet, den 'ontdekkingsreiziger' met open armen stonden af te wachten.

Het wonderbaarlijke was geschied, het avontuurlijke bleef niet geheel uit. Zou het heldhaftige nu komen?

V

Oostduinkerke-aan-Zee!...

Die tikkeltjes beteekenen, voor den haast uitvertelden kronijkschrijver dezes, meer dan ooit lezer vermoeden kan. Zij beteekenen o.a. drie oververvulde dagen van spartelend openlucht-leven, ‘la vie au grand air’, van heilzame lichaams oefening, ongewone sportieve uitspattingen, afgewisseld met lang-uit op den rug uitgestrekte pleisteringen ten aanschouwe van den onmetelijken plas bij zwoelen zomeravond, van heldhaftige tochten door de streke op menigerlei voertuigen onverwacht; van geneuchelijke avontuurkens, beleefd alles in een gezelschap, bezielde door de uitgelezenste levensvreugde; jonge menschen, die, van den ernst des levens doorgaans doordrongen, denzelfden ernst ditmaal voor eenige etmalen hadden afgelegd, om jubelend uit te vieren, hun dulle kracht te vertoonen ten eigen pleziere, vereenigd door 't eensgezinde bewustzijn: gezamenlijk uit te maken een fleurigen bond der jongeren; gezworen kameraden, die malkaar, dezen keer alevel, niet zoo gauw meer zouden verlaten!

Oostduinkerke-aan-Zee!... 't Hart loopt er nog van over, en ik zwelg den krop maar door... Die dagen behooren nu tot het verleden... Daar is in de Pickwick Papers een hoofdstuk, waar een der beroemdste avonturen van den vermaarden held in beschreven wordt: Samuel Pickwick en de zijnen die zich verstouten op Kerstdag ten ijze te gaan schaatsen en ‘baantjes te rijden’. De onsterfelijke ‘good old gentleman’ vertoonde zich in die omstandigheid in zijn ongetaande glorie: zijn kundig vallen-en-opstaan op de gladde ijsbaan, maar vooral

zijn tragische, trouwens blij-eindende onderdompeling in 't ijswater zijn natuurlijk aan 't geheugen van geen der duizende Dickens-lezers ontgaan. Maar ik wou, dat gij dien dag Dr. Jef Spijkers aan de taak had gezien. O Boz, wat een bijdrage voor de 'Morning Chronicle' ware dat geweest!

De snelraderige fiets was toen ter tijde echter nog niet uitgevonden. Maar ware dat het geval geweest, de Pickwick Papers waren nog een aanmerkelijk eindje langer geworden!

Zou ik het dan wagen, op het spoor van den grooten Engelschen verteller, een verhaal op touw te zetten van die merkwaardige onderneming? Pickwick verontschuldigde zich tegenover de belangstellende dames, dat hij in geen dertig jaar nog een baantje gegleden had. Dr. Jef Spijkers, iets jonger dan de gemoedelijke oude heer, mocht slechts bogen op een zes à zevenjarig gemis aan training. Maar, het moge hem ten goede gerekend worden, dat hij den kostbaren tijd niet in noodelooze langdradige bespiegelingen verloor, en, met een dood-gewoon gezicht, als gold het een dagelijksche bezigheid, zich onderwierp aan zijn noodlot. Hij zou dus, zoo niet tot eigen, dan toch tot andermans genoegen, een onbekenden velo ('spinnewiel' noemde hij het tuig, in echt Vlaamsch) bestijgen en zijn talenten niet onder de korenmaat verbergen. Daar was echter al dadelijk een kleine hinderpaal. De fiets, die de doctor in zijn prille jeugd gemend had, bezat twee speciale deugden: er was eerstens, aan 't achterste wiel, een uitspringend stalen stijgstaafje voorhanden, langs waar hij zijn voertuig zonder moeite kon beklimmen, ten tweede de stuur was tamelijk hoog: zoodat hij, die nooit een harddraver was ge-

weest, en gewoon het hoofd recht hoog te dragen, zoo stijf als een paal door de vrije natuur kon snorren, en bij 't stijgen of dalen ook nimmer gevaar liep den hals te breken. Edoch, aan de gelegheidsfiets die hem aangeboden werd, was geen trede bevestigd, maar wel had die een zeer lage stuur, een echt wedrenner-stuur, dat den fietser dwong in curve boven de machine geheld te liggen, als hij er ten minste eerst bovenop geraakt was. Dat erboven op geraken was een éérste taak. Daar boden zich onmiddellijk twee helpers aan, een van 't mannelijk, en een van 't vrouwelijk geslacht, om den doctor dezen vriendendienst te bewijzen. En waarachtig, daar ging hij! Als men 't gebaar van fietsen maar eens in zijn leven in de beenen heeft gehad, verleert men het nooit. Maar de zaak was nu niet alleen meer netjes te rijden, dat ging zoo tamelijk, na een tijdje van zigzageerend wankelen althans, maar 't probleem was... hoe er weder af te komen! De doctor voelde zich dan ook ten zeerste aan zijn paard verbonden, en 't was hem aan te zien, dat hij niet gauw weer de moeizaam bemeesterde plaats zou willen verlaten. Maar, als nu het uur, het noodlottige uur, slaan zou, dat hij er af zou moeten, wat dan? Ik zal over deze gewichtige bewerking niet verder uitweiden. Genoeg zij het te hebben aangeduid, dat Dr. J.S. telkens de meest natuurlijke wijs verkoos om weder tot de aarde terug te dalen. Eén ding is buiten kijf: armen noch beenen heeft hij erbij gebroken. Maar, onder ons gezeid: zijn dierbaar zweet vergoot hij daarbij op de mildste wijs, en een kleur dat hij had: bij een roodgestookten ketel of een rijpe tomaat, alleen bij deze beide wil ik zijn hoofd vergelijken, nadat hij een uur lang

zich aan de aangename sport had overgeleverd, tot algemeene vreugde van hem zelf en zijn gezellen.

‘Liefhebbers’ weze de smalle macadam-wegel die door de duinen van Oostduinkerke naar Coxyde en naar de Panne slingert voor zulk tochtje ten zeerste aanbevolen. Men valt er zeer zacht! en het uitzicht is verrukkelijk.

Maar, spreken wij liever van het schoone zeedorpke Oostduinkerke. Zeven kilometers Oostwaarts van het prachtige oude stadje Veurne, tusschen Coxyde en Nieuwpoort gelegen, is het een schilderachtig oord, dat, jaren lang onbekend, wijl onbereikbaar haast wegens de gebrekkige verbindingen, thans stilaan, sedert een twaalfstal jaren, een gezocht verblijf is geworden voor menschen die aan de zee niet een oppervlakkig-weelderig spektakel, groote hotels en koffiehuisen, speelhuizen, schouwburgen en boulevards gaan zoeken, maar die inderdaad, in een landelijke eenvoudige omgeving, den zilten smaak der zeelucht ongehinderd op de tong willen proeven. Er is echter in de laatste tien jaren ook al onrustbarend veel bijgebouwd geworden. De tijd, toen daar enkel een klein kapelletje, St. Idesbaldus ter eere, in het duin stond te blanken, en misschien aan 't strand een enkel hotel, is ook al verre. Maar het dorp zelf, en het duinenlandschap, zijn de genegenheid der schilders die daar sinds lang reeds ieder jaar hun ezel opslaan, nog steeds waardig. Een stil vredig kerkske, met een stemmig kerkhofje, vol kleine houten kruiskens beplant, en verder witgekalkte en vlammend-rood gedaakte huizekens staan er verspreid. Een zomerschen voormiddag is het zoet daar rond te dwalen, wandelend door de rijke flora der duinen, waar, nabij een molen, een onnoozele

ezel uitsluitend de distels droomend staat te verorberen. Het is er innig-gezellig, en men ontmoet er niet al te veel steedsche mensen met witte petten, die van hun jaarlijksch verblijf aan zee een modieuze gewoonte hebben gemaakt. Men kan daar heel rustig, in een of ander laag visschers-huizeke, een maand lang gaan verpoozen, en desgewenscht vergeten, dat er couranten en staatkundige geschillen op de wereld bestaan... Het leven vliedt daar heen als een lekker door de zeebries gekoelde luiering. En het volk is er goed, tenzij in een paar hotels aan het strand, maar de echte kenner vermijdt dezulken. In het dorp is 't, dat men schuilen moet, en dagelijks door de duinen, de grootsche duinen, die, van de Panne tot hier, het prachtigst zijn en nog grootendeels ongerept, naar het pekelvocht kuieren. Daar heb ik menigmaal rondgedoold, en eens hoorde ik daar, tot mijn niet geringe ontroering, door een vischersvrouw die mij niet gemerkt had, vlak in de duinen, ver van alle mensen, een wiegeliedje zingen, dat niets anders was dan de middeleeuwsche Vlaamsche ballade van:

Ser Halewyn zong een liedekijn,
Al wie dat hoorde wou der bij zijn...

Met eenigszins verbasterde woorden, weliswaar, maar op de oude voos.

Te Oostduinkerke, op 't kerkhof, ligt begraven de groote zeeschilder Louis Artan. Hij heeft er een arduinen gedenkteeke en een medaillon in brons. Daarrond, nederig, de houten kruisjes van de begraven dorpelingen, met een dakje van een paar planken boven ieder, en ik las op een rond bordje den volgenden welluidenden naam: Amelia Zoe-

te... Zoo heette een visschersmeisje, en dikwijls heb ik haar zoeten naam gemurmeld.

Er zijn ook garnalvisschers, die te paard de zee intijgen, en schoon zijn de schimmel en de bruine, en schoon de man met den oliejakker en de netten, als zij 's ochtends vroeg uit het water komen, beladen met de lekkere diertjes. Een schilder zag ik, die hem op het doek bracht, en een beeldhouwer die hem boetseerde.

Van Oostduinkerke uit maakt men tochtjes naar de twee belangrijkste steden wellicht die nabij de kust liggen: Nieuwpoort Oostwaarts, Veurne Zuidwestwaarts.

Het is een heerlijk ding Nieuwpoort van de zee te benaderen. Het zeekanaal, de visschershaven, de grootsche havenwerken en de machtige sluizen, de stad zelf, die achter een boeket van wuivende populieren zich vertoont. Het steedje is zeer stil, netjes, kleurig, met breede straten zonder volk, een weidsche Groote Markt met een Halle van even vóór den Spaanschen tijd en een kerk, waarvan de oudste deelen uit de 13^e eeuw dagteekenen. Men kon er vroeger een eigenaardigen kruisweg met allerlei visschersfiguren zien, en er hingen ook sloopjes als ex voto's.

Een talentvol Brusselsch schilder woont daar in een oud huis, dat hij met alles wat hij in 't land bijeen kon scharrelen heeft gemeubeld: een waar kunststuk, en in zulk een binnenhuis zou een Pieter de Hoogh of een Vermeer naar 't penseel hebben gegrepen.

Veurne is een perel. De Groote Markt, een grootsch plein vol gebouwen die alle om ter fraaist zijn: de prachtige stompe toren van de zeer oude St. Nico-

laaskerk, die u, zoo waar, even aan... den toren van de Amsterdamsche Beurs doet denken, de thans gerestaureerde, grootsche, inwendig zeer rijke Gothische St. Walburgiskerk, de hoofdkerk, het stadhuis met zijn hoogen toren, en vooral met een heerlijk portiek uit het einde der 16^e eeuw, dat evenals 't gerechtshof schoone zalen te toonen heeft, het Spaansche ‘corps de garde’, een heele reeks trapgevels; deze markt is een gaaf geheel zooals men maar zeer zelden ergens kan aantreffen. Noordnederlanders die, op mijn aanraden, daar eens een bezoek brachten, waren er over uit.

Maar... ik moet u iets vertellen over een merkwaardigheid van Veurne: de boetprocessie, die daar om 't jaar den laatsten Zondag van Juli, nog de straten doorkruist. Deze eeuwenoude processie verdient een ampele beschrijving, en zij zal mij stof geven om met een laatste stukje deze kleine reeks van Vlaamsche reis-herinneringen te besluiten.

VI

't Was op een heeten Julizondag, den laatsten der maand, na den noene. Een onstuimig gezelschap, diep in de twintig man sterk, allen belust op avontuur en tuk op panische genieting, had zich eerst aan welvoorziene gastvrije tafelen vereenigd, had bruingeroosterde kuikens, daarna schotels met rijstpap en ten slotte geurig ooft verorberd, en had zich toen opgemaakt om zich, door middel van een eigengevonden gerij, langs onbetreden paden, te begeven naar de aloude stad Veurne, waar dien namiddag te 4 uren klokkeslag de eeuwenoude en vermaarde boetprocessie zou uitgaan.

Het was een zware boerekar, van ongewone afmetingen, waar voor zes-en-twintig menschen plaats op moest zijn. Daar waren stoelen op getast, en de reizigers, van beider kunne, zaten er geprangd, ellebogen tegen ellebogen, knieën geperst tegen knieën, en overigens in de beste stemming en onderlinge verstandhouding. Voor het gerij waren gespannen een groote schimmel alsook een veel kleinere muilezel. De voerman had aan beide zijden een paar gasten, en op een afslag-berd achteraan lag een soort peul, waar nog een drietal zich genesteld hadden, zoo goed en zoo kwaad het kon. De zweep van den voerman was met bloemen en veelkleurige linten versierd en bewimpeld, en de jonge man, die de honneurs aan het staarteinde waarnam, vertoonde een splinternieuwe witte pantalon. De zon blonk heerlijk aan een azuurblauwen hemel, als in de werken van Conscience. De reis beloofde grootsch te zullen worden.

Met vreugdekreten begroet door de tehoop geloo-

pen dorpsjeugd, overal gulhartig goede reis toegewuifd door benijdende toeschouwers die aan hun deur kwamen staan kijken, rolde het massieve gevaarte de voornaamste straat van het dorp door, draaide een zijweg in, en genaakte het blakke veld. Heinde en verre een welvende zomersche lucht over de geurige landouw, en blijde zangen uit de kelen der reizigers, die men misschien niet verdacht had naar een 'boetprocessie' te gaan.

De vaart langs werd het schouwspel al grootscher. Links en rechts ontwaarde men hoeven, half verdoken onder de boomen, en de Zondagstilte, die ginds zoo vredig overal over gezonken lag, bood een treffende tegenstelling met het kermisjoliijt en de zanglustigheid op den speelwagen.

Toen ontloopte de stoere man met den schipperskop, die misschien wel Johannes Appelmans mocht heeten. zich als, een voorzanger bij Gods genade. En ik weersta de bekoring niet u een paar der meest geslaagde deunen van zijn onuitputtelijk repertoire kenbaar te maken. Hij kende er van alle soorten en van uiteenlopende richting. Hij kende niet alleen het 'vaderlandsch lied', als volgt:

In naam van Oranje doet open de poort!

of het alom-bekende:

Piet Hein, Piet Hein, Piet Hein,
Zijn naam is klein
Zijn daden bennen groot...

maar hij was ook voortreffelijk het zoogenaamde 'gelegenheidslied' meester. Niemand als hij kon zooveel gevoel leggen in de al te nieuwsgierige vraag:

En wie van al die heeren heeft Karlientje niet gezien,
 Karlientje niet gezien? (bis)

of zooveel goedigheid in de gemoedelijke raadgeving:

Toe boerinneke
 Koopt e' kinneke
 Tegen vastelaved...

Een schuchtere meisjesstem, die van Graziella, begon toen echter onmiddellijk te zingen, op een aangename wijs:

Zie,
 zie,
 hoe dikke dat ik ben
 en 'k en ben
 nog maar
 achttien jaar,
 en tegen dat ik twintig ben
 ik ben
 wel nog zoo zwaar!

waarop als troostrede volgde, in koor:

Schep maar couragie (bis)
 Schep moed, schep moed,
 En het zalder dan wel gaan,
 En al zijn wij kwijt,
 Onze zoete liebertijt,
 Drij jaar en is geen eeuwigheid!

Alles besloten door een, trommelgeroffel kundig nabootsend, rythme:

En daar achter komme' der nog, nog, nog,
 Daar achter komme' der nog!

Maar de vaderlandsche vreugde steeg ten top, toen een der reizigers, die beweerde de Belgische overheid te vertegenwoordigen, de nieuwste lezing van de ‘Brabançonne’ begon op te dreunen, waarvan de fenomenale aanhef, de ‘eerste’ versregel, luidt:

C'est aujourd'hui le soixante-quinzième
anniversaire de notre indépendance nationale!

De zanger werd onder algemeen gejuich begraven, en een heilzame stilte volgde. Het landschap was voor de drukte toch ook al te peinzend-schoon.

En daar lag dan Veurne, de stad waar nu een lange- stoet van vrome inboorlingen zich gereed maakte om de straten te doortrekken, in allerlei vreemde vermomming; zij verbeeldden daarin de Passie van Ons-Heer, wat hier een plaatselijk gebruik is sedert omtrent het midden der zeventiende eeuw.

Deze processie, die eigenlijk ‘uitgesteld’ wordt door het ‘Broederschap der Solidariteit van den gekruisten Zaligmaker en van zijne bedrukte moeder’ is om verschillende redenen merkwaardig.

Men ziet daar in groepen verbeeld heel de heilige lijdensgeschiedenis, en de personages, die in verkleurde, zeer schilderachtige kleedij aangedaan zijn, spreken elkaar in berijmde volzinnen toe, zoodat men zeggen mag, dat hier te Veurne de laatste herinnering aan het oude kerkelijke mysteriespel nog levendig is. Zoo ziet en hoort men achtereenvolgens: u de acht profeten’, die een schriftuurtekst op een schild dragen, en bij beurten toespraken houden. Dan een ‘Samenspraak tusschen Maria en Joseph’.

Joseph zegt:

Schept, liefste, goeden moed, staakt, zeg ik, uwe klachten
 Gij ziet de beesten zelfs genegen tot uw kind:
 Ziet hoe zij dit behoën van koude en van wind,
 Om hem in dezen stal te houden in het leven...

En Maria:

God gave dat ik nu hier een mensch kon vinden
 Die liefd' heeft tot mijn Kind, die zoud' mijn hert ontbinden
 En geven zoete vreugd, maar 'k vind geen troost noch baat;
 Ach! Joseph, keeren wij alleer het is te laat...

De vier herders, Coridon, Tites, Menalcas en Orpheus, volgen en ontvangen de boodschap van den engel. De Drie Koningen nochtans treden stout op, en de Koning van Morialand ziet er zwart genoeg uit. Balthazar, Gaspar en Melchior, geleid door de star, beraadslagen:

Wij zijn door Gods beschik gekomen uit onz' landen
 Langs dorre wegen, heuvelen en de verwoeste stranden...

zegt de eerste, en zij twijfelen of zij vinden zullen 'de waarde Oosterlingen'. Zij gemoeten Jozef en Maria, en Jozef spreekt:

Mijnheeren, zegt mij toch, hoe komt gij langs deez' streken?

Maar, verder, als het Kindje geboren is, zucht Maria:

Zijn smert, die perst, helaas! de tranen mij uit d'ooogen
En 'k voel door druk en rouw mijn voedselvocht verdrogen.

Herodes en zijn prinsen treden op, de vorst is boos en angstig en praamt zijn raadgevers. Een van hen betuigt:

Zoolang een druppel bloed zal wezen in deez' ermen
Zullen wij overal den Koning voren staan!

waar Herodes, twijfelend, op antwoordt:

Het is al eer gezeid als dat het is gedaan.

En later, bloeddorstig:

Ik moet het bloed zien stroomen...

Al deze woorden worden inderdaad door de processie-gangers met klem en overtuiging uitgesproken, en het is wonder met welken naïeven ernst ieder van hen zijn taak ter harte neemt. Daar is in heel deze plechtigheid iets dat den vreemdeling met een soort beklemming slaat. Zulk een voorstelling zou men inderdaad niet meer van onzen tijd wanen. En, het merkwaardigste is, dat men geen neiging voelt om te spotten, verzeker ik u; het is dezen goeden lieden al te zeer ernst, en uit hun toewijding spreekt te veel oprechtheid.

De tooneelen der passie worden zoo beurtelings vertoond in een pracht van oude vergane kleurige kostumen. Daar loopen mannen en vrouwen onder met koppen, die men alleen nog op primitieve schilderijen terugvindt. De man die Christus voorstelt,

blootvoets, het hoofd warelijk met doornen gekroond, het lichaam in een langen purperen mantel gehuld en een ontzettend zwaar kruis op zijn schouderen sleepend, is waarlijk indrukwekkend. Maar het geval wordt haast tragisch, als honderde mannen en vrouwen, in boetelingenpij, de hoofden in een kap verdoken, waar alleen een paar gaten uitgesneden zijn voor de oogen, voorbijtrekken, meestal blootvoets, en beladen allen met zware kruisen. Op zeker oogenblik is het, of een wandelend kerkhof voorbijgaat, griezellig zicht. En de beulen en beulsknechten, beladen met de ladders, lanteerns, hamers, nagels, pijken, de spons en andere gewijde teekenen, terwijl knapen op sombere horens toeteren: het vormt een tafereel, dat een Goya zou vragen om na te beelden.

En al deze menschen, die jaarlijks uit vroomheid dezen tocht door de straten hunner oude stede doen, keeren weer tot waar zij gekomen zijn: naar de Walburgiskerk, waar zij a.s. jaar weder hun gerief zullen terugvinden voor de herhaalde plechtigheid...

Ja, 't geloof moet wèl diep geworteld zijn in dit oude Vlaamsche land, dat in de diepte nog maar weinig door het hedendaagsche leven wordt beroerd...

En wij kijken toe, en voelen ons tot zwijgen en peinzen genoopt...

Maar, nieuwe verrassing! - op de Markt staat een foor, àl roezemoezige kermiskramen, en, zoodra de processie voorbij is, versterft alle mystiek, het getrommel en georgel vervangt het middeleeuwsche hoorngetoet, het mysteriespel en het gerinkel der processiebellen. De straten loopen over van volk,

en men zit aan de oude herbergen bier en koffie te drinken en krentebroodjes te eten...

De bende, die op haar jan-plezier uit het badplaatsje hierheen is gedokkerd, trekt nu weer op, en, zodra het oude stadje een tijd achter den rug is, herleeft weer de blijde stemming van daar straks. De vooravond wordt door de ten ondergang neigende zon schoon belicht. Liedjes, iets stiller misschien nu, schallen weer...

Des avonds spat het heele gezelschap uiteen... naar heinde en verre!

Op de stoomtram staat Dr. Jef Spijkers, omringd door zijn gezellen, terwijl allerwegen het hoopvolle 'tot wederziens!' weerklinkt. De machinist doet zijn machine den aftocht blazen. Opeens - daar gaat iemand zijn hoed vliegen, terwijl de tram wegsnort... recht naar zee!...

Een groet aan die goede dagen, die helaas amen en uit zijn, voorbij, gedaan en misschien alleen nog levend in de herinnering en... in deze vluchtige regelen...

Juli-Augustus 1907.

De acht zaligheden

Aan Mevrouw Titia van Looy-van Gelder.

HET is won-der-baar! zei Verhees tegen zijn vrouw, die in haar lila Zondagskleed op de canapé zat te lezen. ‘Kom nu toch eens zien, Lot!’

Lot, verdiept in een roman, die haar beurtelings tranen van meewarigheid en tranen van gichelende vroolijkheid ontperste, was al te zeer door haar lectuur ingenomen om te luisteren naar den roep van haar geestdriftigen man: zij wist hoe hij kon overdrijven en blij zijn met een niet. Een groot kind was hij nog altijd.

‘Won-der-baar!’ herhaalde Verhees altijd maar, van uit het achterkeukentje waar hij stond, leunende op de geopende halfdeur en schouwende de heide in.

Het land lag vóór hem, wijd-uitgespreid in dezen winterschen avond. Er heerschte rondom een suizelende stilte, wind was er niet en de mastboomkens aan zijn linkerhand stonden beweegloos en feestelijk als kerstboomkens. Zooverre als zijn oogen zagen lag over de stille heide als een blanke wade: de volle maan bloeide aan een smetteloozen nachtblauwen hemel en haar tronie lonkte en gluurde zoo glunder en zoo voldaan, of ze er plezier in had dat alles daarboven zoo rein en zoo helder was. Koud was 't eigenlijk niet: 't was zoo zonderling, boven de kruinen der boomen, die als wazige massa's in 't manegeschemel te droomen stonden, was als een tinteling; 't was of heel de lucht zinderde van één

innigheid; 't was of er in dien onmeetlijken hemel, waar de gulle manetronie stond te blinken, iets gebeurende was, iets plechtigs, iets dat de dingen omhulde met een blijden schijn.

‘Won-der-baar’, herhaalde Verhees, die dat woord gaarne gebruikte. ‘Daar gebeurt iets in den hemel of op de aarde - maar zóó heb ik het nooit gezien’.

Het maanlicht glom nu recht op een ven te midden der vlakte en spiegelde er zich in zilverige klaarte; een fijn-wazige nevel slierde langsover den plas, dreef langs de bosschen en verdoezelde de omtrekken der verre huizekens.

Verhees was een soort filosoof, een renteniertje, dat vroeger goede zaakjes had gedaan in de stad, maar die, als trouw lezer en bewonderaar van Jean-Jacques Rousseau, zijn leven lang in stilte had gedweept en gedroomd, dat hij toch eenmaal in de ‘vrije natuur’ moest gaan wonen, ver van het onzalig bedrijf der stedelingen. En, toen zijn goede Charlotte, door een kwade bronchitis geplaagd, het ook op doktorsraad met de buitenlucht zou probeeren, was 't er van gekomen: Verhees had zich een buiten laten bouwen, een klein, lief huiske, ‘voor natuurmenschen’, met een rieten dak, haast heelemaal weggescholen in een masteboschje, maar met aan één kant een ruim uitzicht op een oneindig heidelandschap. 't Lag er tamelijk eenzaam, onder de schaduw van drie groote eiken, sieraad van 't land. Iets verderop lag het gehucht ‘de Acht Zaligheden’, waar alleen arm volk, daglooners en bezembinders, woonden. De bewoners waren in de streek min of meer ongunstig aangeteekend: als er ergens kiekens gestolen waren, dan werd de dief gewoon-

lijk in die richting gezocht; wildstrooperij werd als een dagelijksche zonde beschouwd en de meesten schenen zich God noch diens gebod overmatig aan te trekken. Er was een klein kroegje, een onaanzienlijk kotje, iets als een konijnenpijp, waar een uithangbord uithing met het opschrift:

‘In den slimmen Vos
Wijd van de kerk
En dicht bij 't bosch.’

Dat had den wijsgeer Verhees precies aangetrokken. Hij wilde zoo ver mogelijk van alle beschaving weg. Onder de eenvoudigen, zegde hij altijd, vindt ge nog de wonderbaarlijkste goedheid. Zijn stokpaardje was: dat heel ons hedendaagsch leven uit den booze is, dat wij door de stadslucht naar lichaam en ziel verpest worden, dat overigens heel onze kultuur een misdadige huichelarij is, en dat wie rein leven wou niet alleen vegetariër moest worden en alle tabak en alcohol afweren, maar ook in den grond moest gaan werken, gaan spitten en mesten en zaaien en planten, - leven in één woord ‘naar de natuur’, met wind en regen, en zon en maan en sterren, met het kraaien van den haan uit de veeren zijn en met de kiekens weer naar bed. En hij, die kinderloos was gebleven met zijn brave Lot, zag niets schooners meer op den aardbodem voor hem dan een stukje land om te bewerken en een huisje met rieten dak ergens ver uit de buurt. En zoo was hij uit de groote havenstad terecht gekomen in de eenzaamheid der Acht Zaligheden. En met een schertsende zinspeling op den naam van zijn vrouw, bevestigde hij, telkens wanneer men er naar informeerde, dat hij ‘kontent was met zijn Lot’.

Terwijl Verhees zich over den schoonen avond spwond en tevergeefs trachtte om zijn vrouw in zijn geestdrift te betrekken, was er opeens, op den zandweg die van 't ven in de heide naar het dorp voert, iets onverwachts te zien gekomen: een verschijning in den maannacht, zoodanig vreemd, dat Verhees er van ontstelde, en sprakeloos toekeek, zoo verbabbereerd, dat hij geen woorden vond om zijn vrouw er bij te roepen.

Moeizaam kwamen op den weg uit de heide twee menschjes, een man en een vrouw, aangestrompeld: de vrouw, klein, in ladders gehuld en lastig op haar gang, haar gestalte gedoken in een kapmantel. In 't licht der maan dat ze bescheen kon Verhees opmerken, dat zij er buitengewoon bleek en mager uitzag en het hoofd, onder de kin en langs de slapen, met een donkerrooden doek had omwonden. Die vrouw scheen lijdend te zijn en zij steende af en toe zachtjes. Toen vatte de veel langere man, die naast haar liep, met gebogen rug en rossen baard, en een vilten hoed half over zijn oogen getrokken, haar onder den oksel en liet haar tegen zich aanleunen.

Ze kwamen zeker van over de Hollandsche grens. Het leken wel Zigeuners, zoo verhakkeld, zoo verbalemond zagen zij er uit. Er kwamen wel eens meer zwervers en landloopers uit dien hoek, die leurden dan de streek af met een of ander, vroegen soms om ergens in een schuur te mogen vernachten; maar de menschen waren doorgaans op zulke bezoeken weinig gesteld, en 't mocht voor de dutsen een geluk heeten, dat men om het jaar hoogstens éénmaal een gendarm of een veldwachter in deze buurt te zien kreeg; die had ze anders gauw gesnapt en

in verzekerde bewaring gebracht, zooals de voorzienige wet dat eischt.

Verhees keek zijn oogen uit naar de nachtelijke doolaards: hij wist niet wat voor eigenaardige roering in hem geschiedde, 't was of daar iets geheimzinnigs gebeuren zou, en hij bleef, over zijn halfdeur gebogen, staroogend turen naar het geval. Uit de huiskamer kwam geen geluid: Lot was diep verslonden in haar boek.

Ze waren al nader gekomen, de twee vreemdelingen, tot aan de eerste boomen op den zandweg. Toen was de vrouw opeens neergezegen en Verhees zag, dat hij haar hoofddoek losmaakte. De rosse man scheen bezorgd om haar heen te draaien en wist blijkbaar niet goed wat aan te vangen. Hij wendde en keerde, en tuurde uit naar alle kanten of nergens een mensch opdaagde, eenig gerucht een aanwezigheid beloofde. Bij Verhees waren de luiken dicht, maar een weinig gestraal boorde er toch doorheen en moest van verre zichtbaar zijn. De man scheen het bemerkt te hebben en kwam op het huisje met het rieten dak af.

Verhees zag hem komen en keek scherp toe. Opeens werd de hond die in zijn hok lag een vreemde lucht gewaar en begon luid te bassen.

‘Koest, Puck! nest-oe! gade zwijgen!’

‘Is er iets?’ vroeg de opgeschrikte stem van de vrouw in huis.

‘Daar komt een vent, die een vrouw aan den weg liet liggen... 't Zien er sukkelaars uit.’

‘Och God...’ Zij lei haar boek neer, en kwam naast haar man staan aan de halfdeur. De hond schoot weer nijdig uit. Maar Verhees legde hem vast en riep tot den man:

‘Wat isser, baas! Zoekte gij iets?’

‘Een beetje water wou 'k graag hebben...’ De stem van den man klonk nederig en gelaten.

‘Is er iets met uw vrouw aan d'hand?’ vroeg Verhees, die onmiddellijk gerust was gesteld door die stem.

‘Flauw gevallen’, zei de lange man.

‘Gauw, Lot, water, en een lantaarn! we gaan zien...’

‘Ja, zij gij maar wa' voorzichtig met da' vreemd volk...’

‘Toe, kom, moeder - 't zijn dutsen... haaste wat!...’

De vrouw lag met geloken oogen ruggelings tegen tegen een boomstam, den mond halveling open. Ze zag doodsbleek. 't Was een gezicht van edele snede en teer als van een heilige. Zij was deerlijk aangetakeld: haar kapmantel hing met moeite aaneen van de ontelbare lappen en de regens hadden hem verkopergroend; er hing slijk van moerassen en van slooten aan haar kleeren en kapotte laarzen.

't Schijnsel van de lantaarn flikkerde over 't groepje en maakte ook den man beter zichtbaar, die een lang ros-gebaard en blauw-geöogd gezicht had, en die zoo lang was dat hij altijd wat gebogen moest gaan, omdat zijn vrouw zooveel kleiner was. Zijn rooden zakdoek had hij in 't water gedoopt en bette er de slapen van de bezwijmde mee. Hij sprak haar zoetjes toe en hield haar hand een poos in de zijne; bleef haar toen meewarig en goedelijk aankijken.

‘Komde gijlie van ver, vriend?’ vroeg Verhees.

‘Ja... van heel ver...’

‘Van Huibergen... van Wouw, Bergen-op-Zoom...?’

‘Verder nog... - Merie, gaat 't nou beter?’ mummelde de man dicht bij haar hoofd.

Zwakjes lispelde zij:

‘Zijn we... nog ver af?...’

‘We komen al onder de mensen... en ginder ligt een dorp...’

‘Och, Joos, ik kan niet verder...’

Verhees bekeek zijn vrouw. Dat was wat! Lot had al lang het menschke aandachtig bekeken; zij schrikte opeens, als geslagen:

‘Maar Jan... och arme toch... het schaap is in zóó 'nen staat!...’

‘Wa' zegde Lot? In zóó nen staat? Toch niet waar, zekers?...’

‘We kunnen wij dat mensch daar zoo niet laten liggen, Jan.’

‘Dat kan niet zijn, Lot. 't Is te wreed. Zullen we ze binnen...?’

‘Natuurlijk! Kom, steekt uw handen uit, en tilt ze zachtekes op, en brengt ze samen in huis... Voorzichtig, Verhees.’

De man tilde zijn vrouwke bij de schouders op en Verhees hield haar bij de voeten. Puck blafte vreeselijk toen zij met den last aan huis kwamen. De zieke werd in de canapé neergelaten waar Lot zoo pas haar boek had neergelegd, en deze liep bezorgd rond, gaf haar wat warms te drinken.

‘God zal 't u loonen’, zei de rosse man.

‘Hoe is uw naam, vriend?’ vroeg Verhees.

‘Jozef’, antwoordde hij.

De vrouw hield niet op van zuchten. De weeën begonnen.

‘t Zal nog voor vannacht zijn... och arme... zoo'n sukkel!’ zei Lot.

Elen bed werd metterhaast op den grond gespreid, 't vrouwke er voorzichtig opgelegd...

De man zat geknield naast haar, bekeek haar drukkelijk, hield haar hand in de zijne...

Verhees kreeg een krop in zijn keel, moest een poosje buiten.

Opeens ging uit de kamer een vreeselijk en lang aanhoudend gegil op, dat eindelijk stilaan verstierf en in zoet klagen kwijnde. En dan, in-eens, het krijschen, geluid als van een klein scherp trompetje, 't krijschen van een borelingske...

‘Een jongen!’ riep de jubelende stem van Lot uit de kamer, ‘Jan, Jan!’ zied'eens wat een ferm karstekindje!’

Maar... aan den hemel was plotseling een vreemde klaarte gerezen. Vlak boven het huis was 't of er verwarde muziek van stemmen en snaarinstrumenten klonk. En een luister van licht begon te gloren. Het straalde en zong, en 't was of men orgelklanken hoorde ronken.

Verhees, versteld, riep op zijn vrouw, en riep ook den man buiten. Die liepen en kwamen uit om het te zien: en ze zagen boven hun hoofd een reusachtige goud-fonkelende ster, die haar stralen recht op 't huizeken van Jan en Lot Verhees liet dalen, en, waarlijk, daar klonk hemelzoete muziek en 't leek wel of daarboven kermis werd gevierd...

‘t Is won-der-baar!’ zei Verhees.

Calmpthout, 22 December 1912.

Oudejaarsavond

DE dag werd laat en noode geboren uit mist en killigheid en wintersche donkerheid. Ver over de velden, waar de boomen naakt geplonderd stonden, slieden de zware dampen voort. Zwermen van roetzwarte vogelen streken er over neer, en eksters grijsbespikkeld vlogen van den eenen boom naar den anderen. Uit den lagen hemel sijpelde langzaam de weekende motregen...

Zóó zagen we 't jaar enden ditmaal, het jaar van de schroeiende hitte en van de regenlooze maanden; 't felle zomerjaar, dat de vruchten gaar stoofde aan de boomen, dat de groenten verzengde, dat de heele aarde dreigde te vergloeien en te verdorren: het heetste jaar dat wij ooit beleefden.

Uit den mistigen horizon 't geknal van even een vuurroer, of over den steenweg 't oneven en langzame gedokker van een boerekar: dat zijn de eenige geruchten.

Tóch breken daar opeens onverwachte klanken uit. 't Is een dof gedommel, als van gonzende bijen, een dikke zwerm, en 't zijn rumoerige, schreeuwerige kinderstemmen die in koor aan 't zingen slaan. En we hooren den rommelpot, en ik beluister de verbasterde woorden van het oeroude deuntje van den dag:

We komen hier met ons gebreken
De oude Jozef die woont hier
Laat ons een pijp tabak ontsteken
En dan daarbij een kanneke glazenbier,

Met alder tijden
 Met ons verblijden
 En wij wenschen u
 Een gelukkig nieuwe jaar!

‘De oude Jozef die woont hier’... Zij wisten het, en daarom zijn ze gekomen, de herderkens, en met harmonica en rommelpot begeleidden zij den zang, die de goede huisvrouw zou verlokken tot mildheid met koekskens en centen. Puck, de hond, wordt aan den band gehouden, en 't jonge volkske mag gerust zijn keel uitzingen: hun knapzak zal wel vol geraken, want er zijn vele ‘oude Jozef's’ in het dorp en de huisvrouwen hebben zich op de gebeurtenissen voorzien.

Hoort, daar komt een nieuwe bent aangedrumd, de tuindeur doet de oudste behoedzaam open en ze zijn wel met twintigen - ronde blozende kopjes met vlasharen, en dicht tegen elkaar staan ze en ze klagen meewarelijk over hun eigen droevig lot, de kleuters:

Wij komen hier getreden
 Getweeën bij elkaar
 En wilt gij ons wat geven
 Dan zijn wij zoo verblijd
 We staan hier in de koude zoo zeer,
 We hebben geene ouders nie' meer.

't Gaat al crescendo, tot het opeens valt:

Ons keel is droog en ons beurse zoo plat.
 Geeft ons nog iets of wat!

Oorverdoovend, met begeleiding van schelle bellen en ronkende rommelpotten, schreeuwen ze 't uit, en 't wordt een op zijn Vlaamsch verruwde zingende galerij van Lucca della Robbia.

Maar daar komen der drie dikke af, uit de Bessemhei, en als torren brommen hun rommelpotten en ze weeklagen:

Ik heb zoo lang met den rommelpot geloopt
 Nog geen geld om brood te koopen
 Hollebakkerij
 Steken in de zij
 Steken in den hoed
 In den hoed van Peerke Toet!
 Vrouwke doet uw deurke open
 Laat den speelman binnenkomen
 Speelman, gij moet strijken,
 Schipper, gij moet wijken!
 Geef maar gauw wat in mijnen zak
 Dan gaan wij op een ander plak.

Onzinnig gebrabbel, en zeker erg verbasterd, maar de slotwoorden zijn overduidelijk. Moeder de vrouw vult de vragende handjes, en, zonder dankje, maar met begeerige blikken, hebben de jongens de gave aangegrepen, en loopen naar verder-op. Moge de tocht hun fortuinlijk zijn!

En daar komen nóg bloeikens aangesukkeld, rondbollige bubbelkes, met zoetsappige ronde wangen, de meisjes met een warmen wollen doek om 't hoofd, de jongens in groote sjerpen gewikkeld, en zij verzekeren:

Hier woont nóg een goede vrouw
Die ons wel wat geven zou.
Lang mag ze leven.
Veul mag ze geven.
Honderd jaar op dezen dag
Hoop ik dat ze nog leven mag.
Ja 't is waar, ja 't is waar:
'k Wensch u 'ne zaligen nieuwejaar!

't Is avond geworden, de nevelen hebben de velden omsluiert, uit de luchten zijpelt
zoetjes een flauwe motregen: 't jaar traant weg... 't Is een week einde, een naar en
zielig einde..

De kinderkens zijn allemaal weg - onze zakken zijn ledig, en de koekentrommel
ook...

Maar wij hebben de hoop op 't heerlijke nieuwe jaar!

1911-12.